פני משה על תלמוד ירושלמי סוכה

רבי משה מרגלית

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פני משה על תלמוד ירושלמי סוכה

רבי משה מרגלית

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פני-משה-על-תלמוד-ירושלמי-סוכה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 12
הלכה ג 13
הלכה ד 14
הלכה ה 15
הלכה ו 17
הלכה ז 18
הלכה ח 20
הלכה ט 21
הלכה י 23
הלכה יא 23
הלכה יב 25
פרק ב 27
הלכה א 27
הלכה ב 29
הלכה ג 30
הלכה ד 30
הלכה ה 31
הלכה ו 33
הלכה ז 33
הלכה ח 34
הלכה ט 36
הלכה י 37
פרק ג 37
הלכה א 37
הלכה ב 40
הלכה ג 41
הלכה ד 42
הלכה ה 44
הלכה ו 44
הלכה ז 45
הלכה ח 46
הלכה ט 47
הלכה י 48
הלכה יא 50
הלכה יב 52
פרק ד 53
הלכה א 53
הלכה ב 55
הלכה ג 57
הלכה ד 58
הלכה ה 59
הלכה ו 62
הלכה ז 65
פרק ה 66
הלכה א 66
הלכה ב 68
הלכה ג 69
הלכה ד 70
הלכה ה 71
הלכה ו 71
הלכה ז 74
הלכה ח 75

פרק א

הלכה א

מתני' **סוכה שהיא גבוהה למעל' מעשרים אמה פסולה**. דסוכה דירת ארעי בעינן דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים אמרה תורה עשה סוכה לשבעת ימים ולמעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירת עראי אלא דירת קבע ואנן ראויה לדירת עראי בעינן הלכך אם לא עשה גובהה למעלה מעשרים אף על פי שעשאה דירת קבע כשירה דראויה היא לדירת עראי שעד עשרים אמה אדם יכול לעשותה דירת עראי:

ורבי יהודה מכשיר. דסבירא ליה סוכה דירת קבע בעינן ואין הלכה כר' יהודה:

ושאינה גביה עשרה טפחים. פסולה דדירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה:

ושאין לה שלש דפנות. מסקינן דשתים כהלכתן ושלישי' אפי' טפח כשירה וכדמפרשינן טעמא בגמרא:

ושחמתה מרובה מצילתה פסולה. שהמיעוט בטל ברוב והרי הוא כמו שאינו ועל שם צל הסכך קרויה סוכה:

גמ' **רבי יוסי אמר לה סתם וכו'**. גרסי' לה להאי סוגיא לעיל ריש שמעתתא דפ"ק דעירובין עד לא סוף דבר מקורה אלא אפילו נתן מלתרא ויש בה רוחב ארבעה טפחים מתרת את המבוי. ושם פירשתי לכל זה וע"ש ולפ"ז מובן הא דלקמן מהענין כמו שהוא לפניך:

אילו בית שהוא גבוה מכמה וכו'. אמתני' קא מהדר. דפריך מ"ט דרבנן דפסלי בסוכה גבוה מעשרים אמה ומה אלו בית אפילו גבוה כמה וכמה שמא אין לו דין בית להתחייב במעקה ובמזוזה בתמיה ומ"ש סוכה מבית. ואכתי לא ידע להני טעמי דאמוראי דלקמן דאיתמר גבי סוכה:

אלא בית מקורה אין סוכה מקורה. כלומר מצינן למימר מן הסברא דשאני בית מסוכה דסתם בית מקורה ממש הוא והלכך אפי' גבוה כמה בית היא להתחייב בכל דיני בית אבל סוכה אין לה קירוי גמור אלא סכך בעלמא ולפיכך מחמירין בה שאם היא גבוה מעשרים אמה אין לה דין סוכה:

מצינו סיכוך שהוא כקירוי. כלומר דפריך דהא אכתי אשכחן דדין סיכוך שוה לדין קירוי דהא תנינן לקמן בפרקין הרחיק את הסיכוך במשך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה דאויר פוסל בשלשה ודייקינן הא פחות משלשה כשירה משום דאמרינן לבוד וכמו דאמרי' בכל מקום דין לבוד בפחות משלשה במה דשייך בדיני הבית אלמא דסיכוך שוה לדין קירוי בית:

אלא בית מגופף וכו'. אלא דמשום הכי לא דמיא סוכה לבית להכשיר בגבוה מכ' כמו דמשוינן דין בית אף בגובה כמה לכל מילי דשאני בית שמגופף וסתום הוא מכל רוחותיו משא"כ בסוכה שאינה מגופפת מכל רוחותיה שהרי שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח סגי בסוכה:

והרי אכסדרה וכו'. שפתוחה היא במלואיה ואפ"ה קאמר ר' אילא דרב ור' יוחנן תרוייהו אמרין דמטלטלין בכולן:

מאי כדון. אלא מ"ט דסוכה שהיא גבוה מכ' אמה פסולה כדר' אבוה בשם ר' יוחנן הוא התורה אמרה וכו'. דלמעלה מעשרים מתוך גובהן של דפנות הצללים מגיעין זה לזה ואין אתה יושב אלא בצילן של דפנות ולא בצל סוכה:

הדא דאת אמר. דבגבוה מכ' אמה פסולה היינו בנתונה למעלה מכ' אמה לדפנות כלומר שהסכך נתון על הדפנות שהן גבוהין מכ' אמה ונמצא שהסכך עצמו היא ג"כ למעלה מעשרים ובכה"ג הוא דאמרו שהסוכה היא פסולה:

אבל אם היתה נתונה למטה מכ' אמה לדפנות. שלא סיכך למעלה על גבי הדפנות אלא שהשפיל הסכך ונתנו בתוך כ' אמה ונמצא שהוא נתון למטה מהדפנות הגבוהין מכ' אמה אז הסוכה כשירה דלא איכפת לן בגובה הדפנות דמכיון שהסכך עצמו הוא בתוך עשרים אמה סוכה מעלייתא היא:

א"ל רבי יוסה. לר' יונה על דעתך דאת אמר בדפנות הדבר תלוי דלא מיפסלא הסוכה אלא בשהסכך נתון ע"ג הדפנות שהן גבוהין מכ' אמה א"כ קשיא דאי הכי ניתני במתני' סוכה שהיא נתונה למעלה מכ' אמה לדפנות פסולה כי היכי דנידוק מינה הא אם אינה נתונה על הדפנות הגבוהין מכ' אמה אלא שהסכך נתון למטה מהדפנות ובתוך כ' אמה כשירה אלא על כרחך דלאו מילתא היא מאי דאמרת שהדבר תלוי בשנתון ע"ג הדפנות הגבוהין מכ' או בשנתון למטה מהדפנות ובתוך כ' דזיל בתר טעמא דר' יוחנן דקאמר התורה אמרה וכו' שצריך שתהיה אתה יושב בצילה של סוכה ולא בצל של הדפנות והואיל שהדפנות הן גבוהין למעלה מעשרים א"כ לעולם יושב הוא בצל של דפנות ואע"פ שהסכך נתון הוא בתוך עשרים פסולה:

ר' בא בשם רב אמר. הא דחכמים פסלו בגבוה למעלה מכ' היינו דוקא בסוכה קטנה שאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושלחנו דמכיון שאין בה במשכה אלא כדי הכשר סוכה בצימצום וגבוה מעשרים הויא לה כלול של תרנגולים דגביהא וקטינא דלאו שמה סוכה אבל אם היתה מחזקת יותר מכדי ראשו ורובו ושלחנו נפקא היא מכלל לול של תרנגולים לאקרויי סוכה:

בשם ר' יאשיה. קאמר דלא פסלו חכמים אלא בשאין דפנותיה עולות עמה אבל אם עולות עמה כשירה דס"ל דטעמא דפסלי בגבוה מעשרים משום דלא שלטא בה עינא והתורה אמרה למען ידעו דורותיכם כי בסוכות וגו' שצריך שיהא אדם יודע שהוא דר בסוכה שבעת ימים ואם דפנות עולות עמה משלט שלטא בה עינא דרך דפנות:

והא מתניתא פליגא. ברייתא היא בתוספתא ריש מכילתין ופליגא על הא דר' בא בשם רב דקאמר מחלוקת דר' יהודה ורבנן בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושלחנו דקתני א"ר יהודה וכו' וכי אית לך מימר בסוכתה של הילני דכשאינה מחזקת אלא ראשו ורובו ושלחנו היתה וכי דרכ' של מלכה לישב בסוכה קטנה כזו:

אלא. ודאי דמחלוקת בשאין דפנות עולות עמה והלכך מסתברא כמה דאמר ר' יאשיה דבהכי היא דמיתוקמא מתני' ולית היא פליגא הך תוספתא דמייתי ר' יהודה ראיה מסוכתה של הילני המלכה דכן ארחיהון של העשירים החשובים למיעבד דפנתא קלילן קטנים ואינם מגיעין לסכך:

די יהא קרירא עליל. שיהא האויר הקר נכנס בה ולא ישלוט החום:

רב הושעיא בעי. היתה הסוכה גבוה מכ' אמה והביא נסר שכשר לסכך בו ונתנו למקצת הנסר על גבי חולייא של עמוד שבנה עמוד גבוה עשרה ונתון על החולייא אחת ומקצת הנסר נמשך להלן מחוץ של אותה חולייא של העמוד וא"כ מילתא דפשיטא היא וכלומר שברור הוא הדבר לפנינו שאם ימוד מן הנסר הנמשך לחוץ מאותה חולייא של העמוד יש כאן עשרים עמה עד תחתיתה של הסוכה ואותו נסר הנמשך הוא למעלה מעשרים ואם ימוד מן הקרקע והיינו מאותה הקרקע של חוליית העמוד אין כאן עשרים אמה שהרי אותה החולייא של העמוד מיעטתה לגובה עשרים והשתא הבעיא היא מה את עביד לה לאותו מקצת הנסר הנמשך חוץ להחולייא אם דינו כאויר פסול או כסכך פסול את עביד ליה וכדמפרש ואזיל דאם תעבדיניה לאותו הנסר שהוא למעלה מעשרים כאויר הפוסל בסוכה א"כ דינו כדין האויר הפוסל בסוכה אם יש בו שלשה טפחים ואם תעבדיניה כסכך פסול וא"כ למ"ד שאין הסכך הפסול אלא בד' אמות האי נמי בד' אמות היא שפוסל ומהו:

ר' יוסה בר' בון וכו'. אגב דאיירי בסכך פסול מייתי הא דחזקיה דקאמר טעמא מפני מה אמרו וכו' שלא בא אלא להיתירא של סוכה כלומר שלא בא הסכך פסול לפסול אלא לפי שיעור היתירא של סוכה דקסבר כמ"ד שיעור הכשר סוכה בד' אמות שיעור הכשירה כך שיעור פסולה:

ותמיה אנא היך רב הושעיה צריכה ליה. תמיהני אמאי מספקא ליה רב הושעיה אי מחשבת ליה להאי נסר הנמשך להלן כאויר ופוסל בשלשה או כסכך פסול ופוסל בד' אמות ולמה לא יליף לה להאי דינא מן הדא דר' בא בר ממל דלקמיה:

דתלינן תמן. לקמן בפרקין המשלשל דפנות מלמעלן למטן שהתחיל לארוג הדופן אצל הסכך ואורג ובא כלפי מטה אם גבוה מן הארץ ג"ט במקום שיכול הגדי להזדקר בבת ראש פסולה ואמר ר' בא בר ממל לא שנו דפסולה אלא בשאינו יושב ואוכל בצילן של דפנות כלומר שאינו יושב ואוכל במקום שהדפנות סתומים אלא שהוא יושב כנגד מקום הפתוח מלמטה אבל אם היה יושב ואוכל כנגד המקום שהדפנות סתומים כשירה שאף על פי שלמטה פתוח הוא כשירה דאמרי' גוד אחית והשתא נמי הוי ליה לרב הושעיה למיפשט למיבעיא דידיה דמכיון דאיכא בהאי עמוד שיעור הכשר סוכה אמרי' נמי גוד אסיק כעין דהתם דאמרי' גוד אחית וא"כ אם הוא יושב ואיכל במקום שמיעט העמוד מגובה עשרים יצא דבמקום הזה הסוכה היא כשירה ובמקום דליכא אותו המיעוט פסולה והויא כעין הא דר' בא בר ממל ומאי קא מיבעיא ליה לרב הושעיה:

אמר ר' יוסה לית הדא דר' בא בר ממל אולפן. כלומר לאו מילתא היא כלל ולא סמכינן עלה דעיקר מילתא דר' בא בר ממל ומהיכן הוא דיליף לומר כן פריכא היא כדלקמן וא"כ אין ללמוד מדבריו בענין זה:

מן מתני' יליף לה ר' בא בר ממל. כלומר דהא חזינן דר' בא בר ממל יליף למילתיה כאן בסוכה ממתני' דעירובין דתנינן תמן בפ"ח בהלכה ח' כצוצטרא שהיא למעלה מן הים זהו דף היוצא מכותל רשות היחיד ובולט ע"ג המים ויש בו נקב שממלאין מים דרך אותו הנקב אין ממלאין הימנה בשבת דהוי מכרמלית לרשות היחיד אא"כ עשו לה מחיצה גבוה עשרה טפחים בין מלמעלה שעשה המחיצה בגזוזטרא עצמה תחתיה וסביב הנקב כנגד המים דאמרי' גוד אחית כאילו המחיצה יורדת ונוגעת עד המים ובין מלמטה שעשה המחיצה סמוך למים כנגד הנקב שבגזוזטרא וסביב מקום הנקב כעין כוורת דאמרי' גוד אסיק מחיצתא:

ואמר ר' זעירה וכו'. האי מילתא לא איצטריך למייתי הכא אלא איידי דגריס התם הא דרבי זעירא על המתני' שם דסבירא ליה שאם עשה מחיצה זו צריך שתהא משוקעת במים כמלא דלי ומשום שהדלי הולך למקום שאין מחיצה עליו ואם המחיצה משוקעת במים כמלא דלי תו לא חיישי' שיעבור תחת המחיצה במים להצד שחוץ להמחיצ' לפי שהדלי אינו עובר כל כך ונקטינן מיהת מהאי מתני' דאמרי' גוד אסיק וגוד אחית ואף על פי שאין המחיצות ניכרות ומשם למד ר' בא בר ממל לומר גם כן בהאי מתני' דהמשלשל

דפנות כדאמר לעיל וכדפרישית והשתא אמרת נמי דמצי רבי הושעיה למיפשט להבעיא דידיה ולומר גוד אסיק ואם כן אם הוא יושב ואוכל במקום שמיעט העמוד מגובה עשרים שפיר דמי וכדאמרן:

ולא דמיא. אסיקי' מילתיה דר' יוסי היא דא"ל לר' מישא דמתמה אמאי לא יליף לה מן הדא דר' בא בר ממל והא לא דמיא כלל דין דסוכה להאי דינא דמתני' דעירובין דהתם ים כרמלית היא ואינה לא רשות היחיד ולא רשות הרבים אלא מדרבנן בעלמא היא ואקילו בה רבנן דהם אמרו והם אמרו אבל הכא אמרה התורה בסוכות וגו' ומקרקע הסוכה כולה את מודד עשרים אמה ואם הסוכה היא גבוהה מעשרים אמה פסולה ולא מהני מקום מיעוט העמוד להכשיר ביושב ואוכל שם ומשום דבכה"ג לא אמרינן גוד אסיק דבעינן מחיצות הניכרות וליכא:

היתה למטה מעשרה ותולה בה עיטורין וכו'. כלומר שנעשית למטה מגובה עשרה מחמת שתלה בה תחת הסכך מיני נוי ועיטורין מלשון עיטרה בקרמים וכיוצא בהן הדין הוא כך שאם הן מדברים שראוין לסכך בהן שאינן מקבלין טומאה ואינן אוכלין וכל כיוצא בזה:

ממעטין בה לפסול. הרי זה מיעוט לענין לפסול הסוכה וכדאמרן שמחמת כך מיעט את הסוכה מגובה עשרה ופסולה:

ואם לאו. שאינן ראוין לסכך בהן:

ממעטין בה לכושר. כלו' דלא הוו מיעוט לפסול הסוכה שהרי אינו ראוין לסכך וכאלו אינה הן ואם יש בה גובה עשרה עד הסכך כשירה וממעטין בה לכושר דקאמר הייינו שאף על פי שנתמעטה אפ"ה לכושר הוא ומשום דמכיון שאינן ראוין לסכך לא מיקרי מיעוט:

היתה למעלה מעשרים אמה וכו'. בזה איפכא הוא דהויא שאם הן דברים שראוין לסכך בהן ממעטין בה לכושר דעכשיו נתמעטה הסוכה מגובה עשרים והעיטורין סכך כשר הוא ואין כאן עשרים עד העיטורין ואם אינן ראוין לסכך מיעוטן לא הוי מיעוט ופסולה:

אמר ר' שמי כשם שאמרו למעלן וכו'. לאו אכולה מילתא פליג דהא ודאי בדברים הראוין לסכך למטה מעשרה ליכא מאן דפליג דהוי מיעוט ואין כאן גובה עשרה אלא אסיפא דחלוקה דלמטה מעשרה הוא דפליג דקאמר הת"ק שאם אינן ראוין לסכך ממעטין בה לכושר וכדפרישית דלא מיקרי מיעוט הואיל ואינן ראוין לסכך עלה הוא דפליג ר' שמי ואמר כשם שאמרו למעלן בכה"ג דהיכא שאינן ראוין לסכך המיעוט הוא לפסול ומשום דסכך פסול לא הוי מיעוט לענין גובה מעשרים כך אמרו למטן ופסולה בכה"ג דאע"ג

דמסתברא הוא שאלו הדברים לא ימעטו מגובה עשרה הואיל ואינן ראוין לסכך מכל מקום מכיון דהן תלוים בתוך עשרה דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה ופסולה:

מנין למעלה מעשרה שהיא רשות אחרת וכו'. סוגיא זו כתובה למעלה בפ"ק דשבת בהלכה א' עד תרוטות היו ושם פירשתי עיין שם:

תני. בתוספתא פ"ב רבי אומר כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה:

אף על פי שאין שם ארבע דפנות. תו לא מיקרי דירת עראי דכולהו הני תנאי דברייתא סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן ולר' בארבע על ארבע סגי למיהוי כדירת קבע ולרבי שמעון ארבע דפנות בעינן אף על פי שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות:

ורבי יהודה אומר ארבע אמות וארבע דפנות. כלומר או זה או זה ולאו דתרתי בעינן הוא דקאמר כדמוכח מדלקמן:

וכן היה ר' יהודה מחייב במזוזה אע"פ וכו'. כלו' אף על פי שאין שם שתיהן אלא או ד' אמות או ד' דפנות דירת קבע מיקרי וחייבת במזוזה:

מסתברא וכו'. השתא מפרש לה למילתיה דר' יהודה דמסתברא הוא דר' יהודה מודה הוא לאילין רבנן רבי ור"ש לרבי מודה הוא לענין ד' אמות דהויא סוכה ולר"ש בד' דפנות והיינו כעין סברא דידהו הוא דמודה אבל לא לכולא מילתייהו דאלו לרבי לא סגי אלא בד' אמות ולר"ש נמי לא סגי אלא בד' דפנות ומיהו בהא הוא דמודה דאו ד' אמות או ד' דפנות דירת קבע מיקרי אבל אילין רבנן לא יודין לר' יהודה לענין חיוב מזוזה בסוכה דלדידהו אע"פ שיש בסוכה ד' אמות וד' דפנות פטורה היא מן המזוזה ואינה טובלת במעשרות כדין בית הקובע למעשרות ומשום שאינה אלא לז' ימים לאו ביתא מיקריא להתחייב באלו:

ר"ש אומר ארבע וכו'. השתא מפרש לטעם פלוגתייהו דר"ש וחכמים כמו ששנינו בתוספתא סוף פ"ק דחכמים אומרים שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח ור"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפי' טפח:

מ"ט דרבנן סוכות וכו'. ג' פעמים כתיב בקראי מצות סוכה בסוכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכת למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי הרי שלש פעמים אחת למעלן על הסכך ושתים למטן על הדפנות הרי ב' כהלכתן מן התורה והשלישית מדבריהן שהוסיפו על השתים ואפי' טפח סגי:

מ"ט דר"ש סכת סכת שתים חסר הרי שתים וסוכות אחד מלא ג"כ שתים הרי כאן ארבע אחת למעלן לסכך ושלש למטן לדפנות והרביעית מדבריהן שהוסיפו ואפי' טפח:

תרין אמורין. תרי אמוראי אמרו בטעמא חד מפרש טעמון דרבנן ואחרינא מפרש טעמא דר"ש ובאופן אחר:

מ"ט דרבנן. דכתיב וסוכה תהיה לצל וגו' הרי אחת למעלן דצל כתיב וזהו הסכך ושלש פעמים סוכות שבתורה הרי שלש על הדפנות אלא דאתי הילכתא וגרעתיה לשלישית ואוקמה אטפח ולר"ש קרא דישעיה ג"כ על הסכך וארבע שבתורה דחד סוכות מלא ואתאי הילכתא וגרעתה לרביעית ואוקמה אטפח:

רבנן דקיסרין שמעון. נפקא להו לטעמא דר"ש ורבנן מן הדין קרייא דישעיה וסוכה תהיה וגו' ובהא פליגי דרבנן עבדי מפרשי להאי מזרם וממטר לאחת דקסברו דאם היא מחסה ומסתור מזרם מהני נמי ממטר וא"כ לא מרבינן מהאי אלא דופן אחת ואין כאן מהאי קרא כוליה אלא שלש ואתא הילכתא וכו'. ור' שמעון חשיב למזרם וממטר לשתים ומרבה עוד שתי דפנות ואתא הילכתא וכו':

ותני כן וכו' בתוספתא דלעיל וכדפרישית:

שתים. שתים הדפנות של ארבע ארבע טפחים במשכן דפחות מארבע טפחים לא מיקרי מקום בכל מילי ודופן השלישית אפי' טפח כשר:

אותו של טפח שנתנו באמצע. שלא הדביק אותו לאחד מן שתי הדפנות אלא הרחיקו ונתן אותו באמצע משוך מן הצדדים מהו:

חזר ואמר. הדר בעי ר' הושעיה בעיא אחריתי על דפנות הצדדים ג"כ כעין בעיא קדמייתא אותו של ארבע טפחים וכו'. כלומר אחד מאותן של ד' טפחים שנתנו באמצע כגון שהדביק אותו של טפח לאחד מדפנות הצדדים ודופן השני נתנו באמצע משוך להלן מהו:

כהדין עובדא. דבעיא אחריתא אתא קומי ר' יוסי ואכשר:

ותני. בתוספתא פ"ק כן חצר שהעמודים מקיפין אותה הרי העמודים כדפנות ואם סיכך עליהם כשר ואע"פ שאין העמודים סמוכים זה לזה כל זמן שאינן רחוקין זה מזה הרבה והיינו עד עשר אמות כשר וה"נ כן אם לא הרחיק הדופן הרבה כשר:

והא מתניתא פליגא. תוספתא דלעיל פליגא על ר' יוסי דאכשר דהא קתני שתי' עשויין כהלכתן דוקא הא שלא כהלכתן פסולות וסברין מימר מאי שלא כהלכתן היינו באמצע שלא הדביק שתי הדפנות זה בזה והיכי אכשר ר' יוסי בהדין עובדא:

אמר רב שמואל בר רב יצחק. מאי שלא כהלכתן דקתני כגון שנתן אלו שלא כנגד אלו כלו' אחד מן הדפנות משוך לארכו מדופן השני זה כלפי מזרח וזה כלפי מערב אבל אם היה משך ארכן זה כנגד זה אלא שבמשך הרוחב הרחיק אחד מחבירו כשר:

אותה של טפח וכו'. אם השתים מדובקין ועשוין כמין גאם צריך שיהא אותו של טפח משוך להלן ברוחב טפח כדי שיהא ניכר שזהו לדופן השלישית. א"נ אם משוכה לפנים צריך שלא תהא משוכה מראש דופן הצד אלא טפח בלבד ושייך שפיר הא דשמואל אבתריה דס"ל אפי' כנוסה כמה לפנים רואין אותה כאילו היא יוצא ועומדת כלפי חוץ כנגד ראש דופן של הצד וכן קאמר ר' בא וכו' בשם רב דס"ל נמי כשמואל:

ר' יוחנן ור"ל חד. ס"ל כהדין דקאמר רב מדנפשיה וחד ס"ל כהדין דקאמר שמואל:

עלון והוון קומי רב. נכנסו והקשו ופלפלו בדין זה לפני רב עד דאסקו כהדא דשמואל. והוא שתהא נתונה בתוך שלשה טפחים. מראש דופן הצד דאמרי' לבוד:

כלחיים. כדרך שאמרו בדין לחיים שאם הלחי נתון תוך ג' טפחים להמבוי כשר דכלבוד דמי ולאפוקי אם משוך יותר לפנים שאינו נידון משום לחי:

נעץ ארבעה קנים בארבע זויות של כרם וכו'. סוגיא זו כתובה בפ"ד דכלאים בהלכה עד ר' יוסי בשם רב מ"מ מכיון שהעומד מרובה על הפרוץ מותר. וכן היא כתובה בפ"ק דעירובין בהלכה ו' ושם תמצא מפורש ומבואר הכל:

ראשי פסל היוצאין מן הסוכה נידונין כסוכה. ומפרש רב הונא בשם רבנן דתמן דבבל ובלבד על פני כול' שהפסל והוא הסכך יוצא מן הסוכה על פני כולה ברוחב הסוכה וקמ"ל שאע"פ שאין שם דפנות שהרי יוצא היא מן הסוכה אפ"ה נידון כסוכה:

ואפילו כנגד הדופן. כלו' דמיירי שיוצא לפני הסוכה ומשכא חדא דופן בהדייהו והא קמ"ל שאף על פי שאין כאן דופן שני אפ"ה נידון כסוכה:

ר' חייא אמר. דהכי קאמר ר' יוחנן בשם ר' הושעיה דאפי' יוצא שלא כנגד הדופן וקס"ד דיוצא חוץ לסוכה ולא בצד הדופן אלא באמצע ואפ"ה נידון כסוכה והיינו דפריך דעל דעתיה דר' יסא ניחא דמיהת משכא ואזילא חדא דופן בהדיה אלא על דעתיה דר' חייא דאפי' שלא כנגד הדופן מה הקלת בה בתמיה אמאי הקלת בה כל כך שאפי' יוצא חוץ לסוכה ואין כאן דופן כלל יהא נידון כסוכה ואי דבשאינו יוצא חוץ לסוכה קאמרת א"כ קשיא מה היקלת בה דלענין מה קאמרת נידון כסוכה ומאי קמ"ל ומשני חמתה מרובה מצילתה הקלת בה ולעולם בתוך הסוכה מיירי וכגון שרובה צילתה מרובה מחמתה והפסל היוצא חמתה מרובה מצילתה הוא וקמ"ל דלא מיפסלא בהך פורתא והכל נידון כסוכה:

וכשחמה וכו'. על המתני' קאי דקתני שחמתה מרובה מצילתה פסולה ודייקינן הא מחצה על מחצה כשירה והא תנינן בפ' דלקמן סוכה המדובללת שצילתה מרובה מחמת'

כשירה ומשמע הא מחצה על מחצה פסולה וקשיין אהדדי הכא את. אמר כשירה והכא את אמר פסולה:

שנייא היא באילן שדרכו לפסע. כלו' לקמן מיירי שקצץ אילן אחד שסיכך בו ולא הפריד הענפים ולסדר הסכך בשוה ובסכך כזה מסתמא קנה אחד עולה וקנה אחד יורד והיינו דקאמר שדרכו לפסע שאין הסכך שוכב בשוה אלא הענפים פוסעין ומתרחקין זה מזה כאדם הפוסע מכאן לכאן הלכך בכה"ג מחצה על מחצה פסולה דזמנין יתרחקו הרבה זה מזה ולאו אדעתיה ויהיה חמתה מרובה מצלתה:

הלכה ב

מתני' **סוכה ישנה**. כדמפרש שעשאה קודם לחג שלשים יום ולא פי' שהוא לשם חג:

בית שמאי פוסלין. דסבירא לן סוכה לשם חג בעינן דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים ואלו תוך שלשים לחג הוה כיון דשואלין ודורשין בהלכות החג קודם לחג שלשים יום סתם העושה לשם חג הוא עושה אבל קודם שלשים סתמא לאו לשם חג:

וב"ה מכשירין. דלא בעינן סוכה לשם חג וקרא דחג הסוכות מיבעי להו לעושין סוכה בחולו של מועד וב"ש ס"ל כר"א דאין עושין:

גמ' **תני**. בברייתא צריך לחדש בה דבר לב"ה דמכשרי אף בשעשאה סתם קודם לשלשים יום מ"מ צריך לחדש איזה דבר מקודם החג שיהא ניכר שסוכה זו למצות החג:

חברייא אמרי טפח. צריך לחדש בה ור' יוסה אמר אפי' כל שהוא:

מ"ד כל שהוא וכו'. כלו' הא דקאמר כל שהוא ובלבד אם עושה החידוש על פני כל הסוכה בהא סגי אף בכל שהוא אבל אם אינו עושה אלא במקום אחד מודה ר' יוסה דבעינן טפח:

אף במצה כן. דבמצה ישנה ג"כ תפלוגתא דב"ש וב"ה אם כשירה היא ור' יוסי אמר דברי הכל היא במצה ישינה שעשאה סתם קודם ל' יום דפסולה דמכיון שלא עשאה בפירוש לשם פסח דבר ברור הוא שלא דיקדק בה לשומרה מחימוץ דאף ב"ה מודה בה:

עשויה כהלכתה. שעשאה מסוככת כהלכתה וניכר שהיא לשם צל ולא לשם דירה:

העושה סוכה לעצמו וכו'. תוספתא היא בברכות בפ' בתרא והובאה לעיל פ' הרואה וחסר כאן חלוקה אחת וה"ג בתוספתא העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהגיענו לזמן הזה נכנס לישב בה וכו'. והכא גריס לה בשם חנן בר בא בשם רב. וזמן כלומר שצריך לברך זמן בשעת עשייתה:

מכיון שחשיכה מהו שיהא צריך להזכיר זמן. כמו בשאר י"ט או דנימא שיצא הוא בברכת זמן שבירך בשעת עשייתה:

עביד לה שמוע'. דכל הני אמוראי דקחשיב ר' זעירא וכו' אמרו מפי השמועה ששמעו זה בשם זה וכולהו ס"ל דאע"פ שבירך זמן בשעת עשייתה מ"מ מכיון שחשיכה צריך להזכיר זמן על הכוס משום י"ט:

הלכה ג

מתני' **העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית**. ופסולה ודייקינן מדלא תני פסולה ולמה ליה למיתני כאילו עשאה בתוך הבית אלא הא קמ"ל אילן דומיא דבית שהאילן צילתה מרובה מחמתו ומש"ה פסולה אבל אם האילן חמתו מרובה מצילתו וחבטן עם הסכך כשר כשירה הסוכה:

סוכה על גבי סוכה העליונה כשירה והתחתונה פסולה. כגון דקיימא עליונה בתוך עשרים ותרוייהו צילתן מרובין מחמתן דהעליונה כשירה והתחתונה פסולה משום דיש לה שני סככים וקרא כתיב בסכת תשבו חסר דמשמע בסוכה אחת ולא בסוכה שתחת הסוכה:

ר' יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה. כלומר שאינה ראויה לדירה כגון שאין בה בגובה עשרה התחתונה כשירה ומסקינן בבבלי דפלוגתייהו דת"ק ור' יהודה למיתוקמא בשאין התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה אלא על ידי הדחק דאי בשאינה יכולה לקבל כלל כ"ע ל"פ שהתחתונה כשירה לפי שהסכך שלה לאו סכך הוא כלל ולא הויא סוכה שתחת הסוכה וכשירה היא בסכך של העליונה ואם התחתונה בריאה היא ויכולה לקבל כרים וכסתות של העליונה אף שלא ע"י הדחק כ"ע מודו דהתחתונה פסולה משום סוכה שתחת הסוכה כי פליגי כשיכולה לקבל ע"י הדחק דת"ק סבר מכיון דמיהת על ידי הדחק מקבלת שם סוכה על העליונה ומיפסלא התחתונה משום סוכה תחת סוכה ור' יהודה סבר כיון דאין התחתונה יכולה לקבל להדיא אלא ע"י הדחק לאו שם סוכה על העליונה דסכך של התחתונה לאו כלום הוא ולא מיקרי סוכה שתחת סוכה ומיתכשרא התחתונה בסכך של העליונה ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' **שני סככים זה על גבי זה וכו'**. משום דבמתני' קתני העליונה כשירה והתחתונה פסולה וכדפרישית דמירי דתרוייהו צילתן מרובה מחמתן והלכך עליונה היא דכשירה ושהיא בתוך עשרים והתחתונה פסולה משום סוכה שתחת סוכה. והשתא קאמר הש"ס אם השני סככין זה ע"ג זה הן בכה"ג שהעליונה חמתה מרובה מצילתה והתחתונה אין חמתה מרובה מצילתה אלא שע"י שניהן צילתה מרובה מחמתה בתחתונה אם תצרף הסכך העליון עם התחתון וכמה יהא ביניהן ויצטרפו זה עם זה להיות התחתונה כשירה ע"י צירוף זה ולהכי נקיט התחתון אין חמתו מרובה מצילתו כלומר לא שצילתו מרובה

הוא מחמתו דא"כ א"צ צירוף להכשיר התחתונה ואם הוא ג"כ חמתו מרובה מצילתו א"כ מסתמא לא מהני הצירוף להיות התחתונה צלתה מרובה מחמתו אא"כ מקום הצל של העליון כנגד מקום החמה של התחתון ומילתא דלא שכיחא היא ולכוין כל כך בהסככי' אבל כשאין התחתון חמתו מרובה מצילתו אלא שוה בשוה הוא שפיר משכחת לה דע"י צירוף העליון עם התחתון תהיה התחתונה צילתה מרובה מחמתה וכמה יהא ביניהן ויצטרפו:

תרין אמוראין. פליגי בה חד אמר עשרה כלומר אפילו חלל עשרה ביניהן מצטרפין להכשיר התחתונה שהיא ע"י כך צילתה מרובה מחמתה ואחרינא אמר עד ארבעה טפחים הוא דמצטרפין אבל לא אם החלל שביניהן הוא יותר מד' טפחים:

מתיב מ"ד וכו'. כלו' בשלמא לדידי טעמא משום דסתם סוכה גבוה עשרה ולענין צירוף בכדי שתהיה התחתונה צילתה מרובה מחמתה מהני אף אם העליונה גבוה עשרה מהתחתונה אלא לדידך דקאמרת ארבעה טפחים ומאי טעמא דידך אי משום אהל דמקום ארבעה אהל חשיבא אם כן קשיא הרי מצינו אהל שהוא טפח כדקי"ל גבי טימאה טפח על טפח מרובע מביא את הטומאה כדתנן בפ"ג דאהלות:

רבי יהודה אומר וכו'. ושואל הש"ס מה האי דיורין דקאמר אם דיורין ממש שאין שום אדם דר בעליונה או אפילו ראויה לדיורין לא הויה הוא דקאמר ופשיט ליה מדקאמר ההוא סבא לפני ר"ז לדברי רבי יהודה ותני דקאמר אפילו החתונה כשירה ואין אדם אומר אפי' אלא דהוא מודה על קדמייתא וכלו' דמיהת מודה להת"ק דהעליונה כשירה היא ושייך למימר דאפי' התחתונה סבירא ליה לר"י דכשירה ואי ס"ד דאף אם אין העליונה ראויה לדירה קאמר א"כ ודאי אין העליונה כשירה ומאי אפי' דקאמר אלא הדא אמרה. דדיורין ממש הוא דקאמר:

הלכה ד

מתני' **פירס עליה סדין**. להגן מפני החמה א"נ מפני החמה שמיבשת הסכך ומתוך כך נעשה חמתה מרובה:

או תחתיה מפני הנשר. שלא יהו העלין והקסמין נופלין על השלחן א"נ שלא ינשרו העלין ותשאר הסוכה חמתה מרובה מצילתה וסדין דבר המקבל טומאה ופסול לסכך ודוקא מפני הנשר אבל לנאותה כשירה דכל לנאותה צורך סוכה היא ובטל לגבה ולאו שם סכך עליה:

אי שפירס ע"ג הקינוף. הן ד' קונדיסין שהן לד' רגלי המטה והן גבוהין עשרה ומניח כלונסות מזה על זה על גביהן ופירס הסדין עליהן והרחיקן מן הסכך דהשתא לא משום

מסכך בדבר המקבל טומאה מפסלא דהא לאו לסכוכי שטח' התם אלא דפסולה משום שאינו יושב בסוכה דאהל מפסיק ביניהן:

אבל פורס הוא על נקליטי המטה. שאינן אלא שנים והן יוצאין באמצע המטה א' למראשותי' ואחד לרגליה ונותנין כלונסא מזה לזה ופורס עליו סדין והיא משפע לכאן ולכאן ומשום דאין לה גג רחב טפח למעלה. ולא מיקרי אהל:

גמ' **תני**. בברייתא:

תולה בה קיטיות. מיני מכסאות ובגדים כשירה וכדמפרש ואזיל דדוקא מן הצד אבל מלמעלן פסולה משום שהן מדברים המקבלין טומאה:

הא שלא מפני הנשר. אלא לנאותה כשירה כדפרישית במתני':

שכן הוא עושה חלל באצילי ידיו. כלומר שכשם באדם שהוא שוכב תחת הסדין ואם מגביה שתי זרועותיו עושה הוא באצילי ידיו את הסדין כאהל עליו דודאי אין בכך כלום וכן נמי אלו שני הנקליטין שבאמצע המטה דומיא דשתי זרועותיו הן ואין בכך כלום:

הלכה ה

מתני' **הדלה עליה**. הגביה עליה:

את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסם. הוא עשב שעליו רחבין וגדילה כגפן וכדלעת אור"א בלע"ז:

וסיכך על גבן. על אלו שהן מודלין על הדפנות סיכך עליהן:

פסולה. לפי שהן מחובר ואין מסככין במחובר דאמר מר באספך מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר:

ואם היה סיכוך הרבה מהן. שהסכך כשר היה הרבה יותר מזה המחובר כשר. ולדעת הרבה מהמפרשים צריך שיערבו עם הסכך כשר והיינו דקאמר התם כשחבטן שלא יהיו הסכך פסול נראה בעין דאז הסכך כשר רבה עליהן ומבטלן כשהן מעורבין:

או שקצצו. לאלו המחוברין אפי' לאחר שסיכך בהן אלא בכה"ג צריך שינענע אותן לאחר קציצה דאי לאו הכי פסול דאמרה התורה חג הסוכות תעשה ולא מן העשוי כלומר כשתעשה תהא ראויה לסוכה ולא מן העשוי בפסול ואתה מתקנו כהאי דמכשיר לה בקציצה ולא הדר סתר לה אבל כשמנענע הוי כנותר וחוזר ומסכך שמגביה כל אחד לבדו ומניחו וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו:

דבר שהוא מקבל טומאה וכו'. לאפוקי כלים וכן כלי עץ ובגדי פשתן וכיוצא בהן שאע"פ שגידוליהן מן הארץ אין מסככין בהן הואיל ומקבלין טומאה:

וגידולו מן הארץ. דכתיב חג הסוכת וגו' בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר כלו' מן הנשאר אחר שאספת הגורן והיקב כגון קשין וזמורות מהם עשה סוכה:

גמ' **והוא שידלה אותן לכך**. אסיפא או שקצצן קאי דדוקא שבתחלה הדלה אותן לשם סכך והיה בדעתו לקצצן שלא יהיה הסכך במחובר דאי לאו הכי פסול משום תעשה ולא מן העשוי:

ר' יעקב וכו'. קאמר צריך לנענע אחר שקצצן דלא ליפסל משום תעשה ולא מן העשוי:

אמר ר' יוסי תרתיהון לקולא וכו'. כלומר שלא תאמר דר' יעקב להוסיף בא ולחומרא שאע"פ שהדל' אותן לכך בתחלה צריך הוא לנענע הלכך מפרש ר' יוסה דלא היא אלא תרוייהו הני אמוראי לקולא קאמרי ובחדא מינייהו סגי אם הדלה אותן לכך אע"פ שלא נענע אחר שקצצן כשר דאמרי' קציצתן זו היא עשייתן אלא דס"ל דמ"מ צריך שידלה בתחלה לכך דאי לאו הכי מיחזי עשוי בפסול ואם נענע לאחר קציצה אע"פ שלא הדלה בתחלה לכך ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי:

סיככה בשלביות. הן נסרי' משופים ומתקנין אותן לעשות מהן בית יד לחצים והן נקראין שלביות פסולה משום שתורת כלים עליהן דאע"ג דפשוטי כלי עץ נינהו ולא מקבלי טומאה גזירה אטו כלים ואין מסככין בכלים שהן מקבלין טומאה:

בזכרים. בבית יד של חצים ותותבין אותן בבית קיבול של חץ כשרה דאף על גב דכלים הן פשוטי כלי עץ הן ואין מקבלין טומאה:

בנקבות. אם הן עשויין ככלי קיבול שיש נקב בראשן והחץ עשוי כמרצע ונכנס לתוך הנקב הוו להו מקבלין שבכלי עץ וראוין לקבל טומאה ופסולה:

באניצי פשתן פסולה. לפי שהן ראוין ליטמא בנגעים ואניצין קרוי לאחר שתיקנן במסרק ועושין אותן אניצין שקורין רישט"א:

בהוצני פשתן כשירה. הוצני קרוי כשהוא בהוצין שלו כמו שגדל ולא תייר ולא דייק שלא נשרה במי משרה ולא נופץ במכתשת:

מאן דאמר כשירה בחבלים של סיב. הגדל סביבות הדקל ועושין חבלים ונצרים מהן וכל זמן שלא נעשה מהן כלים אין מקבלין טומאה ומ"ד פסולה בחבלים של פשתן שאע"פ שהן אין מקבלין טומאה דחבלים לאו כלים נינהו מ"מ הואיל ונשתנה צורת הפשתן פסול לסכך בהן ולא פליגי:

אמר ר' יוחנן כתיב באספך וכו'. לפרש טעמא דמתני' דבעינן דבר שאינו מקבל טומאה ויהא גידולו מן הארץ דקרא משתעי בפסולת גרן ויקב דכתיב מגרנך ומיקבך ולא גרן עצמו ולא יקב עצמו והני פסולת אין מקבלין טומאה דלאו אוכל הן וגידולן מן הארץ:

ר"ש בן לקיש. אמר מהכא דכתיב ואד יעלה מן הארץ מהו אד דבר שאינו מקבל טומאה וגידוליו מן הארץ אף סוכה כן דסבירא ליה כי בסוכות הושבתי ענני כבוד היו:

אמר ר' תנחומא דין כדעתי' וכו'. כלומר דר' יוחנן נמי ס"ל ענני כבוד היו אלא דאזלי ר' יוחנן ור"ל לטעמייהו דר' יוחנן דהוא אמר עננים מלמעלה היו כלומר שעננים מלמעלה הן באים וכדכתיב וארו עם ענני שמיא לפיכך הוא דיליף לה לסוכה שתהא בדבר שגידולו מן הארץ מקרא דבאספך ור"ל דאמר עננים מלמטן היו שהעננים מקיטור הארץ הן באין והיינו טעמיה דיליף לה מעננים:

דין כדעתיה וכו'. כל חד וחד מדמה להו לעננים למאי דסבירא ליה רבי יוחנן דהוא מדמי לה כאדם המשלח לחבירו חבית של יין ונותן לו במתנה היין עם הקנקנים והיינו החבית עצמה גם כן הוא נותן לו כך הקב"ה נותן העננים עם המטר מן השמים ור"ל לא מדמי לה הכי אלא דהוא מדמה לה כזה שאומר לחבירו שלח קופתך וטול לך חטים שאני נותן לך כך העננים באין מלמטה והקב"ה נותן בהן מטר מן השמים להמטיר על הארץ:

הלכה ו

מתני' **וחבילי זרדים**. מין קנים הן שעושין מהן זרדים טאמל"ש בלע"ז ואוגדים אותן ובעודן לחין בהמה אוכלתן ולכי יבשי עומדין להיסק:

אין מסככין בהן. כשהן קשורין באגודה ולא מפני שהן פסולין מן התורה אלא דרבנן גזור בהו משום גזירת אוצר לפי שלפעמים אדם בא מן השדה בערב וחבילתו על כתיפו להכניסה לאוצר של עצים ומניחה על גבי סוכתו כדי לייבשה ואח"כ נמלך עליה לסיכוך והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי בפיסול שזה לא נעשה לצל אלא ליבש והוי עשוי בפיסול:

וכלן. אלו החבילות שהתיר אותן מאגודתן כשירות דהוו כשאר עצים הכשרין לסיכוך:

וכלן. הפסולין ששנינו בסכך כשרין הן לדפנות דסוכה סכך משמע ולא מרבינן דפנות אלא מיתורא דקרא דכתיב בסכת בסכות וכו' והלכך סוכות תעשה לך מגרנך אסככה הוא דקאי:

גמ' **מפני שהיא נראית כאוצר**. כלו' חבילה זו שהיא מניחה ליבשה על הסוכה וכדפרישית במתניתין נראית כמניחה לאוצר ולא לשום צל ולפיכך פסולה:

אין חבילה פחותה מעשרים וחמשה. קנים ופחות מכאן לא נקראת אבילה אלא אגודה:

קצר לסכך. שקצר השבלים לסכך בהקשין שבהן אין להן ידות להביא את הטומאה שאם נגע הטומאה בקשין אין מביאין טומאה על האוכל שבהן דלא ניחא ליה בחיבורין דאוכל בסכך לא מבעי ליה ואי לאו דפסולת הקשין מרובה עליו הוה פסול לה לסוכה:

קצר. בתחלה לסכך ואח"כ נמלך וחישב עליהן למאכל:
בא במחשבה. כלומר מהני המחשבה שנמלך עליהן ויש להן ידות להביא את הטומאה על האוכל:
קצר למאכל. בתחלה ואח"כ נמלך עליהן לסיכוך:
אחרים אומרים עד שיהא הקש מרובה על הידות ועל האוכל ידות הן כדי בית יד סמוך לאוכל ועד שיהו הפסולת מרובה על שתיהן דאז הפסולת מבטלן וכשרין לסכך לפי שגם הידות צריכין ביטול דס"ל לאחרים דידות ג"כ מקבלין טומאה:
רב כהדא דאחרים ס"ל:
מה אנן קיימין. בעיא היא כלומר היאך היא הדין ומה אנן קיימין להלכה למעשה כהאי גוונא שאם קצר לסכך והוכשרו לקבל טומאה אלא שכל זמן שהן לסכך אין הידות מקבלין טומאה להביא על הא כל להת"ק דס"ל אין להן ידות אבל בכה"ג דאמר לכשיעשו מצותן לסיכוך בימי החג אחזירם אחר החג לגורן ונמצא שאז יהיה להן ידות להביא את הטומאה על האוכל והשתא מספקא לן אם צריכין הכשר מים פעם שניה שאין הכשר הראשון מועיל כלום שבשעה שקצר היה דעתו לסיכוך ולא היה להן ידות וצריכין עכשיו הכשר או דילמא דאמרינן כבר הכשירן בידן דכיון שהוכשרו הוכשרו. ולא פשיט מידי:
וסכות על הארון את הפרוכת כתיב בפ' פקודי א"כ מכאן שהדופן קרוי סכך שהרי הפרוכת מחיצה היא וכתיב וסכות מכאן שעושין דפנות וכו' וכלומר דלא תקשי אהא דתנינן וכלן כשירות לדפנות דהא משמע דהדופן כסכך הוא הלכך מסיים דמכאן נמי משמע שעושין דפנות בדבר שהוא מקבל טומאה שהרי הפרוכת מקבל טומאה הוא כדתנן בפ' בתרא דשקלים פרוכת שנטמא באב הטומאה וכו' וא"כ ע"כ דהאי קרא בא ללמד שהדופן של מקום הסיכוך לאו כסכך הוא בכל דיניו דכמו דכשר הוא להעשות מדבר המקבל טומאה כך כשר הוא בכל הפסולין לסכך והיינו דתנינן וכולן כשירות לדפנות:

הלכה ז

מתני' **מסככין בנסרים**. מסקינן דבנסרים שיש בהן רחב ארבעה טפחים שהוא שיעור ומקום חשוב כ"ע לא פליגי דפסול לסכך בהן פחות משלשה ד"ה כשירה דכקנים חשיבי כי פליגי משלשה ועד ארבעה ר' יהודה סבר כיון דלית בהו שיעור מקום חשוב לא גזרינן גזירת תקרה דשמא ישב תחת תקרה ור"מ סבר כיון דנפקי מתורת לבוד גזרינן שמא יאמר מה לי לישב תחת תקרת הבית מה לי לסכך באלו והלכה כר' יהודה:

נתן עליו נסר וכו'. זה לדברי הכל הוא והסוכה כשירה וכגון דיהביה מן הצד אצל הדופן דסכך פסול איני פוסל מן הצד בסוכה גדולה אלא בד' אמות הא פחות מכאן כשירה דאמרינן דופן עקומה:

גמ' **כשיש בהן רוחב ארבעה נחלקו**. ולקמן מפרש אי דייקינן ממילתי' דרב הא בפחות מארבעה ד"ה מותר:

ר' יסא בשם ר' יוחנן. קאמר דמשופין בכלים נחלקו כלומר כשהן משופין לעשות מהן כלים דסתמן אינן רחבין ארבעה הוא דנחלקו:

והא ר' ירמיה וכו'. השתא מדייק ליה הש"ס בהא דר' ירמיה בשם רב דאוקי לפלוגתייהו דר"מ ור' יהודה בשיש בהן רחב ארבעה אי נימא הא במשופין לכלים ד"ה מותר לסכך בהן או דנימא דלר"מ אף במשופין אסור ולהודייך כח דר' יהודה הוא דקאמר רב דאף ברחב ארבעה מכשיר:

מן מה דאמר ר' ירמיה בשם רב. לעיל בהלכה ה' סיככה בשלביות פסולה והן הן נסרים המשופין לכלים ואמרין עלה דרב כר"מ הורה א"כ ש"מ היא הדא היא הדא דלר"מ בין ברחב ארבעה ובין משופין דין אחד להם ופסולה ורב כחו דר' יהודה אחא לאשמועינן:

הא ר' יוסי בשם ר' יוחנן וכו'. כלו' דמדייק נמי אליבא דר' יוחנן דקאמר בנסרים המשופין נחלקו אי נימא הא ברחבין ארבעה ד"ה אסור או דילמא ר' יוחנן כחו דר"מ קמשמע לן דאפי' במשופין פוסל:

מן מה דהורי ר' יוסי בסידרא רבא. בבית המדרש הגדול דאמלתרא מסככין בה ואמרי עלה דכר' יהודה הורה א"כ ש"מ היא הדא וכו' דהרי סתם אמלתרא רחבה ארבעה כמו שעושין לפני הבית ומתיר ר' יהודה אף ברחבין ארבעה כמו דמתיר במשיפין:

שמואל אמר הדא דאת אמר לאורך. אסיפא דמתני' קאי נתן עליו נסר שהוא רחב ארבעה טפחים וכו' וקאמר שמואל הדא דאת אמר שאין כשר לישן תחתיו דוקא בשנתנו לאורך הסוכה דכל אותו אורך סכך פסול הוא דס"ל לשמואל כמ"ד בשאין בהן רוחב ארבעה נחלקו וא"כ לר' יהודה נמי ברחב ארבעה סכך פסול הוא אבל אם נתנו לנסר זה שהוא רחב ארבעה לרוחב הסוכה כשר אף לישן תחתיו לפי שהסוכה לעולם כשירה היא אלא שזה הנסר פסול הוא וכשנתנו לרוחב הסוכה הרי יש כאן סכך כשר מכאן ומכאן ונתבטלו אותן ארבעה שבאמצע ברוחב וכשר לישן תחתיו:

ר' יוחנן ור"ל תריהון אמרין בין לאורך בין לרוחב כשר ומתני' דקתני ובלבד שלא ישן תחתיו אתיא כמ"ד דסכך פסול פוסל בארבעה טפחים ואינהו ס"ל כמ"ד בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות וכדמפרש לה לקמן:

ר' זריקן בשם רב המנינא אומר כדברי מי שהוא פוסל כאן וכו'. כלומר דאין חילוק בין נתנו לאורך או לרוחב שלדברי הפוסל לאורך פוסל ג"כ לרוחב:

בעון. קומי ר' זעירה:

הקשו לפניו. מאי האי דר"י ורשב"ל תריהן אמרין דבין נתנו לאורך בין לרוחב כשר לישן תחתיו וא"כ מתניתין דקתני ובלבד שלא ישן תחתיו היכי דמי:

אמר לון. ר' זעירה משום וכו' כלומר טעמייהו דר"י ור"ל משום דס"ל כמ"ד שאין סכך פסול פוסל אלא בד' אמות בין באמצע ובין מן הצד ומתני' דקתני שלא ישן תתתיו כמ"ד סכך פסול פוסל באמצע בד' טפחים ומיהו הסוכה כשירה דמיירי בסוכה גדולה שיש שם הכשר סוכה בלא מקום הנסר אלא דמכיון דלהאי מ"ד מקום ד' חשיב ליה דבסוכה קטנה פוסל הוא אף הסוכה הלכך הכא דבסוכה גדולה מיירי בסוכה כשירה היא ולא ישן תחת מקום הנסר שהוא סכך פסול:

מתניתא. ברייתא פליגי על רב המנונא דסבירא ליה דלעולם פסול לישן תחתיו דקתני סוכה שאינה מחזקת אלא ראשו ורובו ושלחנו שזהו שיעור סוכה קטנה והביא נסר ויצרף ממנו כלומר שהביא נסר רחב ארבעה טפחים ונתנו כדי לצרף ממנו להסוכה שלשה טפחים שיהא נוח לו להשתמש ביותר ומשמע דשפיר דמי בהכי כשלא הכניס ממנו אלא שלשה טפחים:

אין תאמר לרוחב וכו'. כלומר והשתא היכי דמי דאם תאמר שנתנו לרוחב הסוכה לית יכיל וכו' וכלו' דודאי לרב המנונא קשיא דהא איהו ס"ל דלמאן דפוסל באורך פוסל נמי לרוחב. הלכך האי ברייתא לא מיתוקמא כלל כרב המנונא ופליגא עליה:

אלא כן אנן קיימין לאורך ואיפשר שלא ישן תחתיו. כלומר אלא אי מוקמת לה להך ברייתא וקאתיי' במתני' דידן בהכי הוא דמצית לאוקמה כגון שנתנו לאורך הסוכה ואפשר דס"ל נמי להאי תנא דברייתא שלא יושן תתתיו הואיל דמ"מ סכך פסול הוא שאע"פ שלא הכניס ממנו אלא ג' טפחים בלבד עכ"פ יש ברחבו ארבעה טפחים:

הלכה ח

מתני' **תקרה**. גג עשוי מקורות או נסרים:

שאין עליה מעזיבה. והוא העיט או הסיד שרגילין ליתן ע"ג הנסרים והקורות וזהו קרוי מעזיבה:

או מפקפק. סותר ומנענע את כולן ונותן אותם לשם סכך:

או ניטל אחת מבינתיים. ונותן סכך כשר במקומה ור' יהודה לטעמיה דמכשיר לסכך בנסרים הלכך מפקפק בכדי בלא תהא מן העשוי או נוטל אחת מבינתיים. ובחדא

מינייהו סגי לב"ה דכי היכי דמפיק לה בהכי משום תעשה ולא מן העשוי מפיק לה נמי בהכי:

ב"ש אומרים מפקפק ונוטל אחת מבינתיים. דס"ל לב"ש דפקפוק לא מהני עד שיטול אחת מבינתיים:

ר"מ אומר נוטל אחת מבינתיים ואינו צריך לפקפק. ובנוסחת המשנה דהבבלי גריס בדר"מ נוטל אחת מבינתיים ואינו מפקפק ומפרש התם בגמ' דלב"ש אע"פ שמפקפק אי נוטל אחת מבינתיים אין אי לא לא וקאתי ר"מ וקאמר דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה אלא הכל מודים שצריך ליטול אחת מבינתיים ופקפוק אינו מועיל והלכה כר' יהודה שאמר משום ב"ה. ולנוסחא דמתני' דהכא דגריס בדר"מ נוטל אחת מבינתיים ואין צריך לפקפק צריך נמי לפרש כעין זה דלא נחלקו קאמר אלא הכל מודים דבחדא מינייהו סגי וכשנוטל אחת מבינתיים סגי ואין צריך לפקפק ושמעי' מהאי לישנא דקאמר א"צ לפקפק דה"ה איפכא נמי שאם פיקפק א"צ ליטול אחת מבינתיים לכ"ע אליבא דר"מ:

גמ' **ואם פקפק אינו צריך ליטול אחת מבינתיים**. לדברי ר"מ קאי וכדפרישית במתני' דלנוסחא דהכא דרבי מאיר קאמר ואינו צריך לפקפק א"כ משמע דמיהת פקפוק מועיל לרבי מאיר אלא כשנוטל מבינתיים שוב אינו צריך לפקפק א"כ קשיא היינו כבית הלל ואליבא דר' יהודה ועל כרחך דלא נחלתו קאמר דהכל מודים דבחדא מינייהו סגי:

הלכה ט

מתני' **המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה**. והני אינן ראוין לסיכוך לפי שאין השפודין גידולי קרקע וארוכות המטה כגון ארוכה וב' כרעיים דמקבלין טומאה אלא שמסדר אותן כדי לשום סכך כשר עליהן כמו שאנו עושין שמסדרין כלונסות תחלה בסכך ונותנין פסל עליהן:

אם יש ריוח ביניהן כמותן כשירה. בגמרא קאמר דכמותן לאו דוקא אלא צריך שיהא הריוח שמניח שם הסכך הכשר יותר מכמותן ומשום דמקום השפוד כפרוץ נחשב שהוא סכך פסול וכשנותן סכך כשר בין שפוד לשפוד אם אין ביניהן אלא כמותן הוי פרוץ כעומד ופסול הלכך צריך שיהא ריוח שביניהן מעט יותר מכמותן דאף על גב דקי"ל פרוץ כעומד כשר הני מילי בעלמא אבל בסכך דסוכה צריך שיהא עומד מרובה על הפרוץ. וטעמא דמילתא דאם הסכך כשר שוה בשוה הוא למעלה עם הסכך פסול והפסול כפרוץ וכאויר נחשב א"כ יהיה למטה חמתה מרובה מצילתה כדאמרינן כזוזא מלעיל כאסתרא מלתחת וכמו שמפורש למעלה סוף הלכה א' ועוד שהרי גם מהסכך כשר עצמו נכנסת החמה עכ"פ דסתם סכך יש בו חורין ועוד דהא אי אפשר לצמצם שיהא הסכך כשר

שהוא בריוח בין שפוד לשפוד ממש כמות השפוד ובודאי נשאר עוד מעט אויר בין הכשר לשפוד הלכך צריך שיהא הריוח יותר מכמותן:

החוטט בגדיש. שנטל להעומרים מלמטה סמוך לארץ ועושה חלל כשיעור סוכה ונמצא הסכך עשוי ועומד מאיליו:

אינה סוכה. לפי שהתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי ודוקא שלא היה שם חלל טפח במשך שבעה אבל אם היה שם חלל טפח במשך שבעה ונעשה לשם סכך וצל וחטט בו יותר עד שהגביה החלל עד גובה עשרה זו היא עשייתה שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרי' תעשה ולא מן העשוי והרי הן כסוכה פחות מעשרה וחקק בה להשלימה לעשרה:

גמ' **תני**. בברייתא צריך שיהיה מעט יותר מכמותן. כדפרישית טעמא במתני':

חברייא אמרין. דהיינו טעמא:

שאין טפח וכו'. כלומר שאי אפשר לצמצם כמו שאין טפח נכנס לתוך טפח כך אי אפשר להכניס הסכך כשר בהריוח שיהא כמוא השפוד להכשיר בפרוץ כעומד הלכך צריך מעט יותר מכמותן כדפרישית במתני':

הרי כלי זכוכית וכו'. אמילתא דחברייא פריך דמשמע דא"א לצמצם אף בידי אדם וכדאמרי' שאין טפח נכנס לתוך טפח ודרך משל הוא כמו שאין מקום טפח יכול ליכנס בחור שיש בו טפח בצמצום כך אי אפשר לך לשער החלקים שנתחלקו שיהא שוה בשוה ופריך והרי גבי כלי זכוכית ששנינו בתוספתא במס' ב"מ וכלים פ"ג כליבה של ספרים ושל רופאים ושל עושה זכוכית שנתלקה לשנים טהורה. כליבה היא כלי זכוכית וכעין תיק שמניחין בה הספרים וכו' את כלי אומנות שלהן והרי טפח נכנס לתוך טפח כלומר הרי דמצינו דאפשר לצמצם בידי אדם שיהו שני החלקים שוין ולפיכך טהורה דאם אי אפשר לצמצם היו שניהם טמאין מספק דשמא בכל אחד מהן יש בו רוב והיאך אמרת הכא דאי אפשר לצמצם כלל:

תמן נכנס ויוצא. כלומר שאני התם שהוא כמו הדבר שנכנס בתוך איזה דבר ויוצא ממנו בריוח שיכול הוא לכוין אם שניהן שוין או לא דכשנכנס ויוצא ממנו בידוע שזה יותר מרווח מזה ואם לאו שניהן שוין הן וכך הוא בכלי זכוכית שנחלק לשנים שאתה יכול לכוין ולחלק אותן שוה בשוה ולידע אם שוין הן או לא שהרי שני החלקים הן לפניך:

ברם הכא נכנס ואינו יוצא. כלומר כאן אי אפשר לך לכוין שיהא הריוח ביניהן כמותן ממש דכשנותן סכך כשר על הריוח נכנס הוא לשם ואינו יוצא ממנו ואי אפשר לכוין

בשום פנים שיהא הסכך כשר שוה ממש כמות השפוד משום דמסתמא יש עוד מעט אויר בין הכשר להשפוד הלכך בעינן שיהא הריוח יותר מכמותן:

מפני שהיא נראית כאוצר. אחוטט בגדיש קאי דטעמא שאינה סוכה מפני שהיא נראית כאוצר ולא נראית כסוכה אלא כאוצר של תבואה שהוא בגדיש:

תני ר"ח. דטעמא הוי משום חג הסוכות תעשה לך ולא מן העשוי:

מה נפיק מביניהן. בין הני טעמי:

ויש בה איכא בינייהו וכלומר שכבר יש בה איזה חטיטה וחלל מכבר והוא חוטט בה יותר להגביה החלל:

על דעתיה דר' חייה כשירה על דעתיה דר' יוחנן פסולה. כצ"ל דר' חייה דקאמר משום תעשה ולא מן העשוי כשירה דעכשיו זו היא עשייתה ואין מתקן אלא הדפנות וכדפרישית במתני' ועל דעתיה דרבי יוחנן פסולה דמכל מקום נראית כאוצר:

הלכה י

מתני' **המשלשל דפנות**. שמתחיל לארוג הדפנות סמוך לסכך ומוריד ואורג ובא כלפי מטה:

שלשה טפחים פסולה. וזהו שיעור שיזדקר הגדי בבת ראש דבכה"ג לאו מחיצה היא:

מלמטן למעלן. אם גבוה מן הארץ עשרה טפחים כשירה. ואפילו אינן מגיעות לסכך ומופלגות ממנו הרבה:

ר' יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה. דיו באריגת עשרה כך מלמעלה למטה ואפי' גבוהות מן הארץ הרבה דקסבר מחיצה תלויה מתרת בסוכה ואין הל' כר' יוסי:

הרחיק את הסיכוך מן הדפנות. לאו בגובה קאמר אלא ברוחב שהניח אויר בין דופן לסכך באורך הסוכה או ברחבה ג' טפחים פסולה:

גמ' **אמר ר' יוחנן לא אמר ר' יוסי אלא לענין סוכה וכו'**. סוגיא זו עד סוף הלכה כתובה לעיל בפ"ח דעירובין בהלכה ח' ושם מפורש הוא ע"ש ובפ' כירה בהלכה ד' בפירוש עצה שבים:

הלכה יא

מתני' **בית שנפחת**. גגו באמצעו וסיכך על גבי הפחת באמצעו והדפנות רחוקות מן הסכך הכשר:

אם יש מן הכותל ולסיכוך הכשר ד' אמות פסולה. דבד' אמות לא אמרי' דופן עקומה פחות מד' אמות כשירה ודבר זה הלכה למשה מסיני דאמרי' דופן עקומה עד ד' אמות

שרואין את הדופן כאלו נעקם למעלה ונחשב הסכך הפסול שהיא תקרת הבית כאלו הוא מהדופן ומגיע עד הסכך הכשר:

וכן בחצר שהיא מוקפת אכסדרה. שיש אכסדראו' סביבותיה ותקרה על גביהן והדפנות רחוקות מפי תקרה החיצון של האכסדראות וסיכך באמצע באוירה של חצר דעד ד' אמות אמרי' דופן עקומה. וקמ"ל דאע"ג דהני מחיצות לאו לאכסדרה עבידן אלא לבתים שבחצר שפתוחין לה סביב מג' רוחותיה והאכסדראות הן לפני הבתים ואין להם דופן לצד החצר ואין דופן לסוכה זו אלא מחיצות הבתים ונמצאת תקרה האכסדרה מפסקת סביב בין הסכך לדפנות אפ"ה אמרי' דופן עקומה עד ד' אמות:

סוכה גדולה. כל שיש בה יותר מז' על ז' נקראת סוכה גדולה:

שהקיפוה. סביב סביב סמוך לדפנות בדבר שאין מסככין בו כגון דברים המקבלין טומאה וכיוצא בהן ובאמצעה נתן הסכך כשר אם יש תחת הסכך פסול ד' אמות פסולה פחות מכאן כשירה דאמרי' דופן עקומה. וקמ"ל בהך סיפא דאע"ג דלא דמיא להני תרתי דרישא דהתם מסככן סכך כשר אבל הכא הקיפוה בסכך פסול אפ"ה אמרינן בה דופן עקומה עד ד' אמות. והא דאמרי' דסכך פסול אינו פוסל אלא בד' אמות הני מילי בתוכה גדולה ומן הצד אבל באמצע סכך פסול פוסל בד' טפחים אף בסוכה גדולה ובסוכה קטנה סכך פסול פוסל בארבעה טפחים בין באמצע בין מן הצד דלא שייך בה דופן עקומה ואויר שאין שם סכך כלל פוסל בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים בין בסוכה קטנה ובין בסוכה גדולה אם האויר הוא מפסיק כל הסוכה ולא נשאר לצד הדופן האמצעי שיעור הכשר סוכה שהיא ז' על ז' עד שימעטנו משלשה ואם מיעטו בדבר הפסול כגון כרים וכסתות וכיוצא אם סוכה גדולה היא כשירה ואם בסוכה קטנה פסולה עד שימעטנו בדבר שמסככין בו:

גמ' **תני ר' חייה אויר פסול פוסל וכו'**. כדפרישית במתני'. אף אנן תנינן תרתיהון וכו' וכדתנינן לעיל במתני' וכדתנינן כאן:

מהו לישן תחתיו. על אויר קאי דאם האויר פחות משלשה טפחים הוא דכשרה הסוכה והאור משלים לשיעור הכשר סוכה דאמרי' לבוד אלא מהו לישן תחת מקום האויר:

התיב ר' יצחק בן אלישב. דודאי אסור לישן תחתיו ואל תתמה אם אסור לישן תחתיו אמאי מצטרף הוא לשיעור הכשר סוכה. טיט הנרוק יוכיח שהרי טיט הנרוק שהוא רך וראוי להריקו מכלי אל כלי שמשלים במקוה לארבעים סאה ואפ"ה אין מטבילין בו כדתנן בפ"ז דמקואות אלו מעלין את המקוה שמשלימין הן להמקוה השלג והברד

והגליד והכפור והמלח וטיט הנרוק והטובל בהן לא עלתה לי טבילה והכא נמי באויר פחות מג' משלים הוא בסוכה אבל אסור לישן תחתיו:

חזקיה אמר מפני שהיא נראית כדופן עקומה. עלה דההיא דקאמר ר' יוסה קאי דבענין דסכך פסול אינו פוסל אלא בארבע אמות דילפת לה ממתני' דידן שאני הכא דמן הצד הוא וטעמא דד' אמות פסולה הא פחות מכאן כשירה מפני שנראית כדופן עקומה אבל באמצע לעולם אימא לך דסכך פסול פוסל בארבעה טפחים אף בסוכה גדולה. וכן תני ר' הושעיה וכו' וכל הני אמוראי דטעמא דמתני' דמכשירינן בפחות מארבע אמות מפני שהיא נראית כדופן עקומה:

אמר ר' יונה לר' יוסי. לסיועי למילתיה דאכל הני אמוראי דאמרי משום דופן עקומה קשיא היא גופה מנא להו ולמה לית אנן אמוראי דטעמא דמתני' משום שאין סכך פסול פוסל לעולם אפי' באמצע בסוכה גדולה אלא בארבע אמות דוקא:

הלכה יב

מתני' **העושה סוכתו כמין צריף.** שאין לה גג וראשי הדפנות נוגעות זו בזו מלמעלה והולכות ומתרחבות מלמטה כמו הצריף של ציידין שאורבין בה העופות ועשוי' ככורת שמשפעת והולכת וגגו וקירותיו אחד:

או שסמכה לכותל. שהטה ראשי קנים על הכותל וראשו אחד על הארץ:

ר"א פוסל מפני שאין לה גג. שאינו ניכר מהו גג ומהו כותל דאהל משופע לאו שמיה אהל אלא א"כ יש לו גג טפח. ומסיק התם דמתני' יחידאה היא בענן דמתני בפלוגתייהו דר"א וחכמים ונקטינן כדתני איפכא בברייתא דר"א מכשיר וחכמים פוסלין והלכה כחכמים:

מחצלת קנים. אם מחצלת גדולה היא ועשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה: והכי מיתפרשא המתני' לפי מסקנת הבבלי סתם גדילה לסיכוך הוא דעבידא וסתם קטנה לשכיבה וה"ק מחצלת גדולה שסתמה לסיכוך היא ואם פירש ועשאה לשכיבה מקבלת טומא' ואין מסככין בה:

לסיכוך וכו'. אקטנה קאי וה"ק וקטנה שסתמה לשכיבה אם פי' שתהא לסיכוך מסככין בה מפני שאינה מקבלת טומאה הואיל ויחדה לסיכוך:

ר"א אומר וכו'. דס"ל לר"א אחת קטנה ואחת גדולה סתמן לשכיבה ועשאה לשכיבה דקאמר היינו שסתם עשייתן לשכיבה היא הלכך אף גדולה מקבלת טומאה ואין מסככין בה:

ולסיכוך. כלומר אם פירש שהיא לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה. והלכה כת"ק דסתם קטנה אין מסככין בה וסתם גדולה מסככין בה ואם יש לה קיר שהיא כמין שפה סביב אפילו גדולה אין מסככין בה שהרי היא ככלי קיבול ואפי' ניטל הקיר שלה אין מסככין בה מפני שהיא כשברי כלים ואין מסככין אף בשברי כלים ובבלאותיהן הואיל והיו מקבלין טומאה בתחלה דשמא יסכך בשברים שעדיין לא טהרו:

גמ' **מודה ר"א לחכמים שאם היתה נתונה וכו' שהיא כשירה**. אתרוייהו קאי בין שעשאה כמין צריף ובין שסמכה לכותל אם הגביה מן הקרקע טפח אמרי' לבוד בזקיפה ופשיטא אם נתונה על ד' אבני' דמסתמא גבוהין מן הארץ טפח ומשום דעכשיו ניכר שיש כאן גג דכיון שיש בה בזקיפה שיעור אהל שהוא טפח הוי אהל:

בבית יער הלבנון. בין האילנות והאילנות דפנות לה כשירה:

לא נצרכה לר"א. דלא תימא לר"א דס"ל בעושה כמין צריף דפסולה הואיל ואין ניכרין עשיית הדפנות והכא נמי הרי הדפנות מאליהן הן קמ"ל דשאני התם שאין ניכר לא הגג ולא הדפנת אבל הכא הגג עשוי הוא ולא איכפת בדפנות העומדות מאליהן וכדתנן בפ' דלקמן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשירה ואשמועינן דאתיא נמי כר"א:

במחצלות אושא שני. בדין דמחצלות דמתני' בשל אושא מיירי שמיוחדות לשכיבה הן וכדמסיים ואזיל דאמר ה"א סתם מחצלות אושא טמאות עד שייחדן לאהלים ולא לשכיבה וסתם מחצלות שבטבריא טהורות לפי שקשות הן ואין אדם שוכב עליהן עד שיחדן לשכיבה בפירוש:

ר' יצחק ור"ש ברבי הורו. באלו שהן עשויות לתלות על פתחי חניות להגן מפני החמה והגשמים שהן טהורות דאין רגילין לשכוב עליהן:

ארוגה. אם עשאה כמין ארוג טמאה:

מהי לסכך בה. אי אמרי' דהואיל וארגה מסתמא עשאה לשכיבה ואין מסככין בה כלל ואפי' יחדה אח"כ לסיכוך או דלמא מכיון שייחדה בפירוש לסיכוך מסככין בה אע"פ שהיא ארוגה. וקאמר מחלוקת ר"א וחכמים היא דלר"א כל שסתמה לשכיבה אין מסככין בה ולחכמים מהני בשיחדה בפירוש לסיכוך:

הורי מדוחק. על פי הדחק שלא היה לו איזה דבר לסכך בו והורה להתיר ראשי מעדנים הן הקשרים שעושין במחצלאות כשמשלימין אותן ונשאר כמין חלל גודלין אותן בכמה מקומות גדיל אחד וקושרו שלא יסתר האריג ואם התיר אותן ראשי המעדנים ועומדות

להסתר הן. ופריך תנינן בהדיא בפרק עשרים דכלים מחצלת שעשאה קנים לארכה טהורה וכו' וכן המתיר ראשי המעדנים טהורה:
ואת אמר הכן. בתמיה דלא הורה להתיר לסכך בהן אלא מדוחק והרי בהדיא שנינו דטהורה היא דשוב אינה ראויה לשכיבה הלכך אף לכתחלה מסככין בהן:
הדרן עלך סוכה שהיא גבוהה

פרק ב

הלכה א

מתני' **הישן תחת המטה**. בסוכ' ובמטה גבוה עשרה מיירי דאז היא חשובה אהל ולבטל אהל הסוכה שעליה שהרי אהל מפסיק בינו לבין הסוכה ולפיכך לא יצא ידי חובתו ועיקר מצות סוכה אכילה ושתיה ושינה:
אמר ר' יהודה וכו'. ר' יהידה לטעמיה אזיל דס"ל סוכה דירת קבע בעינן ולא אתי דירת עראי ומבטל דירת קבע:
ויודע שעבדים פטורין מן הסוכה. שמצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות וכל שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה דגמרינן לה לה מאשה:
ולפי דרכנו למדנו. שאע"פ שלא אמר אלא לשיחת חולין בעלמא שהיה משתבח בעבדו למדנו משיחת חולין שלו שהישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו ומכאן שאף שיחת חולין של ת"ח צריכין למוד:
גמ' **תמן תנינן**. בפרק דלעיל בהלכה ד' אבל פורס הוא וכו' קס"ד דמשום דלא מיחשבה אהל הוא ואף להפסק לא מיקריא אהל המפסיק ולפיכך מתמה והכא הוא אומר הכין דקתני סתמא הישן תחת המטה לא יצא ומשמע אפי' תחת מטה דלא קרינא בה אהל ואמאי לא יצא:
אמר ר' אלעזר. מאי קושיא היא מההיא מתני' דתמן הוא וטליתו תחת הסוכה כלומר דהואיל ונקליטין לאו אהל הוא משום דאין לה גג טפח והישן על המטה כזו הרי הוא כישן תחת הסוכה עצמה הוא וטליתו שכרך עליו הכל תחת הסוכה הן אבל הכא הוא וטליתו תחת המטה הן ולא תחת הסוכה דאע"ג דהישן על המטה שאינה עליה אהל מפסיק יצא מ"מ החלל שתחת המטה קרוי אהל ומפסיק בינו ובין הסוכה:
מחלפה שיטתיה דר' יהודה תמן הוא אומר המעשה קודם לתלמוד. לעיל בפ"ג דפסחים בהלכה ז' קאמר ר' יהודה הכי בהדיא. ובריייתא בספרי פ' עקב דפליגי התם אי תלמוד גדול ממעשה או מעשה גדול ור' יהודה ס"ל כר' טרפון רבו דקאמר התם מעשה גדול

מתלמוד. והכא אומר הכין. בתמיה דקאמר נוהגין היינו ישינים תחת המטה בפני הזקנים שבא לפניהם ללמוד מהם וקס"ד דה"ק ר' יהודה דכשהיינו בפני הזקנים ללמוד מהם תורה היינו ישנים תחת המטה ולא אמר לנו דבר משום דתלמוד גדול ולפיכך לא היו משגיחין על הדבר אם נקיים מצות סוכה כהוגן אם לא והרי לר' יהודה ס"ל דמעשה גדול מתלמוד:

סבר ר' יהודה וכו'. כלומר לא כדס"ד דר' יהודה לא פליג את"ק אלא שאמר נוהגין היינו וכו' לאשמעינן משום שהיו לומדים בפני הזקנים הלכך לא אמרו דבר דלא היא אלא דר' יהודה פליג את"ק בעיקרא דדינא וס"ל דהישן תחת המטה כישן תחת הסוכה עצמה דאין כאן הפסק כלל דלא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע ולא מטעמא דלימוד התורה היא בא אלא דבלאו הכי הישן תחת המטה בסוכה יצא ידי חובתו:

כל שכן מחלפא שיטתיה דר' יהודה וכו'. אי הכי דטעמיה דר' יהודה משום הכי הוא דהוה א"כ מכ"ש קשיא דידיה אדידיה ממה דס"ל בעלמא דהא תנינן תמן בפרק דלעיל גבי סוכה על סוכה דקאמר ר' יהודה אם אין דיורין וכו' דמשמע הא אם יש דיורין בעליונה מודה ר' יהודה דהתחתונה פסולה והרי הכא יש דיורין בעליונה שהיא הסוכה עצמה ומה שהוא תחת המטה בסוכה שתחת הסוכה היא דהא קאמרת דר' יהודה דהכא נמי ס"ל דאהל מיחשבא אלא דלדידיה לא אתי אהל עראי ומבטל להסוכה שהיא אהל קבע לגבי המטה ומ"מ תיפוק ליה דתחת המטה כתחתונה שיש סוכה על גבה דמיא והרי דיורין בעליונה ומיפסלא התחתונה:

אמר ר' יוסה. הא לאו מילתא היא דלא דמיא כלל לסוכה שתחת הסוכה דתמן יש שם בהתחתונה חלל אחר בפני עצמה אבל הכא אין כאן חלל אחר בפ"ע שהרי המטה עומדת באותו חלל עצמו של הסוכה ואין כאן סוכה שתחת הסוכה:

דתני. בברייתא טבי עבדו וכו' ולא מיחו בידו חכמים ואע"ג דעבדים פטורין מן התפילין והכא קס"ד דמיחו חכמים בידו שלא לישב בסוכה אלא תחת המטה ור"ג בעצמו היה משבחו בכך דהואיל ופטור הוא ממצוה כזה יפה הוא עושה שלא יהיה מתנגד לדברי חכמים המוחין בידו:

שלא לדחוק את החכמים. כלו' לא מפני שמיחו בידו שלא יישן אלא תחת המטה אלא הוא בעצמו עשה כך כדי שלא לדחוק את החכמים היושבין שם ושיהא להם מקום מרווח בסוכה:

הלכה ב

אם. בשביל שלא לדחוק את החכמים עשה כן א"כ היה לו לישב חוץ לסוכה לגמרי כדי שלא יטעו בו ויסברו כר' יהודה הוא עושה וכישן תחת הסוכה הוא ושידעו הכל שאינו רוצה לישב בסוכה הואיל ופטור הוא ומשני רוצה היה טבי לשמוע דברי חכמים היושבים בסוכה ולומדים ומפלפלין בדברי תורה ולפיכך נשאר בה וישב לו תחת המטה:

מתני' **הסומך סוכתו לכרעי המטה**. ושהכרעים הם המחיצות כשירה ובגמרא קאמר דדוקא אם יש מן המטה ולסכך גובה עשרה טפחים הא לאו הכי פסולה ודוקא בשסמך הסכך לכרעי המטה שהן הן המחיצות בהא הוא דבעינן שיהא מן המטה עד הסכך עשרה טפחים אבל אם סמך הסכך על גבי עמודים והכרעים הן הדפנות אף על גב שאין מן המטה עשרה טפחים עד הסכך כשירה מכיון דכי שקיל לה להמטה איכא אויר עשרה מן הקרקע עד הסכך:

ר' יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסול'. טעמיה דר' יהודה לפי שאין לה קבע:

גמ' **אמר ר' אמי משום וכו**'. טעמי' דר' יהודה מפרש משום שאין ממעי המטה כלומר מאמצע המטה לסכך אין כאן עשרה טפחים לפי שהסכך סמוך הוא לכרעי המטה והכרעיים הן הן הדפנות דמסתמא אין מהמטה עצמה גובה עשרה עד הסכך מכיון שהיא נסמך על הכרעיים והא דקאמר ר' יהודה אם אינה יכולה לעמוד וכו' על הסוכה קאי והיינו שאין הסכך יכול לעמוד בפני עצמו בלא הכרעיים של המטה ולאפוקי שאם הסכך נסמך על העמודים אע"פ שכרעי המטה הן הן הדפנות ואין מהמטה עד הסכך עשרה כשרה דהא אי שקלת לה להמטה נשאר אויר הסוכה מן הקרקע עד הסכך עשרה והסכך מתקיים הוא על העמודים ואינו נפסל בשביל שהכניס המטה לשם:

ר' בא אמר היינו טעמיה דר' יהודה משום שאין מעמידין על גבי דבר טמא דהואיל והמטה מקבלת טומאה והיא מעמדת הסכך הוה ליה כאילו סכך בדבר המקבל טומאה:

והא תני. בתוספתא פ"ב מעשה וכו' לפני תלונותיהן מבחוץ והיו מסככין וכו' ואם תאמר דהטעם משום שמעמיד בדבר המקבל טומאה הרי כאן היו מעמידין ע"ג דבר טמא והיאך יצאו בסוכותיהן אלא הוי דעל כרחך לית טעמא אלא משום שאין ממעי המטה לסכך עשרה טפחים ואותן של אנשי ירושלים היו בהן עשרה עד הסכך וכמפורש בהדיא בתוספתא שהיו מטלטלין מטותיהן בחלונות שגבוהין עשרה והיו מסככין על גביהן:

הלכה ג

סוכה המדובללת. לשון מבולבלת שלא השכיב הקנים יחד זה אצל זה אלא קנה עולה וקנה יורד ומתוך כך חמתה מרובה מצילתה וקמ"ל דאמרי' רואין כאילו היו מושכבין בשוה ואם אז צילתה מרובה כשירה:

מתני' **המעובה כמין בית**. שסככה הרבה ועב אע"פ שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה ומפרש בגמרא בכוכבי חמה שנו:

גמ' **רב ושמואל**. פליגי היאך תנינן במתני' חד אמר מדוללת מלשון דלה ועניה ולדידיה מיירי שצילתה מרובה אלא שאינה עשירה כל כך בסכך ומתני' חדא קתני מדוללת שצילתה מרובה כשרה:

ואחרינא אמר מדובללת תנינן. מלשון בלבול הוא כדפרישית במתני' ולדידיה מיירי כשאין צילתה מרובה מפני שקנה עולה וקנה יורד ואפ"ה כשירה משום דאמרי' רואין שאם היו שוין והיה צילתה מרובה ובכה"ג כשירה ומתני' תרתי קתני המבולבלת כשרה ושצילתה מרובה אף על פי שאינה עשירה כל כך בסכך כשרה:

הדא אמרה. מדקתני אע"פ שאין הכוכבים נראין וכו' ש"מ דלכתחלה צריך שיהא הכוכבים נראין מתוכה אלא דבדיעבד קתני:

בכוכבי חמה שנו. ולא בכוכבי לילה אלא דהא קמ"ל שאע"פ שהיא מעובה כל כך שאין ניצוצי חמה נראין מתוכה ביום אפ"ה כשרה:

הלכה ד

מתני' **העושה סוכתו בראש העגלה**. אע"ג דמטלטלא ולא קביעא:

או בראש הספינה. שבים שהרוח דים שולטת ויכול לעקרה כשרה דדירת עראי סגי בה והוא שתהא יכולה לעמוד ברוח מצוייה דיבשה:

ועולין לה בי"ט. איידי דבעי למיתני בסיפא אין עולין תנא ברישא עולין:

בראש האילן. שתיקן מושבו בראשו ונמצא כשעולה לסוכה משתמש באילן הוא כשרה בחולו של מועד ואין עולין לה בי"ט דגזרו חכמים שאין עולין באילן ואין משתמשין בו שמא יתלוש:

שתים וכי'. בין שעשה שתים באילן שסמך רוב קרקע הסוכה באילן ועשה סביבה בראש האילן שתי דפנות ואחד בידי אדם שעשה בארץ וסמך קרקע הסוכה באמצע הדופן שעשה בארץ והגביה הדופן ממנה ומעלה עשרה או שעשה שתים בידי אדם ואחד באילן הואיל ואם ונטל האילן תפול קרקע הסוכה שאינה יכולה לעמוד בסמיכות שתים שבארץ אין עולין לה בי"ט דמשתמש באילן:

גמ' **מה אנן קיימין**. בראש הספינה דקתני היכן הספינה נתונה היא דקתני במתני' סתמא ומשמע נמי דחידוש דין אתי לאשמעי':

אם בנתונה. הספינה בארץ שעדיין לא הורידוה לים כזה ודאי ד"ה מותר ומאי קמ"ל ואם במפרשת על הים מחלוקת דר"א בן עזריה ור"ע היא בברייתא והובאה לקמן ובמתני' סתמא קתני דמשמע דכ"ע מודים בה:

אלא כן אנן קיימין בנתונה באלמין. בנמל על שפת הים והלכך קתני סתמא כשרה דלא פליגי בברייתא אלא במפרשת בים והא קמ"ל התנא במתני':

ר"ש בר כרסנא וכו' שלשתן אמרו דבר אחד. כתובה לעיל בפ"ק דעירובין בהלכה ה' וע"ש:

נתנו באילן למעלה מעשרה וכו'. סוגייא זו עד סוף הלכה גרסי' בפ"ג דעיר בין בהלכה ג' ושם פירשתי ע"ש:

הלכה ה

מתני' **והאילנות דפנו' לה כשרה**. ודוקא באילנות עבים וחזקים או שקישר וחיזק אותם עד שלא תהיה הרוח מצויה מנידה אותם תמיד וצריך למלאות ג"כ בין הענפים בתבן וקש שלא תניד אותם הרוח ושיקשר אותם שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה אינה מחיצה:

שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. לפי שהעוסק במצוה פטור מן המצוה ולא בלבד בשעה שעוסקין במצוה אלא אפי' בשעה שאין עוסקין בה כגון ההולך להקביל פני רבו או לפדיון שבוים פטור אף בשעת חנייתו והיינו אם הוא צריך לטרוח אחר המצוה האחרת אבל אם יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טורח יעשה שתיהן:

חולין ומשמשיהן פטורין. ואפי' בחולי כל דהו והא דשרי לבטל מצות עשה של תורה מפני חולי כל דהו או מצטער מפני ריח רע או מפני פשפשים ופרעושים שהוא פטור וכן הולכי דרכים ביום שהן פטורין ביום וכן אם הולכים בלילה פטורין בלילה וכן שומרי גנות ופרדסים דפטרי להו רבנן מן הסוכה טעמא הויא משום דכתיב בסוכות תשבו כעין תדורו וכל היכא דאית ליה מידי שמפני אותו דבר היה יוצא מדירתו יוצא נמי מסוכתו אבל העושה סוכתו מתחלה במקום הראוי להצטער באכילה או בשינה כגון במקום שמתיירא מפני הליסטים בשינה ואין מתייירא באכילה אפילו באכילה לא יצא י"ח באותה סוכה הואיל ואינה ראויה לו לכל צרכיו אכילה ושתיה ושינה דכעין תדורו בעינן והאי לא הוה כעין תדורו:

אוכלין ושותין עראי. דבר מועט כדטעם בר בי רב ועייל לכלה שאוכל דבר מועט להסיר כאב לבו ודעתו לסעוד אח"כ וזהו נקרא אכילת עראי:

גמ' **רב הונא אזיל לעייני טב לסימנא**. הלך לקידוש החדש לעין טב לפי ששם היו קבועין לקדש את החדש ולהביא סימן שקדשו אותו הב"ד כדאמרינן בפ"ב דר"ה א"ל רבי לר' חייא זיל לעין טב וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים וקמ"ל הכא אע"פ שרב הונא היה שליח מצוה אפ"ה היה מחמיר על עצמו וכשבא בשליחות זה היה צמא לשתות בדרך ולא קבל עליו לטעום כלום עד שנכנס לסוכתו דר' יוחנן ספרא של המקום גיפתא:

לא סוף דבר חולין של סכנה. תנינן דפטורין מן הסוכה אלא אפי' חולה שאיני של סכנה כדקתני בתוספתא פ"ב אמר רשב"ג וכו':

תני. בתוספתא שם שומרי העיר ביום וכו' ומסיים התם שומרי גנות ופרדיסין פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום:

הדא דאת אמר. דשומרי העיר ביום ובלילה פטורין בין ביום ובין בלילה בשומרי גייסות מיירי שלא יבואו הגייסות עליהן דהן באין על עסקי נפשות ודרך לשמור מהן ביום ובלילה אבל בשומרי ממון שלא יבואו גנבים לגנוב ממונם ומדרך הגנבים לבוא בלילה ועיקר השמירה מהן בלילה הוא לפיכך עשו אותן כשומרי גנות ופרדיסין דתנינן שם שפטורין בלילה וחייבין ביום כמו שהבאתי דשומרי ממון ושומרי גנות ופרדיסין דין אחד להם דעיקר שמירתן בלילה מפני הגנבים הן:

אבודמא. שם חכם ממקום מלחא היה ישן לפני חנותו לשמור והיה סבור שפטור הוא מן הסוכה וביום היה ועבר ר' חייה בר בא וא"ל איזיל דמיך גו מטללתך שאינך צריך לשמור ביום וחייב אתה בסוכה:

אתא שאיל לר' יוסי. אם הלכה כר' בא בר זבדא דאמר לעיל שושבינין וכו' פטורין וא"ל איזיל וכו' דלא ס"ל הא דר' בא בר זבדא:

מעשה שהלך ר' אילעי וכו' תוספתא שם:

אף את משובתי הרגל. בתמיה:

סליק לגזורה. לסעודת ברית מילה שעשה ר' אילא וברגל היה ולא קיבל עליו לטעום איזה דבר ולא ידענו אם משום שאין שבתו וכו' והיה רוצה לחזור לביתו ולשמוח שם או משום שכך היה מנהגו שלא לטעום כלום עד יפנה ויבא זמן מוסף לעבור כלו' שלא התפלל עדיין תפלת מוסף:

בהדין לא ידעין. ומחמת ספק זה לא ידענו טעמו:

אכילה עראי כו'. ולפיכך לא תנינן במתני' אלא אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה:
חברייא אמרי. דטעמא שכן אדם משתקע בתוך שנתו וישן שינת קבע ור' אילא אמר לפי שלפעמים אדם ישן קימעא ודי לו בכך הלכך אף שינת עראי לא ישן חוץ לסוכה:
מסר שינתו לאחר. שיעורר אותו אם ירצה לישן הרבה איכא ביניהו דלדעתיהון דחברייא מותר דלא חיישינן שמא ישתקע בשינה ולר' אילא אסור:

הלכה ו

מתני' **מעשה שהביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי וכו'**. בבבלי קאמר מעשה לסתור חסירי מחסרא והכי קתני ואם בא להחמיר על עצמו מחמיר ולית ביה משום יוהרא ומעשה נמי שהביאו וכו':
אוכל פחות מכביצה וכו'. משום נטילה ומשום ברכה קאמר פחות מכביצה דאלו משום סוכה הא אמרינן אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואפילו יותר מכביצה:
נטלו במפה. משום דר' צדוק כהן היה והיה אוכל על טהרת תרומה ונטלו במפה שלא יגע בו בסתם ידים:
גמ' **הוינן סברין מימר**. מעיקרא שלא בירך אחריו שלש ברכות כדרך שמברכין על הפת הא ברכה אחת מעין ג' בירך לאחריו אבל אשכחן חדא ברייתא דתני לא ברכה אחת וכו' בירך לאחריו אבל לפניו ודאי בירך שאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה:
תני. בתוספתא פ"ד דברכות וגרסינן להא לעיל בפ"ו דברכות בהלכה א':
כל שאומרים עליו וכו'. ומדייק הש"ס הא כל שאין אומרים אחריו ג' ברכות אין אומרים לפניו המוציא:
והתיבון עלה והרי פחות מכזית וכו'. מעתה לא יברכו לפניו המוציא וקשיא למ"ד התם שאפילו פחות מכזית מברכין לפניו המוציא:
לשאר המינין נצרכה. הא דקתני בתוספתא כל שאומרים עליו וכו' לאו למעוטי פחות מכזית הוא אלא למעוטי שאר מינין שאינן מחמשת המינין היא דנצרכה שאין מברכין אחריהן שלשה ברכו' ולא לפניהן המוציא:

הלכה ז

מתני' **ר"א אומר י"ד סעודות וכו'**. ב' בכל יום לשבעת הימים:
וחכמים אומרים אין לדבר קצבה. שאם רוצה לאכול אוכל ויאכל בסוכה ואם רוצה להתענות יתענה ואין נזקקין לו חוץ מלילי י"ט הראשון של חג בלבד דחובה הוא לאכול כזית בסוכה דילפינן ט"ו ט"ו מחג המצות מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות אף בסוכה כן:

משלים בלילי י"ט האחרון. בליל שמיני עצרת ואין הלכה כר"א בשתיהן:
גמ' **ונאמר להלן**. בשבעת ימי המלואים:
ר' יוחנן בשם ר' ישמעאל וכו'. טעמייהו דחכמים קאמר:
חברייא בעי. אם אומרים אלו דגם לדבר זה הוקשו מה להלן וכו' ואסור לאכול סמוך למנחה והכא נמי כן עד שיכנסו לסוכה לאכול בתאוה:
ר"ז בעי וכו'. והכא נמי עד שיאכל כזית דגן בסוכה:
ר' הושעיה אמר כל שבעה חובה. לאכול מצה:
ר' ברכיה אמר פליגין. ר' הושעיה ור' יוחנן למאי דקאמר בשם ר' ישמעאל דלילה הראשון חובה ושאר כל הימים רשות:
רב אבונה אמר לא פליגין. אלא מה דאמר ר' יוחנן דאין חובה אלא בלילי הראשון בשנתן דעתו וכוונתו בשעת אכילה בלילה הראשון לצאת י"ח באכילה זו ובכה"ג שאר כל הימים רשות ומה דאמר ר' הושעיה כל ז' חובה היינו בשלא נתן דעתו לצאת י"ח אכילת לילה הראשון והלכך חובה עליו בשאר כל הימים ליתן דעתו לצאת י"ח במצוה זו וכל ז' חובה דקאמר כלומר דלפעמים חובה עליו דאף ביום אחד מכל שבעה ולאו דוקא שחובה עליו כל שבעה רצופים אלא כדאמרן:
מחלפא שעתיה דר"א. דתמן ברישא אמר י"ד סעודות חייב לאכול בסוכה והכא בסיפא אמר הכין בתמיה דקאמר מי שלא אכל וכו' והרי בלילי י"ט האחרון ליכא סוכה:
למצוה הושווה. כלומר שאחר כך חזר בו ר' אליעזר לדברי חכמים וסבירא ליה כוותייהו דאין חובה אלא בלילי י"ט הראשון והושווה לדברי חכמים דמצוה בלבד הוא לאכול בסוכה בשאר כל הימים:

הלכה ח

מתני' **מי שהיה ראשו ורובו וכו'**. בבבלי פ"ק מסיק דחסורי מחסרא וה"ק מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית בית שמאי אומרים לא יצא ובית הלל אומרים יצא ושאינה מחזקת כדי ראשו ורובו ושלחנו בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין ומסקינן דהלכה כב"ש בתרווייהו דבין בסוכה גדולה והוא יושב בסוכה ושלחנו בתוך הבית ובין בסוכה קטנה שאינה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו הכל אסור גזירה שמא ימשך אחר שלחנו:
משם ראיה. בתמיה:
לא קיימת מצות סוכה מימיך. אע"ג דאינה אלא גזירה דרבנן בעלמא שמא ימשך אחר שלחנו מ"מ לא קיימת מצות סוכה כהוגן וכמצות חכמים:

גמ' **לא סוף דבר וכו'**. לאו דוקא שצריך להיות שלחנו שם לב"ש אלא שיעור כדי שלחנו בלא ראשו ורובו וכמה שיעורו טפח וגברא באמתא יתיב ועם כדי שלחנו שבעה טפחים בין באורך ובין ברוחב דלפעמים יושב כך ולפעמים כך הרי ז' על ז':

תנינן אחר שהודו וכו'. גרסינן להא לעיל במסכת תרומות פ"ה בהלכה ד' ושם הוא דשייכא ואיידי דקאמר לקמן שהיו רואין דברי בית שמאי וחזרו בהן מייתי לה הכא. ואמתני' דהתם קאי דתנינן שם סאה תרומה טמאה שנפלה למאה סאה תרומה טהורה בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין אמרו בית הלל לבית שמאי הואיל והטהורה אסורה לזרים והטמאה אסורה לכהנים מה טהורה עולה אף טמאה תעלה אמרו להם בית שמאי לא אם העלו החולין הקלין המותרים לזרים את הטהורה תעלה התרומה התמורה האסורה לזרים את הטמאה לאחר שהודו רבי אליעזר אומר תרום ותשרוף וחכמים אומרים אבדה במיעוטה. וקאמר עלה ר' יהודה בר פזי וכו' תנינן במתני' אחר שהודו מי הודה למי בית שמאי לבית הלל או בית הלל לבית שמאי:

אמרי נצא לחוץ. מבית המדרש ונלמוד ממה דנשמע משאר בני חבורה:

ונפקון ושמעון וכו' לא מצאנו וכו' אלא בדבר זה בלבד. אלמא בית שמאי הן שהודו לבית הלל:

מתני' אמרה כן. ממתני' דטבול יום שמעינן כן דקתני שם בפ"ב המערה משקין של תרומה מכלי לכלי ונגע טבול יום וטבול יום פוסל את התרומה:

אם יש בו. בהמשקה שנפל בו הקילות לעשות כל כך בא' ומאה נגד הקילות יעלה משום דקי"ל הניצוק והקטפרוס אינן חיבור לא לטהרה ולטומאה כדתנן בסוף פ"ת דטהרות והלכך לא נפסל כאן אלא הקילות בלבד והוי כתרומה טמאה שנפלה לתרומה טהורה ועולה באחד ומאה והשתא אם תאמר דבמתני' דתרומות בית הלל הודו לבית שמאי שלא תעלה א"כ מאן תנא הכא במתני' דטבול יום דקתני תעלה לא בית הלל ולא בית שמאי:

אמר רבי אידי. דמההיא מתני' לא שמעינן מידי דנאמר ב"ה שנו אותה מקודם שהודו לבית שמאי ושוב חזרו בהן והודו כאן לב"ש:

אמר רבי יוסה מתני' אמרה כן. ממתני' דתרומות גופה שמעינן דב"ש הן שהודו לב"ה דהא קתני אחר שהודו ר"א אומר תירום ותשרוף וכי רבי אליעזר לא שמותי הוא מתלמידי בית שמאי ואיהו קאמר תירום אלמא ב"ש נמי ס"ל דתעלה והן שהודו לבית הלל:

מתניתא. תוספתא דפ"ו דתרומות אמרה בהדיא כן אחר שהודו אלו לאלו תעלה אם כן ב"ש הן שהודו לבית הלל. ופריך הש"ס ב"ש מסלקין לון. בתשובת לב"ה כדתנינן שם אמרו להן ב"ש לא אם העלו החולין הקלים וכו' ואינון מודי לון לב"ה בתמיה:

אמר ר' אבון. תשובה אחרת יש כאן שהשיבו להן ב"ה לב"ש כהדא דתני ר' הושעיה ומייתי לה בתוספתא שם שחזרו ב"ה והשיבו להן על תשובתן ואמרו מה אם טהורה שהיא בעון מיתה אצל זרים ואפ"ה הרי היא עולה טמאה שאינה אלא בעשה אצל כהנים לכ"ש שעולה וכששמעו ב"ש לתשובה זו הודו להן לב"ה:

מה זכו ב"ה וכו' שהיו מקדימין בכל מקום לדברי ב"ש קודם לדבריהן:

וחוזרין בהן. כדקחשיב פ"ק דעדיות אלו דברים שחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש:

התיב ר' סימון וכו'. על הא דקאמר שהיו מקדימין דברי בית שמאי לדבריהן. או דילמא דנאמר תנייה חמתון סבין מינון ואקדמון. התנא הוא שקבע כך במתני' ובברייתא להקדים ב"ש לב"ה מפני שראה אותן שהן זקנים יותר מזקני ב"ה ומנא לך שב"ה בעצמן הן שהקדימו לדברי ב"ש לדבריהן:

והא תני וכו'. ופריך הש"ס על תשובת ר' סימון והיכי אמרת הכי והא תני. במתני' אמרו בית הלל לבית שמאי מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל א"כ הן בעצמן מקדימין לבית שמאי קודם להן:

נאמר זקנינו וזקניכם. כלומר מתני' נמי לאו ראיה היא דנאמר כשאמרו לבית שמאי כך אמרו שהלכו זקנינו וזקניכם לבקר וכו'. אלא שהתנא הוא שהיפך וקבע מקודם לב"ש ואכתי לא שמעינן שב"ה בעצמן עשו כבוד זה לב"ש:

ממה שסיללו ב"ש לב"ה. בתשובתן א"כ הדא אמרה הלכה כדבריהן שלא מצינו שהשיבו ב"ה להן כלום על שאמרו משם ראיה וכו':

הלכה ט

מתני' **נשים ועבדים וכו'**. דכתיב כל האזרח בישראל להוציא את הנשים דאי הוה כתב אזרח הוה משמע כל תולדות ישראל וכתיב האזרח המיומן שבאזרחים ולא הנשים ואע"ג דמצות עשה שהזמן גרמא הוא ובלאו הכי פטורות סד"א נילף מג"ש ט"ו ט"ו ממצה מה להלן נשים חייבות אף כאן חייבות קמ"ל:

וקטנים. שלא הגיעו לחינוך ואם הגיעו לחינוך חייבין מדבריהם ואסמכוהו אקרא דכל האזרח לרבות את הקטנים:

קטן שאינו צריך לאמו. כל שניעור משנתו ואינו קורא אימא אימא עד שתבא אליו זה שאינו צריך לאמו:

מעשה וכו'. חסורי מחסרא וה"ק בית שמאי מחמיר ומעשה נמי וכו':
גמ' **איזהו קטן**. שאינו חייב כלל:
ויוצא בעירוב' של אמו. אם אביו עירב עליו לכאן ואמו לכאן יוצא הוא בעירובו של אמו שאע"פ שאינו צריך לה מ"מ כרוך הוא אחריה יותר מאחרי אביו:

הלכה י

מתני' **כל שבעת ימים אדם עושה סוכתו קבע**. אוכל ושותה ומטייל בסוכה ואם יש לו כלים נאים ומצעות נאות מעלן בסוכה:
משתסרח המקפ'. משתתקלקל המקפה כל שאינו לא רך ולא קשה קרוי מקפה ורוב בני אדם מואסין תבשיל כזה ובמעט מים מתקלקל הוא לגמרי ובגמרא התם אמרו מקפה של גריסין והוא של פול וממהר להתקלקל משאר מקעות ואם ירדו גשמים עד כדי שאלו היה לפניו מקפה של גריסין היה מתקלקל מותר לפנות וכך אמרו הכא בגמרא לא סוף דבר שתסרח אלא כדי שתסרח:
נכנס ויוצא כל הלילה. כשירדו הגשמים או מפני השרב היה יוצא וכשעברו היה חוזר ונכנס ואפי' כל הלילה היה נוהג כך:
ושפך לו. רבו:
קיתון על פניו. כלומר אי אפשי בשימושך אף כאן גשמים הללו מראים שאין הקדוש ברוך הוא מקבל מעשיהם ברצון:
גמ' **כתיב וכו'**. כדפרישית:
לא סוף דבר שתסרח וכו'. כדפרי' במתני':
לחד מן קריבוי דנשייא. לקרובי של הנשיא:
ולא שמיע. ליה להא דר"ג ור"א שהיו חוזרין לסוכה אחר שעברו:
הדרן עלך פרק הישן תחת המטה

פרק ג

הלכה א

מתני' **לולב הגזול**. פסול דכתיב ולקחתם לכם משלכם ואפי' נתיאשו הבעלים מכל מקום הא לא קנייה קודם המצוה והוה ליה מצוה הבאה בעבירה והא דאיצטריך קרא לכם להוציא את השאול שאינו יוצא בו ביום הראשון:
והיבש פסול. דבעינן הדר וליכא:

ושל אשירה ושל עיר הנדחת פסול. באשרה דמשה עסקינן דומיא דעיר הנדחת דמכיון דלשריפה קאי כתותי מיכתת שיעוריה:

נקטם ראשו. ראש העלין שלו:

פסול. דלא הוי הדר ונפרצו עליו ואינן מחוברים אלא על ידי אגודה:

נפרדו עליו כשר. שהן מחוברין להשדרה אלא שמלמעלה הן נפרדין זה מזה:

ר' יהודה אומר יאגדנו מלמעלה. שיהו עולים עליו עם השדרה כשאר לולבים ואין הלכה כר' יהודה:

ציני הר הברזל. יש דקלים בא"י שלולבין שלהן עליהן קצרים מאוד. והן קשים הגדלים בהרים ונקראו ציני הר הברזל:

כשרות. ודוקא שהן לכל הפחות ארוכות כל כך עד שראשו של זה מגיע לצד עיקרו של זה:

כל לולב שיש בו שלשה טפחים וכו'. כלומר ג' טפחים כנגד אורך הדס וערבה ועוד טפח יותר כדי לנענע בו כשר:

כדי לנענע. תני וכדי לנענע בו כדפרישית:

גמ' **תני ר"ח ולקחתם לכם משלכם ולא הגזול**. ולדידיה ביום ראשון דוקא כדכתיב:

א"ר לוי זה שהוא נוטל לולב גזול וכו' ונמצא שהוא משלו:

משל השלטון ואמרו אי לזה וכו' אף כאן נעשה קטיגורו שהוא גזול ולדידיה אף בי"ט שני פסול דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה:

שופר של ע"ז וכו'. דאיסורי הנאה נינהו ולשריפה קאי והיינו טעמא דמאן דפוסל ומ"ד כשר ס"ל דמצות לאו ליהנות ניתנו:

הכל מודים בלולב. של ע"ז ושל עיר הנדחת שהוא פסול:

בלולב כתיב ולקחתם לכם. ולא כתיב ביה ריבויא ודרשינן משלכם והני איסורי הנאה נינהו ברם הכא בשופר כתיב יום תרועה יהיה לכם ויהיה ריבויא הוא מ"מ ואפי' משל איסורי הנאה:

אמר ר' אלעזר. בלאו הכי לא דמו אהדדי ואפי' למאן דלא דריש יהיה ריבויא היא דתמן בלולב בגופו הוא יוצא ברם הכא בשופר בקולו הוא יוצא וכי שייך קול לאסור משום איסורי הנאה ודומיא דאמרי' קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה. וגרסינן להא ביבמות פי"ב בהלכה ב':

מה פליגין. אדלעיל קאי דפליגי ר' חייה ור' לוי דלמר ולטעמיה ביום ראשון הוא דפסול ולמר אף בי"ט שני פסול דוקא בשגזלו משופה שכבר תיקנן הנגזל לאחר שקצצו מן הדקל ותיקנו אבל אם גזלו ושיפה הוא כבר קנייה בשינוי מעשה לכ"ע דשינוי שאינו

חוזר לברייתו הוא ושלו הן אלא דמים הוא שחייב לו וכן לאידך דס"ל משום מצוה הבאה בעבירה הכא מכיון שכבר קנאו קודם המצוה אין כאן משום מצוה הבאה בעבירה:

גזל לולב מכאן וכו'. כלומר שלא גזלו באגודה אלא גזל כל אחד ואחד בפ"ע ואגדן הוא מהו אם קנאה בשינוי מעשה כזה או לא דשינוי החוזר לברייתו הוא ולא מיקרי שינוי:

נישמעיניה מן הדא. דאשכחן דפליגי תנאי גבי סוכה גזולה וקאמר עלה ר' סימן בשם רבי יהושע בן לוי דמפרש דלא פליגי לדינא אלא דמאן דאמר כשירה מיירי בשגזל קרקע ועשה עליה סוכה דקי"ל קרקע אינה נגזלת והוה ליה סוכה שאולה וכשירה ומ"ד פסולה מיירי בשגזל פסל וסיכך בו והשתא איפשיטא בעיין דהא הכא וכי אפשר שלא יקשר את הפסול זה לזה שיהו מושכבים יחד ואפ"ה פסול ומשום דהוי ליה שינוי החוזר לברייתו ולאו שמיה שינוי וה"ה כאן בשאגדן דלא קנאו דשינוי החוזר לברייתו הוא:

במיישב מלמעלה. ודחי לה דמהכא לא תפשוט דאיכא למימר דבשלא קשרן מיירי אלא שמיישב אותו מלמעלה זה אצל זה ואין כאן מעש כלל דניקרייה שינוי מעשה:

בין זה ובין זה פסול. כלומר דר' יוחנן פליג אהא דריב"ל דמפרש דהני תנאי לא פליגי אלא דמר מיירי בשגזל קרקע ומר מיירי בשגזל פסל וסיכך בו דלא היא אלא דמאן דפוסל בין זה ובין זה הוא פוסל וטעמא דהאי מ"ד דס"ל סוכה גזולה פסולה ס"ל נמי שאולה פסולה ואי קרקע נגזלת סוכה גזולה היא ואי אינה נגזלת שאולה היא ובין כך ובין כך פסולה היא ואם גזל פסל וסיכך בו נמי פסולה וטעמא דס"ל להאי מ"ד דלא עשו תקנת מריש בסוכה אלא דאוקמוה אדאורייתא וגזל גמור היא:

איזו היא סוכה גזולה פסולה. סיומא דמילתא דר' יוחנן הוא וכלומר אלא איזו היא סוכה גזולה דשנינו דפליגי בה הני תנאי דלהאי מ"ד פסולה היא כל שהוא נכנס וכו' כלומר שתקפו שלא מדעתו והוציאו מסוכתו ונכנס בה והלכך סבירא ליה פסולה וכדאמרן דהאי מאן דאמר ס"ל שאולה נמי פסולה וממ"נ היא פסולה וכן הוא פוסל בשגזל פסל וסיכך בו ומטעמא דאמרן ומאן דמכשיר ס"ל כשרה דקרקע אינה נגזלת וה"ל שאולה וס"ל דשאולה כשיר':

כהדא. דגמליאל זוגא עשה לי סוכה בשוק דרשות הרבים הוא ועבר ר"ל ואמר ליה מי התיר לך זה דסבירא ליה כמאן דאמר שאולה פסולה והלכך ברשות הרבים נמי פסולה דנהי דקרקע אינה נגזלת מ"מ ברשות הרבים לאו קרקע דידיה הוא וכשאולה דמיא ופסולה:

יבש פסול וכו' על שם לא המתים יהללו יה. בדבר שהיא כמת שנתייבש ונראה לבנוניתו לא יהללו בו להקב"ה:

תני בשם ר' יודה וכו'. בתוספתא פ"ב:
בעון קומי רבי אבינא יבשו ציציתו. ראשי העלין שלו מהו אם היא כובש כולו או לא:
מה בינו לקטום. כלומר הדר אמרי ליה דמסתברא דפסול דמה בין יבש ראשו שלמעלה ובין נקטם ראשו דקתני במתני' דפסול אמר לון ר' אבינא לא דמיא דזה הדר הוא שאף על פי שיבש ראשו ואינו נראה כל כך כמו נקטם ראשו לגמרי שאין זה הדר:
ר' טרפון אמר כפות תמרים. כלומר לשון כפות ואגוד הוא ובת"כ פ' אמור גריס ר"ט או' כפות ואם פרוד יכפתנו:
כשמן. כך היא שמן ובין הוא כפות ובין הוא פרוד כפת תמרים נקרא:
תני. בתוספתא שם חרות פסול שנתקשה ונעשה כחריות הדקל ודרך הלולב הוא שעליו נושרין בימות הגשמים והשדרה נתקשה ונעשה עץ:
דומה לחרות. שהתחיל להתקשות אבל עדיין לא נעשה עץ כשר:
כיני מתניתין כדי לנענע בו כשר. כלומר כן צריך לפרש המתני' דכדי לנענע בו דקתני היינו מלבד השיעור שלשה טפחים של הדס וערבה יהא בו עוד טפח מלמעלה כדי לנענע בו דאל"כ האי כדי מיותר הוא וה"ל למיתני לולב שיש בו ג' טפחים לנענע בו והיינו דקאמר כיני מתני' וכו' דכך צריך לדייק לישנא דמתני' דקתני כדי לנענע בו:
על דר' טרפון פושכין רברבין. משער הוא בטפחים גדולים ושוחקות שלשה מהן להדס וערבה והשאר ללולב ורבנן משערין בטפחים קטנים שלשה מהן להדס וערבה והשאר ללולב:
לולב טפח. יותר על שיעור הדס וערבה:
לולב טפח אזוב טפח. בתמי':
קיימה ר' סימון. היה מקיים דברי ר' יודה הנשיא כדקאמר ר' חיננא בשם ר' סימן וכו' דכל הני שיעורן טפח וכדאמרן:
ר"ז בעי. טפח היתר שבלולב אם הוא מלבד השדרה שצריך שיהו העלין יוצאין מהשדרה טפח וכן באזוב חוץ מהגבעולין ופשיט ר' יוסה וכו' דמלבד השדרה ומלבד הגבעולין באזוב צריך שיהיה טפח:

הלכה ב

מתני' **הדס הגזול וכו'**. כמו דפרישית במתני' דלעיל גבי לולב:
נקטם ראשו. ראש הבד דגבי הדס לא שייך ראש העלין שאין העלים העליונים יוצאין מראש הבד אלא דלפעמים ראש הבד הוא חלק הלכך ראש דידיה הוא ראש הבד ולא

ראש העלין ואפי' אם עלה יוצא מראש הבד לא מיקרי נקטם עד שיקטם ראש הבד ובגמרא איפסק הלכתא כר' טרפון דלקמן דלא מיפסל בנקטם ואפי' שלשתן קטומים:

או שהיו ענביו. כמין פרי יש בו שדומין לענבים ואם הן מרובות מעלין פסול ולא אם הן שחורות או אדומות אבל אם הן ירוקות מינא דהדס הוא וכשר:

ואין ממעטין ביו"ט. דהוה ליה כמתקן מנא:

גמ' כתיב וענף עץ עבות וכו' ברייתא היא בת"כ:

אין תימר זיתא. ענפיו חופין את רובו ואין עולה כמין קליעה אין תימר זרגונה עולה כמין קליעה ואין ענפיו חופין את רובו. כצ"ל ובספרי הדפוס נתהפכו התיבות בטעות: זרגונה הוא דולבא קשטנייר"ר בלע"ז וקלוע הוא אבל אין עליו רצופין לכסות רוב העץ והזית היא בהפך:

במשחירות שנו. בענביו שחורות הוא דמיירי במתני':

למה. פסול הוא אם ענביו מרובין הן אם משום שאין דומות לעצו שהן שחורות והעץ הוא ירוק או משום שנגמר פריו הוא והתורה אמרה וענף עץ עבות ולא פרי שלו:

מה נפיק מן ביניהון. דהני טעמי:

היה דרכו לגדל. ענבים ירוקים איכא בינייהו דאם תאמר משום שאין דומות לעצו אינון הירוקות דומות הן לעצו וכשר ואם תאמר דבאמת כשר אמאי סתים וקאמר ענבים מרובות מעליו פסול אלא הוי דע"כ לית טעמא אלא משום שנגמר פריו הוא ואפילו ירוקות לא מיתכשרי:

הלכה ג

מתני' **ערבה גזולה וכו' נקטם ראשה וכו'**. ולמאי דקי"ל הלכה כר"ט גבי הדס נקטם ראשו כשר ה"ה בערבה:

והצפצפה. מין אחד של ערבה שעלה שלה עגול ופיה דומה למגל:

ושל בעל. הגדילה בשדה ולא בנחל כשרה לא נאמר ערבי נחל דוקא אלא שדיבר הכתוב בהוה:

גמ' **אין לי וכו'**. ברייתא היא בת"כ:

ת"ל וערבי. וי"ו יתירא לרבות:

אבא שאול אומר. ערבי לא להכשיר של בעל בא אלא ללמד שצריך שתי מצות לערבה א' ללולב לאגדו עמו ואחת למקדש להקיף את המזבח כדתנינן בפ' דלקמן אם כן למה נאמר וערבי. בוי"ו למעוטי היא פרט לצפצפה:

הלכה ד

מתני' **אפילו שנים קטומים**. אהדסים קאי ובבבלי פריך ממה נפשך אי קטום פסול א"כ לר' ישמעאל דמצריך ג' ליבעי כולן שלמים ואי קטום כשר ליכשר אף שלשתן קטומים ומפרק חזר בו ר' ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך שלשה הדסים ומכשיר אפי' שנים קטומים והוא הדין אי לא מייתי להו כלל דקטומים כמאן דליתנהו דמי:

ר' טרפון אומר אפילו שלשתן קטומים. דלא בעי הדר בהדס והלכה כר' טרפון:

גמ' **ר' ישמעאל דריש פרי עץ הדר אחד וכו'**. ברייתא היא בת"כ פ' אמור:

וענף עץ עבות שלשה. ענף חד עץ חד עבות חד:

ושתי דליות אחת שאינה קטומה. דליות מל' המדל בגפנים ובמנחות פרק כל הקרבנות תנינן אין מביאין מן הדליות אלא מן הרוגליות. וכאן ג"כ דליות הן המודלו' על העצים ומדרך לקוטמן ומגביהן על העץ כדי שיתגדלו ביותר והיינו דקתני שתי דליות כלומר אף שלפעמים הן קטומות ובלבד שתהא אחת שאינה קטומה:

כמה דר' ישמעאל מרבה בהדס. דסבירא ליה שלשה הדסים אע"ג דפשטיה דקרא אין משמעות אלא אחד דענף כתיב ושיהיה של עץ עבות א"כ כמו כן ירבה ג"כ בשאר כל המינין בערבה ובאינך:

אמר ליה. ר' אימי מיסבור את סבור על דרבי ישמעאל קטום הדר. וכי קסבר אתה דלר"י אף אם הוא קטום הדר הוא דמחשבת ליה מרבה בהדס הרי הוא אומר שתי דליות ואחת שאינה קטומה וא"כ הדליות קטומין הן וכדפרישית ואין כאן אלא אחת שאינה קטומה:

והא תנינן וכו'. סיומא דמילתא דר' אימי הוא וכלומר וכי תימא דדליות דקאמר לאו בקטומים מיתפרש אלא שהן מודלות בלבד והא דקתני ואחת שאינה קטומה היינו משום דסתם דליות קטומו' הן והלכך קאמר אחת וכו' כלומר אחת מהדליות צריך שיהיה אינה קטומה ואינך השתים בין כך ובין כך כמה שהן והשתא אם השתים ג"כ אינן קטומות הרי מרבה בהדס הן הא לאו מילתא היא דהא תנינן רבי טרפון וכו' ולית בר נש אמר אפילו אלא דהוא מודה על קדמייתא כלומר להת"ק הוא מודה דקאמר שתים דליות וקאמר אפי' שלשתן קטומים אלמא דדליות היינו קטומות והן לאו הדר נינהו והלכך אינו מרבה בהדס:

מה בא ר"ט להוסיף על דברי רבי ישמעאל. על דקאמר אפילו שלשתן קטומים הוא מדייק דהא לר' ישמעאל נמי השתים קטומות הן וא' בלבד הוא שאינו קטום א"כ לא הוה ליה לר"ט למימר אלא אפי' גם השלישי קטום ומאי אפי' שלשתן קטומים דקאמר:

א"ל ר' ישמעאל לא סבר וכו'. כלומר הא הוא דקמ"ל דפלוגתייהו אם הקטום הדר הוא או לא דלר' ישמעאל הקטום לאו הדר הוא וכשיש לו שתים קטומות צריך הוא להדר

אחר א' שאינו קטום ולר"ט קטום נמי הדר הוא והלכך הוא דנקט בלישניה אפי' שלשתן קטומים דאי הוה תני אפי' השלישי נמי קטום ה"א דר"ט מודה מיהת דשלש בעינן אלא דמכשיר אפי' השלישי ג"כ קטום אבל השתא דקאמר אפי' שלשתן קטומים אשמועינן דפליג בתרתי על ר' ישמעאל דאיהו ס"ל שלשה הדסים וא' מהן אינו קטום בעינן ועלה קאמר דלא קפדינן כלל אקטום דנמי הדר הוא ולמאי דסבירא לך דשלשה בעינן אפי' שלשתן קטומין כשרין ומיהת לדידי שתי הדסים נמי סגי:

חמתון מבחרין הדסה. שהן מחפשין ובוחרין הדס הכשר מן ההדסים ואמר למה מבחרין הן בני מערבא ההדס מן ההדסים:

ולא שמיע וכו'. ומהדרי ליה וכי לא שמיע לך מה דאמר ר' סימון וכו'. שנלמד מן הכתוב הוא דיש שני מיני הדס דכתיב בנחמיה ח' ואשר ישמיעו וגו' בכל עריהם ובירושלים לאמר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לעשות סכות ככתוב וכי לא היא הדס ולא היא עץ עבות אלא הדס שאינו עבות ונקרא הדס שוטה לסוכה ועץ עבות ללולב ולפיכך מחפשין הן הדס הכשר ללולב:

ר' זעירה. כד סליק להכא ושמע זה הוה תקע לה כלומר תקע וקבע לו לזכרון לדבר הלכה זו:

העושה לולב לעצמו וכו'. תוספתא בפ"ו דברכות והובא לעיל בפרק הרואה בהלכה ג':

כל שעה שהוא נוטלו. כלומר אם לא בירך מתחלה קודם שנטלו מברך עליו אחר כך כל שהוא נוטלו:

על מצות הדלקת נר חנוכה. כלומר אע"פ שהוא מדבריהם שייך לומר על מצות ואשר צונו לשמוע דברי חכמים מלא תסור וגו' אשר יאמרו לך תעשה:

הכל מודים. ר' יוחנן וריב"ל דלקמן מודים ביום טוב הראשון שהוא מן התורה אף בגבולין מברך וצונו על נטילת לולב ובשאר כל הימים הוא דפליגי לרבי יוחנן מברך ג"כ על נטילת לולב ולריב"ל על מצות זקנים כדי שידעו שהוא מדבריהם:

מה אמר רב בלולב. ביום טוב שני וקאמר דנלמד מדבריו בק"ו מה אם חנוכה שעיקרה הוא מדבריהם קאמר רב שאומר על מצות נר חנוכה לולב שעיקרו דבר תורה לכ"ש שמברך אפי' בי"ט שני וצונו על נטילת לולב:

מה דאמר ריב"ל בחנוכה. וקאמר דנלמד מק"ו מדבריו בלולב ביו"ט שני שאף על פי שעיקרו דבר תורה אפילו הכי מברך על מצות זקנים חנוכה שעיקרה מדבריהן לכ"ש:

לא צורכה דאלא מה אמר רבי יוחנן בחנוכה. לא קא מיבעיא לן אלא אליבא דר' יוחנן מה אמר בחנוכה מי נימא דוקא בלולב שעיקרו מד"ת הוא אומר על נטילת לולב ביו"ט

שני אבל חנוכה שעיקרה מדבריהן אינו אומר אלא על מצות זקנים או דילמא לא שנא דלר' יוחנן על כל מדבריהן מברכין כמו בשל תורה וקיימא בספיקא אליבא דר' יוחנן:

חייה בריה דרב מברך. על הלולב כל פעם ופעם בין ביום טוב ראשין ובין ביום טוב שני ובשיטתיה דרב אביו:

רב הונא לא מברך אלא פעם אחת בלבד. כשנוטלו ביום טוב ראשון אבל בשאר כל הימים לא היה מברך עליו כמו שאין מברכין על הדמאי שהוא מדבריהן:

הלכה ה

מתני' **אתרוג הגזול והיבש פסול**. יבש כשתכלה הליחה שבו ואינו מוציא שום ליחה:

של ערלה פסול. לפי שאין אתה קורא לכם שיהא ראוי לכם וכן של תרומה טמאה שאין בה היתר אכילה ואינה ראויה לכם ושל תרומה טהורה לכתחלה לא יטול מפני שמכשירה לקבל טומאה שלפעמים כשמחזיר הלולב במים כדתנן סוף פרקין נוטפין המים על האתרוג ואם נטל כשר שהרי יש בה היתר אכילה לכהן וישראל נמי נפיק ביה אם לקחה מכהן הואיל ויכול להאכילה לבן בתו כהן:

ושל דמאי וכו' וב"ה מכשירין. דאי בעי מפקיר נכסיה והוה ליה עני וחזי ליה:

ושל מעשר שני בירושלים. שיש בו היתר אכילה ואפילו הכי לכתחלה לא מפני שמכשיר לקבל טומאה:

גמ' כתיב פרי עץ הדר וכו' הדר הידור שכן בלשון יוני קורין למים אידור וזהו אתרוג שגדל על פני המים כלומר על כל מים שמשקין אותו:

ר' יעקב דרומיא בעי מתני' דלא כב"ש. גרסינן להא לעיל פ"ג דעירובין בהלכה ב' ואמתני' דהתם קאי דתני מערבן בדמאי וכו' ובעי ר' יעקב מי נימא דההיא מתני' דלא כבית שמאי דתנינן הכא ושל דמאי וכו' דסבירא להו לבית שמאי מידי דחזי ליה השתא בעינן וא"כ נמי אין מערבין בו או דילמא בעירוב דמדרבנן אף בית שמאי מודו שמערבין בדמאי:

הלכה ו

מתני' **עלתה חזזית**. כמין אבעבועות דקות:

על רובו. אם הוא במקום אחד בעינן רובו אבל הוא בב' או בג' מקומות אפילו על מעוטו פסול דמחזי כמנומר:

ניטלה פיטמתו. הדד שבראשו נקרא פיטמא וכעין פרח שבראש הדד נקרא שושנתא:

ניקב וכו' חסר כל שהוא. כלומר אם ניקב נקב מפולש והיינו שניקב עד חדרי הזרע מקרי מפולש. או שנקלף הקליפה חיצונה שלו אם נקלף כולו פסול או שנסדק או חסר כל שהוא פסול:

עלתה חזזית על מיעוטו ודוקא שלא במקום חוטמו אבל במקום חוטמו והיינו ממקום שמתתיל לשפע עד הפיטמא חזזית פוסל אפי' בכל שהוא:

ניטל עוקצו. זנבו כמו בעוקצי תאנים:

ניקב ולא חסר כל שהוא. היינו שאינו מפולש כדמפרש בגמרא:

אתרוג הכושי. שגדל כאן והוא שחור פסול אבל הבא מארץ כוש אורחיה הוא וכשר:

והירוק ככרתי. ככרישין:

ור' יהודה פוסל. והלכה כר' יהודה והיינו דוקא כשאינו חוזר למראה האתרוג:

גמ' **כל הפסולין**. דקחשיב במתני' אינן פוסלין וכו' אבל מיום הראשון ואילך כשרין:

תמן. בבבל אמרין הא דקחני עלתה חזזית על רובו היינו אפי' רובו מצד אחד ואם הוא על חוטמו הרי הוא כרובו לפסול ופוסל אף בכל שהוא:

שושנתו. והוא כעין פרח שושן בראש הדד:

פיקא. היא הדד בעצמו שהוא כעין פיקה של שתי אבל אם ניטל שושנתו לבד לית לן בה:

ניקב ולא פילש מבפנים. שאינו מפולש עד חדרי הזרע שמבפנים כשר וזהו כהדא דתנינן תמן כלומר בסיפא ניטל עוקצו וכו' ולא חסר כל שהוא והיינו שאינו מפולש כדפרישית במתני':

הירוק ככרתי וכו' ר"ז בעי וכו' אם כהן כרתינון ממש או דדמי להן כרתינון א"ל כהן כרתינון ממש:

איזהו ירקרק וכו'. בת"כ בפרשת נגעים תני והיה הנגע ירקרק יכול כל מראה ירוק ת"ל ירקרק ירוק שבירוקים אדום יכול כל מראה אדום תלמוד לומר אדמדם אדום שבאדומים ומפרש איזו ירקרק וכו' כשעוה וכשושנת עשב קרמל:

זהורית עמוקה. אדומה הרבה:

והכא הוא אמר הכין. בתמיה דככרתינון נקרא ירוק:

שנייא היא תמן דכתיב ירקרק. ללמד על מראה ירוק שבירוקים:

הלכה ז

מתני' **שיעור אתרוג קטן**. עד כמה:

ר' יהודה אומר כביצה. והלכה כר' יהודה דפחות מכביצה פסול:

והגדול. שיעורו כדי שיאחוז את שניהם בידו אחת כלומר הלולב והאתרוג יאחז בידו אחת:

ר' יוסי אומר אפי' א' בשתי ידיו. כלומר אפי' אחד מהן והיינו האתרוג. והלכה כר' יוסי: גמ' **אתרוג הבוסר**. שלא נתגדל כל צרכו ר"ע אומר אינו פרי ופסול היא לצאת בו וחכמים אומרים פרי הוא וכשר. וגרסינן להא לעיל בפ"ק דמעשרות בהלכה ד':

אתיא דר"ש. דתנינן שם ר"ש פוטר באתרוגים קטנים מן המעשרות וזהו כשיטת ר"ע רבו דאינו חשיב פרי וכדר' יוסי דלקמיה וגריס שם א"ר יוסי כל שהיא כשר ללולב הוא דחייב במעשרות וקס"ד דהיינו נמי טעמיה דר"ע דקסבר שאין לו דין פרי לכל דבר:

התיבון. לר' יוסי והרי אתרוג המנומר או שגדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת או שהוא עגול ככדור הרי הוא פסול ללולב ובמעשרות חייב הוא לדברי הכל:

מסתברא וכו'. כלומר אלא דלא כר' יוסי והכי הוא דמצינן למימר דמסתברא היא דר"ש יודה לר"ע דפסול הוא משום פרי עץ והאי לאו פרי הוא אבל ר"ע לא יודי לר"ש לענין מעשרות ומכח האי קושיא דמקשינן הרי מנומר וכו' ואיכא למימר דטעמיה דר"ע הכא משום דבעינן הדר וליכא:

אנן תנינן כאגוז. דמשמע כאגוז עצמו כשר:

ואית תניי תני עד כאגוז. דמשמע עד כאגוז ולא עד בכלל וכדמפרש ואזיל:

א"ר יוסי אילו הוה כתיב. פרי עץ הדר וכפות תמרים יאות הוה דאמרי'. כדי שיאחז שניהם בידו אחת אבל השתא דלית כתיב אלא כפות תמרים בא ללמד דאין השיעור בכדי שיצרף שניהם בידו אחת אלא אפי' זה בידו אחת וזה בידו אחת:

הלכה ח

מתני' **אין אוגדין את הלולב אלא במינו**. ר' יהודה לטעמיה דס"ל לולב צריך אגד והלכך אי אגיד ליה במינא אחרינא הוה ליה חמשה מינין ועובר משום בל תוסיף:

ר"מ אומר אפי' במשיחה. חוט של משיחה דס"ל לולב א"צ אגד ולית ביה משום בל תוסיף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי וכן הלכה דלולב א"צ אגד אלא משום זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות אוגדין אותו:

בגימונות של זהב. בחוטי זהב כפופין מלשון הלכוף כאגמון:

במינו היו אוגדין אותו למטה. לקיים מצות אגד וזה שלמעלה לנוי בעלמא הוה:

ואיכן היו מנענעין. אדריש פירקין מהדר דקתני לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו כשר אלמא דמצוה לנענע והיכן היו מנענעין:

בהודו לה' תחלה. תחלת הודו הראשון וסוף הודו האחרון שבסוף הלל וכיצד מנענע מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות ומעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים ובהולכה מנענע ג' פעמים וכן בהבאה וכן בעלייה ובירידה על כל אחת ואחת שלשה פעמים:

והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא בלבד. כלומר לאפוקיי בהצליחה נא אבל בהודו תחלה וסוף היו מנענעין וכב"ה והכי מפרש בגמרא:

מתני' **מי שבא בדרך וכו' יטול על שלחנו**. אם שכח ולא נטלו קודם אכילה יפסיק סעודתו ויטול על שלחנו ובדליכא שהות מיירי דהא מדקתני מי שבא בדרך ש"מ דבחול המועד הוא ואין נטילת לולב אלא מדרבנן ואי דאיכא שהות לא היה צריך להפסיק וכדתנן בפ"ק דשבת גבי תפלה ואם התחילו אין מפסיקין ובדאיכא שהות להתפלל אח"כ:

גמ' **הא בהודו לא**. בתמיה דקתני והן לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא בלבד וכי לא נענעו בהודו תחלה וסוף הרי ר"ג ור' יהושע מתלמידי ב"ה הן ומשני להוציא אף באנא ה' הצליחה נא כלומר לא בא להוציא אלא הא דקאמרי בית שמאי אף בהצליחה נא להכי קאמר אלא באנא ה' הושיעה נא בלבד ולא להוציא בהודו ה' תחלה וסוף:

גמ' **זה שהוא משכים לצאת לדרך**. ועדיין לא הגיע זמן ק"ש ותפלה נוטל לולב וכו' שאלו מכיון שעלה עמוד השחר כשרין ולכשתגיע עונות ק"ש ה"ז קורא ומתפלל:

ר' זעירה בעי. אי נימא הכין חד והכין חד כלומר ההולכה ממנו ולהלאה נחשב לחד והכין חד ההבאה אצלו נחשב ג"כ לפעם אחד ונמצא שאין צריך כי אם עוד הולכה אחת והרי הן ג' פעמים או דילמא הכין והכין חד ההולכה עם ההבאה אינו נחשב אלא לפעם אחד וצריך הולכה והבאה ג' פעמים:

תמן תנינן. פ"ט דנדר גבי שבעה סממנין מעבירין על הכתם וצריך לכסכס וכו' ובעי נמי כה"ג אם הכן חד והכן חד וכו' ולא איפשטא:

הלכה ט

מתני' **מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו**. כך היו נוהגין שאחד קורא את הלל ומוציא את הרבים ואלו אנן חייבין בקריאת הלל דהוי מצות עשה שהזמן גרמא ומי שאינו מחויב בדבר אינו יכול להוציא את המחויב מידי חובתו הלכך עונה אחריו מלה במלה מה שהוא אומר:

ותהא לו מאירה. שלא למד ונצרך לשלוחים האלו שיהו מקרין אותו:

אם היה גדול מקרא אותו. ודרך הגדול להקרות ואפי' לבקיאים:

עונה אחריו הללויה על כל דבר. שכך היו נוהגים לענות אחר המקרא את הלל לענות על כל דבר ודבר הללויה:

מקום שנהגו לכפול. כל פסוק ופסוק מאודך ולמטה עד סוף הלל כופלין לפי שכל אותו הפרק מהודו לה' כי טוב עד אודך כי עניתני כפול הוא במקרא ומאודך ולמטה איננו כפול לכך נהגו לכפול מקראות הללו:

לפשוט. ולא לכפול יפשוט:

לברך אחריו וכו'. לאחריו הוא דתלוי במנהג אבל לפניו מצוה היא שכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן:

הלוקח לולב מחבירו בשביעית. חבר שלוקח הושענא כולה מחבירו עם הארץ בשביעית יבקש ממנו ליתן לו האתרוג במתנה לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית מעם הארץ שחשוד הוא על השביעית ונהי דדמי לולב יכול ליתן לו שהלולב עץ בעלמא הוא ואין בו קדושת שביעית אבל דמי אתרוג אינו יכול ליתנו לו שפירות שביעית צריכין להתבער בשביעית הן ודמיהן הלכך מבקש ממנו שיתן לו האתרוג במתנה ואם לא רצה ליתן לו במתנה מבליע היא לו דמי אתרוג בלולב שמשלם לו דמי לולב ביוקר עד שיתרצה ליתן לו האתרוג במתנה:

גמ' **תני**. בתוספתא דברכות פרק ו' ומייתי להא לעיל בפ"ג דברכות בהלכה ג' וכן לקמן בסוף פ"ג דר"ה:

אבל אמרו. חכמים אשה מברכת לבעלה וכו'. ניחא אשה וכו'. דמ"מ שייכים במצות הם אלא קטן לאביו בתמיה והא לא כן אמר ר' אחא כל שאמרו חכמים במצות בקטן לא אמרו אלא כדי לחנכו כגון סוכה ולולב וכיוצא בזה הנוהגות בקטן שהגיע לחינוך ומכיון שלחנכו בעלמא הוא היאך מוציא הוא את אביו דקס"ד שהקטן מברך הוא לבדו להוציא את אביו:

תיפתר בעונה אחריהן. כך היא הגירסא בר"ה ול"ג אמן ונכונה היא וכלומר הכא במאי עסקינן שהוא עונה הברכה אחריהן מה שהן מברכין וכהאי דתנינן תמן כו' כדתנינן הכא:

ועוד אמרו תבא מאירה לבן עשרים וכו'. כלומר וביותר אמרו לזה שהוא גדול ובן עשרים וצריך הוא לבן עשר שגנאי גדול הוא לו שצריך הוא להקטן ממנו:

הלכה י

רב ושמואל חד אמר הללויה בתיבה אחת ואחרינא אמר הללו יה בב' תיבות וכדמפרש ואזיל דמ"ד הללו יה נחלק לשתי תיבות הוא ואינו נמחק השם ומ"ד הללויה תיבה אחת היא ונמחק שאינו קדוש שאינו אלא דרך הילול ושבח:

ולא ידעין וכו' אלא מן מה דאמר רב שמעית מן חביבי ר' חייה שהיה דודו של רב והוא אמר אם יתן לי אדם ספר תהלים של ר' מאיר מוחק אני את כל הללויה שבו שלא נתכוין לקדשו:

הוי דהוא אמר הללו יה. כלומר שמע מינה דרב היא דסבירא ליה שנחלק לשתי תיבות הללו יה ולפי שראה בספר של ר"מ שהיה כתוב בו הללויה בתיבה אחת וא"כ מסתמא לא נתכוין לקדשו לכך אמר מוחק אני את כל הללויה שבו שצריך להיות בשתי תיבות ולקדש את השם. ובמגילה גריס הוי דהוא אמר הללויה בתיבה אחת ולפי זה צ"ל שסומך היה על ר"מ שכתב כך ולא נתכוין לקדשו ויפה עשה שכך צריך להיות אלא דלישנא אם יתן לי אדם וכו' אינו מתפרש יפה לגי' זו ונראה דגי' דכאן עקרית היא:

מיליהון דרבנן. דלקמן פליגין על הא דקאמר מ"ד הללויה נמחק ואינו נחלק דאמר ר' סימון בשם ריב"ל בעשרה לשונות וכו' המאושר שבכולן הללויה שהשם והשבת כלולין בו אלמא דאפילו אם נכתבו בתיבה אחת יש בו קדושת השם דאין לומר כמ"ד הללויה בשתי תיבות דאם כן אין השם והשבח כלולין הן:

מה נעני. אנן אחר המקרא את הלל:

א"ל ר' אבא דמן כיפה לפני ר' יונה עני הכין והכין כלומר כפי שהמקרא אומר עני כן וכן אחריו:

ר' אלעזר לא עני הכין והכין אלא כהאי דרב בשם ר' אבא ובר חנה אמר זה בשם רב לעיל בסוף פ"ח דברכות והתם גריס רב בשם אבא בר חנה ואית דאמרי לה אבא בר חנה בשם רב ואיתא התם נמי להא דלקמן עד סוף הסוגיא:

והוא שעונה ראשי פרקים אחריו. והי אילין ראשי פרקים הללויה הללו עבדי ה' וכו' כך עונה אחר כל מה שאומר המקרא עונה הוא ראשי פרקים הללו:

מנין אם שמע וכו'. שהשומע כעונה הוא:

מן מה דאנן חמיין חכמים גדולים שעומדין בצבור בשעת הלל והללו אומרים ברוך הבא והללו מסיימין בשם ה' ואלו ואלו יוצאין ידי חובתן שמע מינה שהשומע כעונה:

ההן דחייב למברכה. איזו ברכה ושומע והוא עונה אמן ולא ידע מהו ברכה שמברך זה:

תני. בתוספתא דברכות פ"ה וחסר כאן וה"ג התם עכו"ם המברך בשם עונין אחריו אמן כותי המברך בשם אין עונין אחריו אמן עד שישמע הברכה כולה דשמא להר גריזים היא מברך:

דכתיב ברוך תהיה מכל העמים. גם אם העמים יברכוך תחול עליך הברכה:

רבי היה כופל בה דברים. מאודך ולמטה כדפרי' במתני':

אמר רבי אלעזר דזקני הגליל היא. הא דקתני במתני' הלוקח לולב מחבירו בשביעית וכו' אתיא כזקני גליל דאינהו דאמרי אסור למסור למי שהוא חשוד על השביעית מזון שתי סעודות מדמי שביעית וסתם עם הארץ חשוד על השביעית הלכך יבקש שיתן לו האתרוג במתנה:

תיפתר דברי הכל. ואפי' למאן דלא ס"ל כזקני גליל בשאר שביעית ולא חייש למסור לסתם עם הארץ הב"ע בשהיו אתרוגים נמכרים ביוקר דלא הוי שכיחי כל כך וא"כ דמי אתרוג הרבה הן ובכה"ג לכ"ע חיישינן למסור לו דמי פירות שביעית כל כך:

כהדא. עובדא דתרונגיא הוו מצפצפין תמן שהיו שם דחוקין באתרוגי' שלא היו מצויים מלשון עומדים צפופים. ומייתי להא לקמן בפ"ב דגטין בהלכה ג' דהוה רב נחמן בר יעקב יהב אתרוגא מתנה וכו' לראיה להא דקאמר התם לעיל דבאומר ע"מ שתחזירהו לי אח"כ מהני:

הלכה יא

מתני' **בראשונה הי' לולב ניטל במקדש שבעה**. כדדרשי' בת"כ ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ולא בגבולין שבעת ימים:

זכר למקדש. דמצוה לעשות זכר למקדש דאמר קרא ציון דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה:

ושיהא יום הנף. של עומר שהוא ששה עשר בניסן כלו אסור לאכול חדש דבזמן שבית המקדש היה קיים היה העומר מתיר ומשקרב העומר היו אוכלים חדש בו ביום ומשחרב המקדש האיר המזרח מתיר מן התורה שכתוב אחד אומר עד עצם היום הזה והיינו משהאיר המזרח וכתוב אחד אומר עד הביאכם את העומר הא כיצד בזמן דאיכא עומר עד הביאכם ובזמן דליכא עומר עד עצם היום ועמד רבן יוחנן בן זכאי ודרש והתקין לאסור כל היום ומשום מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר המזרח השתא נמי ניכול ולא ידעי הך דרשא לפיכך אסר להם כל היום:

מתני' **י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת**. דתנינן לקמן דמצות לולב דוחה את השבת ביו"ט הראשון בלבד לפיכך היו מוליכין שם לולביהן מערב שבת לבית הכנסת ודתנן לקמן בפרק ד' מוליכין את לולביהן להר הבית מסיק בגמרא דאידי ואידי בזמן שבית המקדש קיים וכאן בגבולין וכאן במקדש:

אין אדם יוצא י"ח ביו"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו. דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון לכם משלכם ואם נתנו לו חבירו במתנה ע"מ להחזירו לאחר שיצא בו נוטלו

ויוצא בו ואח"כ מחזירו ואם לא החזירו איגלאי מילתא למפרע דגזול היא בידו מעיקרא ולא יצא ידי חובתו:

ר' יוסי אומר וכו' פטור מפני שהוציאו ברשות. מצוה דמחמת שהיה טרוד במצוה וממהר לעשותה שכח שהיום שבת:

גמ' כתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם וגו' אית תניי תני דושמחתם בשמחת שלמים הכתוב מדבר שתהא נוהגת כל שבעת ימים:

מ"ד וכו'. הגירסא מהופכת ומסורסת. וניכר טעות המעתיקים מתוכה וכצ"ל מ"ד בשמחת לולב הכתוב מדבר ביום הראשון ד"ת ושאר כל הימים ד"ת ורבן יוחנן בן זכאי התקין על דבר תורה. כלומר כמו ביום הראשון לולב דבר תורה בכל מקום כך בשאר כל הימים לולב דבר תורה במקדש דלפני ה' אלהיכם כתיב ושפיר הוא דריב"ז התקין על דברי תורה כדרך שהיה במקדש מן התורה כל ז' התקין הוא זכר למקדש גם במדינה:

מ"ד בשמחת שלמים הכתוב מדבר א"כ לולב ביום ראשון הוא מד"ת בכל מקום ושאר כל הימים מדבריהן הוא אף במקדש קשיא ור' יוחנן בן זכאי מתקין על דבריהן דהרי במקדש עצמו לא הי' שאר כל הימים אלא מדבריהן והוא התקין אף במדינה זכר למקדש וכי יש התקנה אחר התקנה דנעשה תקנה זכר לדבר שאינו אלא תקנה מדבריהן אלא ודאי דהעיקר כהאי תנא דת"כ דבשמחת לולב הכתוב מדבר כדדריש ולא בגבולין שבעת ימים וזה לא שייך אלא בלולב דאלו שלמים מי איתא בגבולין כלל:

חברייא בעון קומי ר' יונה. הקשו לפני ר' יונה על הא דנקטינן דאין לולב דוחה שבת בשאר כל הימים אפי' במקדש אלא ביום הראשון בלבד כדתנן בריש פ' דלקמן לולב וערבה ששה ושבעה ואמאי ונימא היך דאת אמר והקרבתם אשה לה' שבעת ימים דכתיב בחג הפסח דאין שבעה בלא שבת לימד על כל מוספי מועדות שדוחין את השבת וה"נ ודכותה ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים דבלולב משתעי נימא ג"כ אין שבעה בלא שבת וידחה שבת במקדש אף בשאר כל הימים:

א"ל שנייא היא גבי לולב דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון חלק הראשון מהן מדהוציא ביום הראשון מכלל שבעת הימים ש"מ ללמד לחלק הראשון משאר הימים שאם יום הראשון הוא שחל להיות בשבת דוחה שבת אבל לא בשאר הימי':

מעתה במקדש ידחה. שבת ביום הראשון שחלקו הכתוב מכלל שבעת ימים דושמחתם שנאמר בו לפני ה' אלהיכם אבל בגבולין לא ידחה אף ביום ראשון ואנן קיי"ל דאף בגבולין לולב דוחה שבת ביום הראשון בזמן המקדש כדתנן לקמן:

אילו הוה כתיב ולקחתם לפני ה' אלהיכם. ביום הראשון שפיר הייתי אומר כאן מיעט בגבולין שאין דוחה שבת אף בראשון ובמקום אחר ריבה כלומר אם אינו בשבת ריבה אף לגבולין שיהא נוהג בראשון אלא השתא דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ולא כתיב כאן לפני ה' אלהיכם א"כ דרשינן מכל מקום דמדחלק הכתוב לראשון ללמד שראשון הוא שדוחה שבת דוחה הוא מכל מקום ואף בגבולין וקרא דושמחתם דכתיב לפני ה' אלהיכם שבעת ימים היא שנאמר בירושלים בלבד דהיינו מקדש:

גמ' **חברייא אמרין דברי ר' יוסי וכו'**. טעמיה דר' יוסי במתני' דפוטר בשכח והוציאו לרה"ר משום שמצות עשה דוחה למצוה שהיא בל"ת וה"נ מצות לולב דוחה שבת בין לענין המצוה עצמה ובין להמתעסק בה ומתוך כך הוציא לרה"ר:

אמר לון ר' יוסי זה ר' יוסי אמורא הוא חבריה דר' יונה בכל מקום לא מן הדא טעמא פוטר ר' יוסי דמתני' אלא מן הדא דאמר ר' אילא וכך שנייה בבבל כך היה מנהג בירושלים וכו' וכל כך למה מפני שמחבבין את המצוה ומתוך כך טרוד בה הרבה ולפיכך פוטר ר' יוסי הואיל ושכח מחמת טירדא דמצוה:

זאת אומרת שהוא אסור בהנייי. מדקתני הניחו אסור לטלטלו משום דלא חזי אלא למצותו ואסור להשתמש בו לשום הנאה אחרת כגון לסמוך בו איזה דבר וכיוצא בו והלכך אחר שיצא בו בי"ט אין לטלטלו:

מטלטלין עצי בשמים וכו'. קמ"ל אפי' לחולה שאין בו סכנה אלא שנותנין לו להריח לעשות לו נחת:

ערבה מותר להניף בה. על החולה בשבת ובערבה של מצוה קאמר:

אף בסכין של מילה כן וכו'. עיקרא דהאי מילתא שנויה לעיל בפ' ר"א דמילה בסוף הלכה ד' דמייתי התם לדר' יוסי דמתני' דהכא דפוטר אם שכח והוציא מחמת טירדא דמצוה. ושואל הש"ס התם אם אמרי' אף בסכין של מילה כן שאם שכח מחמת טירדא והוציאו בשבת לר"ה פטור הוא לר' יוסי וכן במצה ששכח והוציאה לר"ה בשבת ופשיט ליה מן מה דאמר ר' יוחנן התם דלר' יוסי אפי' פירש חוזר על הציצין אע"פ שאינן מעכבין את המילה אלמא אפי' דבר שאינו מן המצוה גופה ושאינו מעכב בה הוי כמצוה עצמה לר' יוסי הואיל וניתנה שבת לדחות היום אצל עיקר המצוה ואם כן ה"ה במכשירי מצוה כן ואף במצה כן לר' יוסי דכל היכא ששכח מחמת טירדא פטור כעל המצוה עצמה:

הלכה יב

מתני' **מקבלת אשה את הלולב וכו' ומחזירתו למים בשבת**. בזמן שהיו נוטלין בשבת ולא אמרי' דמטלטלה מידי דלא חזי לה:

למים. שלא יכמושו:
בשבת מחזירין. שהרי נטלו מהם היום אבל לא מוסיפין וכ"ש שאין מחליפין:
וביו"ט מוסיפין. אבל לא מחליפין לשפוך אלו ולתת צוננין מהן דטרח לתקן מנא:
ובמועד. בחול המועד מצוה להחליף והלכה כר' יהודה:
חייב. בלולב לחנכו מדברי סופרים:
גמ' **יודע**. הקטן לנענע חייב בלולב וכו':
לשמור את ידיו בנקיות. וליטול ידיו:
את גופו. בטהרה ובנקיות:
וכולהם מבן עשרים שנה ומעלה כמו שנאמר ויעמידו וגו' ואע"פ שנתמלא זקנו עד שיהא בן עשרים:
הדרן עלך לולב הגזול

פרק ד

הלכה א

מתני' **לולב וערבה ששה ושבעה**. לולב לנטילה וערבה להקיף את המזבח פעמים הן נוהגין ששה ימים ופעמים שבעה כדמפרש לה לקמן:
ההלל. נגמר כל שמונה משא"כ בפסח שאינו נגמר אלא ביום טוב ראשון שאינן חלוקין בקרבנותיהן אבל בימות החג חלוקין הן בקרבנותיהן:
והשמחה. לאכול בשר שלמים בזמן המקדש שאין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ואע"ג דהאי קרא לאו ברגלים כתיב אלא גבי הר גריזים והר עיבל מיהו ברגלים שמחה כתיבא ושמחת בחגיך ובזמן דליכא שלמים משמחו בכסות נקייה וביין ישן:
סוכה. לישב בסוכה:
וניסוך המים. בתמידי החג בשחרית שבעה:
והחליל. בשמחת בית השואבה היו שמחים בחג לכבוד שאיבת ניסוך המים ומנגנים בחלילים ובכנורות ואותו החליל אינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט לפיכך פעמים שהוא חמשה כשחל י"ט ראשון בימות החול ולפעמים ששה כשחל י"ט ראשון להיות בשבת:
לולב שבעה כיצד וכו'. דדוקא יו"ט הראשון הוא דוחה שבת הואיל דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון:

ושאר כל הימים ששה. שאם חל י"ט ראשון בשאר ימות החול ונמצאת שבת בחולו של מועד לא דחי ואע"ג דבמקדש מן התורה הוא כל שבעה העמידו חכמים גזירתם בשאר ימות החג הואיל ואין להם עיקר מן התורה בגבולין ובדין היה שאפי' בזמן הזה יהא לולב דוחה שבת בי"ט הראשון של חג אלא משום דאנן כלא בקיאין בקביעותא דירחא חשבינן ואפילו בני א"י בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה היו בקיאין מכל מקום לא היה דוחה שבת בזמן שאין מקדש דלא ליהוי תורה כשתי תורות. וטעמא דגזרו חכמים שלא ליטול לולב בשבת אע"ג דאינו אלא טלטול בעלמא גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד הברכה או סדר הנענועים ויעבירנו ד' אמות בר"ה והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה:

ערבה שבעה כיצד וכו'. דעבדי היכרא לדעת שהיא מן התורה והיינו הלכה למשה מסיני ומשום האי היכרא תיקנו דשביעי שלה תדחה שבת במקדש שבערבה היו מקיפין את המזבח אבל בראשון לא תיקנו דלא הוה מוכחא מילתא דמשום ערבה היא אלא יאמרו דהואיל משום לולב אידחי דחוהו נמי לערבה ומכיון דקא מפקת לה מיום ראשון אוקמה אשביעי יום מסוים או ראשון או אחרון ובכולהו יומי לא תיקנו דלידחי דלא ליתו לזלזולי במצות לולב ולומר שאינה חשובה כמו ערבה:

גמ' **ר' זעירא ור' אילא וכו'**. גרסי' להא לעיל בפ"ק דשביעית בהלכה ו':

ערבה. של מקדש הלמ"מ:

ודלא כאבא שאול וכו'. לעיל בלולב הגזול בהלכה ג':

ערבה וניסוך המים. בחג:

ודלא כר"ע וכו'. דדריש מרמיזא דקראי שהיא ד"ת ממש:

ועכשיו למה הן חורשין בזקינות. התם בשביעית קאי על המתני' עשר נטיעות וכו' חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה שהוא ג"כ הלכה למשה מסיני ואם כך הוא דבנטיעות ילדות היא הלכה למה חורשין עכשיו באילנות זקנות בערב שביעית כדתנינן שם:

בשעה שניתנה הלכה לכך ניתנה וכו'. כלומר שבתחלה נאמרה הלכה כך שאם ביקשו לחרוש אף באילנות זקנות יחרושו ולא ימחו בידם:

ר' בא וכו'. ושואל הש"ס מה ופליג. אם פליג הוא על הא דקאמר ר' יוחנן דהל"מ היא וקאמר ר' יוסי בר' בון דלא פליג אלא כך היתה הלכה בידם ואח"כ שכחוה ועמדו השניים והן נביאים אחרונים וחזרו ויסדוה:

והסכימו וכו' ללמדך וכו' סופו להתקיים בידם. שיסכימו לדבר כמו שנאמר למשה בסיני וכך יתקיים:

ואתיא כהאי דאמר ר' מנא וכו'. שכשאתם יגיעים בדבר תורה תבואו על האמת ויתקיים בידכם וגרסי' להא פ"ק דפיאה ובסוף פרק ח' דכתובות ובכמה מקומות:

תרין מילין סלקון בידיכון. אלו שני דברים עלו בידכם בני בבל ואנחנו קיבלנו המנהג שלכם. וגרסי' להא גם בפ"ד דע"ז בהלכה א':

מפשיטותא דתעניתא. השתחויה בפישוט ידים ורגלים שהיו נוהגין כך בתענית צבור כדקאמר שם שלא התירו השתחויה בפישוט ידים ורגלים אלא בתענית צבור בלבד:

וערובתא דיומא שביעייא. מנהג ערבה שנוהגין ביום שביעי של חג ומבבל נתפשט הוא המנהג שהיו עושין כן זכר למקדש:

אף הדא מקזתה. אף המנהג של הקזה באיזה יים מקיזין ובאיזה שאין מקיזין כדאמרי' בשלהי פרק מפנין ומבבל הוא שנתפשט המנהג:

ר' סימון מפקד. היה מצוה לאלו שמחשבין לעשות קביעת החדשים בשנה תנו דעתיכם שלא תעשו להיות חל בשבת לא תקיעתא דר"ה ולא ערבה דשביעתא לפי שאינן דוחות את השבת ואם אתם דחוקים לכך לפי חשבון הקביעות מוטב תעשו יום תקיעתא בשבת ולא תעשו ערבה לפי שהערבה תתבטל לגמרי בשנה זו משא"כ בקביעתא דר"ה שאם לא תעשה היום יעשה למחר ביום השני:

הלכה ב

מתני' **מצות לולב**. בי"ט ראשון שחל בשבת כיצד:

מוליכין את לולביהן להר הבית. מערב שבת והחזנין שמשין שהיו שם לצרכי הצבור מקבלין מהן וסודרין אותו על גג ובנוסחת הבבלי על גב האיצטבא שהיה ברחבה של הר הבית אצטבאות מוקפות לנוח ולישב שם ומסוככות למעלה מפני הגשמים:

והזקנים. שדואגים שלא ידחפו אותם למחר כשיבאו לקחת איש לולבו מניחין את שלהן בלשכה שהיתה שם:

ומלמדין. ב"ד את כל העם לומר שאם יבא לולב שלי ליד חברי הרי הוא שלו במתנה כדי שלא יהא אצלו לא גזול ולא שאול:

גמ' **ר' יעקב דרומייא בעי**. אי נימא מתניתין דקתני ומלמדין אותן לומר וכו' אלמא דאף לאחר שהגיע לולבו לאחר יכול הוא להפקירו ושיהא לזה במתנה דלא כר' דוסא היא. הך דר' דיסא בתוספתא דפאה פ"ב היא דאמר התם בשחרית צריך אדם לומר כל מה שילקטו העניים היום מתוך שדה שלי יותר מן הראוי להם וכדתנן בפ"י דפאה שני

שבלים לקט וג' אינן לקט וכדי שלא יהא גזל בידם מה שלוקטין יותר אומר הפקר הוא והרי הוא הפקר בידם ור' יהודה אומר לעתותי ערב כלומר לעתותי ערב יכול הוא ג"כ לומר כל מה שלקטו עניים היום הרי הוא הפקר שאף על פי שמה שכבר לקטו אינו ברשותו אפילו הכי יכול הוא להפקירן וכך הובאה בהאי תלמודא בפ"ק דמעשר שני בהלכה א' אבל בתוספתא שם הגירסא הפוכה היא דר' דוסא לר' יהודה ודר' יהודה לר' דוסא ולפי הגירסא דהכא מתני' דקתני דכל מי שהגיע כבר לולבו בידו הרי הוא לו במתנה א"כ כר' יהודה היא דיכול הוא להפקיר את שלו אף לאחר שיצא מרשותו ודלא כר' דוסא:

וחכמים אומרים אין הפקר אנסים הפקר. חכמים פליגי על תרוייהו וסבירא להו דאין ההפקר שבשביל האנסין הוא שבאין לחטוף ולחמוס שלא כדין הפקר שאין אנו אחראין לרמאי' ולעשות להן תקנה שיגזלו:

תמן את אמר וכו'. כלומר ומעתה קשיא לחכמי' ממתניתין דתמן את אמר אין ההפקר שבשביל האנסין הפקר והרי הכא את אמר הפקר אנסים הפקר שהרי זה שחטף לולב של חבירו יוצא ידי חובתו בו מאחר שהפקירו:

אמר ר' אלעזר. לא דמיא דתמן על דעתו ומרצונו הוא שמפקיר והלכך אינו הפקר שאינו אלא בשביל האנסין ברם הכא הרי על כרחו הוא מפקיר וכלומר ומה יש לו לעשות והרי הלולבין מתערבין הן ואינן ניכרין של מי הוא זה ושל מי הוא זה ובעל כרחו של כל אחד ואחד הרי הוא הפקר והוא לו במתנה לכל אחד ואחד:

ויאות. ושפיר הוא הכי כדר' אלעזר שהרי כבר חלופיו של לולבו הרי הוא בידו של כל אחד ואחד והלכך נקנה לו תחת לולבו שהוא ביד חבירו וכך הוא לכולן:

רב מפקיד. הא דלקמן:

לדבית רב. לבני ביתו ואתי רב המנונא ולמד ומפקיד הכי לחברייא כד תהוון יהבין במתנה הלולב בי"ט לא תהוין יהבין מתנה בי"ט כלומר לא תתנו זה למתנה בי"ט בלבד דא"כ אינה כלום ואין זה יוצא ידי חובתו בו אלא לא תהוין יהבין ליה אלא לדעת גמורה ובמתנה שלימה שיהא שלו לגמרי:

כהדא וכו'. שאמר לבנו אם היום י"ט הוא הרי הוא לך במתנה ואם לאו אלא למחר הוא י"ט הרי הוא לך במתנה מהיום ויכול אתה לצאת בו וכלומר שבמתנה גמורה אני נותן לך בין שהיום הוא יו"ט ובין שהוא למחר:

הלכה ג

מתני' **מצות ערבה כיצד וכו' ונקרא מוצא**. בגמרא אמרו ממציא כלומר מוצאת הוא ממס המלך בשביל הערבה שניטלת משם והיו קוראין אותה בראשונה קלוניא על שם כך וקלונייא"א שם של חירות וחפשית הוא:

מורביות. ענפים גדולים ובגמרא אמרו שגבוהין אחת עשרה אמה כדי שיהו ראשיהן כפופין על גבי המזבח שהמזבח גבהו ט' אמות מהארץ מלבד הקרנות אמה והיו מעמידין על היסוד וגובה המזבח מן היסוד עד גגו שהוא מקום הקרנות ח' אמות שהיסוד הוא גובה אמה כדתנן בפ"ג דמדות עלה אמה וכנס אמה זה היסוד ומפני שהסובב שלמעלה הימנו בולט הוא אמה כדתנן התם הוצרך למושכן לשפת כניסת היסוד ונמצא שמפני ההטייה לא נשאר כ"א ב' אמות בקירוב ואותן ב' אמות היה כפופין למעלה:

אני והו. בגימטריא אנא ה' ועוד שהם שני שמות שבשם של ע"ב הנקובין בויסע ויבא ויט ומהן שם המפורש אות ראשונה של פסוק ראשון ו' ואחרונה של אמצעי הלילה ה' וראשונה של אחרון ויט ו' וכן בזה הסדר כולן. ושם הל"ז הוא אני. א' דישראל נ' ראשונה דהענן בחשבון של מפרע וי' דרוח קדים. ועוד אמרו אני והוא על דרך עמו אנכי בצרה מי שאני והוא בצרה הושיעה נא וכך אמרו בגמרא כאן:

גמ' **מהו מוצא ממציא וכו'**. כדפרי' במתניתין:

מתני' אמרה כן כו'. כדפרישית במתני':

שמעת מאביך אם ערבה טעונה ברכה וכו'. ואתא ר' אייבו וקאמר בשם רב טעונה היא ברכה וניטלת היא בפני עצמה בלא האגודה אבל אם יש לה שיעור לא שמעתי להכרע כ"א תמן אמרין וכו' חד אמר ג' בדי עלין ואחרינא אמר אפי' בד אחד ועלה אחת דיו:

תני. בברייתא ובעלי מומין שהכהנים בעלי מומין גם כן נכנסין להקיף את המזבח בערבה:

בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח. בתמיה והא אנן תנן בפ"ק דכלים גבי עשר קדושות בין האולם ולמזבח מקודשת מהם שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסין לשם וכשהן מקיפין את המזבח אי אפשר שלא יכנסו בין האולם למזבח:

א"ל כשרים היו. כלומר אע"פ שכל ימות השנה אסורין ליכנס לשם כדי לצאת בערבה כשרים היו להכנס בין האולם ולמזבח:

כיני מתניתא אני והוא וכו' כן צריך לפרש במתני' לר' יהודה היו שונים ואומרים אני והו הושיעה שני פעמים:

לך לישועתה לנו וכו' הא דקאמר ר"א ליה ולך מזבח וכו' שני פעמים הא' לך לישועתה לנו והב' לך הודיה על כך:

דרש ר' בא וכו' והושע כתיב. לומר והושע אתה על שם עמו אנכי בצרה וכמו כן דרש ר' זיכי לקרא כי עתה תצאי וגו' ושכנתי בשדה כביכול שהשכינה עמהם בגלות:
הוצאתך כתיב. חסר לומר הוא יצא עמך מגלות מצרים:
זו עד שלא נגאלו. היה כמעשה לבנת לזכור צרתן ושיעבודן בחומר ובלבנים אבל משנגאלו איכן וכו' כלומר הלכה לה מראה לבינה מלמעלה ובמקום שדרכה של לבינה להנתן שם היא נתונה שכבר כלה השיעבוד:
היא וכל ארגליה שלה. כל השייך ורגיל לה וכן כל פרקמטיא שלה כל מר כל מה שהיה רשום למעלה לזכור גלותן וכובד שעבודם נסתלקו והלכו להן משנגאלו ולכך כתיב כמעשה מה שהיה נדמין לה לרמז הצרות כלו והלכו להן:
בבבל כתיב. במראה יחזקאל על נהר כבר כשגלו לבבל כתיב כמראה אבן ספיר וכו' ללמדך וכו' וכפי תוקף הגלות היתה המראה:
היתה רשימה ברקיע כמעשה לבנת הספיר לזכור הגלות ולגאול אותן ומשנגאלו לא נראית עוד ברקיע ומהיכן למדנו זה דכתיב וכעצם השמים לטוהר דמשמע לטוהר לגמרי וכתיב כמעשה לבנת וגו' הא כיצד אלא כאן עד שלא נגאלו וכאן משנגאלו:
שמיא וכו'. והיינו לטוהר:
גוים ואלהיו. ודרש על ע"ז והיא פסל מיכה שעברה עמהם על הים. אמר לו ר"ע ח"ו וכו' אלא לך כביכול כאלו עצמך פדית עמהם והיינו ואלהיו:
אותו היום וכו' זכר ליריחו. שהיו מקיפין אותה ד' פעמים ביום השביעי:

הלכה ד

מתני' **כמעשהו בחול**. בנטילה ובהקפה:
כך מעשהו בשבת. אם חל שביעי בשבת:
ומניחין אותן בגיגיות. כלים של זהב מלאים מים כדי שלא יכמושו העלין שלהן:
חריות. ענפים של דקל היו מביאים בין בחול בין בשבת ולא ערבה:
על גבי המזבח. ובנוסחת המשנה בבבלי וחובטין אותם בקרקע בצדי המזבח:
ואותו היום. שעושין כך וכלו' כל יום מהשבעה היה נקרא יום חיבוט חריות ולסימנא בעלמא קאמר שהיו מביאין ענפי דקל להקיף את המזבח וטעמא דר' יוחנן בן ברוקה דדריש כפות תמרים אחד ללולב ואחד למזבח ורבנן כפת כתיב ואין הלכה כר' יוחנן בן ברוקה:
מיד. ולאלתר התינוקות היו שומטין את לולביהן מתוך ההושענא והיו שותקין ואוכלין אתרוגיהן אבל הגדולין לא היו עושין כן משום דעדיין ראוי לצאת בו כל היום כדקאמר

בגמ' פ"א מיד התינוקות היו הגדולים שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן אבל שלהן לא היו אוכלין כל היום לפי שמכיון שהוקצה למצוה הוקצה כל היום ובשל תינוקות לאו כלום הוא:

גמ' **לא אמר אלא קטן**. שהתינוקות הוא שעושין כן לאכול אתרוגיהן מיד אחר המצוה: **הא גדול לא**. דשל גדולים מכיון שהוקצה למצוה הוקצה כל היום הכי קס"ד והלכך פריך והא לא כן אמר רבי אבינא בשם רב אתרוג שנפסל ביום טוב אחר שיצא בו מותר לאוכלו אלמא לא אמרינן הוקצה למצוה הוקצה כל היום:

א"ר יוסה. לא דמיא ולא כדקס"ד דטעמא משום שהוקצה לכל היום אלא טעמא אחרינא איכא הכא:

תמן. כלומר במתני' הכא הוא אינו ראוי לצאת בו לפי שכבר יצא בו ולו אינו ראוי אבל אחרים ראוין לצאת בו למי שעדיין לא נטלו שכל היום כשר ללולב כדתנן בפרק דלעיל:

ברם הכא. באתרוג שנפסל לא הוא ולא אחרים יכולין לצאת בו הלכך מותר לאכלו:

הלכה ה

מתני' **ההלל**. לגמור אותו:

והשמחה. שלמי שמחה:

ובכבוד י"ט האחרון של חג. כדדריש התם והיית אך שמח לילי י"ט האחרון לשמחה והיום אתי בק"ו דעיקר שמחה ביום הוא:

גמר מלוכל. בשבעה לא יתיר את סוכתו מאגודתה ולסתרה דהא עדיין כל היום חובתה:

אבל מוריד הוא את הכלים. הנאים ומצעות נאות שהעלם לסוכה:

בשביל כבוד י"ט האחרון. שיהא נראה כמכין לקראתו למקום שיסעוד בו הלילה:

גמ' **תני שמנה עשר יום ולילה אחד קורין וכו'**. אחר התפלה בבה"כ וגומרין אותו:

שלמי חגיגה ששחטן מערב הרגל. שהקדישן לשם חגיגת חמשה עשר ושחטן מעיו"ט אינו יוצא בהן ידי חובתו ברגל לא משום חגיגה אע"פ ששחטן לשם חגיגה לפי שצריך שישחוט בשעה הראויה לחגיגה והיינו בי"ט וכן אינו יוצא בהן משום שמחה דכתיב וזבחת ושמחת בעינן זביחה בשעת שמחה וליכא:

התיב ר' בא. ומי בעינן זביחה בשעת שמחה והא תני חגיגת ארבעה עשר שבאה עם הפסח יוצאין בה בי"ט משום שמחה ואין יוצאין בה משום שלמי חגיגה משום דחגיגת ט"ו חובה היא מן התורה וכל דבר שבחובה אינה באה אלא מן החולין קתני מיהת יוצאין בה משום שמחה ואף על פי שנשחטה מערב הרגל ולא הוי זביחה בשעת שמחה:

תיפתר. להאי ברייתא כששחטה לחגיגת י"ד ברגל דמיירי שעיכבה ולא שחטה בי"ד:

אם בששחטה ברגל. א"כ אין זו חגיגת י"ד אלא של ט"ו ואי משום שלא הקדישה לשם חגיגת ט"ו מ"מ היאך קראה חגיגת י"ד לזו שלא נשחטה בזמנה:

מאי כדון. והשתא מאי הוי עלה אי בעינן זביחה בשעת שמחה כהאי דעולא בשם ר' אלעזר או לא כדמשמע מהאי ברייתא דהתיב ר' בא:

אמר ר' זעירא עד דאנן תמן. בעוד שהייתי בבבל שמעתינה לעולא בשם ר' אלעזר דקאמר להא שמעתתא דבעינן זביחה בשעת שמחה אבל כד סלקינן הכא בא"י שמעתינה בשם ר' חייא בשם ר' אלעזר דקאמר בה טעמא כדלקמן על ברייתא דלקמי':

והיית אך שמח וכו'. הכי דריש לה בספרי פרשת ראה והיית אך שמח לרבות לילי י"ט הראשון לשמחה או יכול שאני מרבה אף לילי י"ט האחרון ת"ל אך חלק ומשום דשמיני רגל בפ"ע הוא וקסבר האי תנא דלא בעינן זביחה בשעת שמחה:

ר' חייה בשם ר' אלעזר. פליג אהאי ברייתא דספרי וס"ל כמאן דדריש איפכא והיית אך שמח לרבות לילי י"ט האחרון לשמחה או אינו אלא י"ט הראשון ת"ל אך חלק וכדמסיים לטעמא דכתיב ושמחת בחגך ושמחת זו שמחה בחגך זו חגיגה ודרשינן משאתה מתחייב בחגיגה וזהו ביו"ט אתה מתחייב בשמחה להוציא לילי י"ט הראשון שאין אתה מתחייב בחגיגה וליכא נמי שמחה דאם שחטה מבעוד יום לא כלום היא דבעינן זביחה בשעת שמחה:

התיבון. בני הישיבה על זה והתנינן ההלל והשמחה שמונה והשתא קשיא דהגע עצמך שחל יום טוב הראשון להיות בשבת דאין שלמי שמחה דוחה שבת ולשוחטן מערב הרגל אין אתה יכול דהא אמר ר"ז עולא בר' ישמעאל וכו' שכבר למדנו שאין חגיגה דוחה שבת מדכתיב וחגותם חג לה' שבעת ימים והא שמונה הוו אלא מכאן שאין חגיגה דוחה שבת וא"כ שמחה נמי אין דוחה שבת ומערב הרגל נמי לא דבעינן זביחה בשעת שמחה והשתא אימתי אמרו ההלל והשמח' שמנה דמדקתני סתם ולא מחלק בין אם חל ראשון בשבת כדקתני באינך לולב וערבה וכו' ש"מ דלעולם שמנה הוו ואם חל ראשון בשבת היכי משכחת לה:

קיימה רב אבודמי נחותה. שהיה רגיל לירד מא"י לבבל וקרו ליה נחותא והוא קיימה להמתני' דלעולם שמנה הוו דמיירי בכהנים ובשעיר של רגלים שהכהנים אוכלין אותו ויוצאין בו משום שמחה כדתנן בפ"ק דחגיגה הכהנים יוצאין בחטאות ואשמות וקרבן צבור דוחה את השבת. וגרסינן להאי לקמן בפ"ק דחגיגה ומקצתה בפ"ק דר"ה:

סוכה שבעה וכו'. גרסי' להא לעיל בפ"ו דברכות בהלכה ו' עד סוף הל':

צריך אדם לפסול סוכתו מבעוד יום. אם רוצה הוא לסעוד בסוכה גם בלילי י"ט האחרון אז צריך הוא לפסול הסוכה מבעוד יום ולעשות בה איזה דבר הפוסלה כדי שלא יהא נראה כמוסיף ויושב בסוכה בשמיני עצרת:

צריך לקדש בתוך ביתו. אפי' רוצה הוא לאכול בסוכה בלילי י"ט האחרון מ"מ צריך הוא שיאמר הקידוש בתוך ביתו מפני שהוא מזכיר בקידוש את יום שמיני עצרת הזה ואינו שייך לסוכה:

קידש בבית זה וכו'. בעלמא קאי אם קידש בבית זה ונמלך והלך לאכול בבית אחר צריך לקדש פעם אחרת במקום שהוא אוכל שאין קידוש אלא במקום סעודה:

בשם רב. ובברכות גריס כאן ר' הושעי' ומשמיה דרב הוא דקאמר וכדמוכח מדלקמן דגרסינן להו לתרוייהו:

מי שסוכתו עריבה עליו. ורוצה לאכול גם בלילה בתוכה מקדש וכי' ופליגי ר' אבון ור' מנא בפירושא דמילתייהו דרב ושמואל דר' אבון קאמר דלא פלוגין רב ושמואל בהדדי דמה דקאמר רב מי שסוכתו עריבה עליו מקדש בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו אלמא דיכול לקדש בבית זה ולאכול בבית אחר מיירי בשלא היה בדעתו לאכול בבית אחר כלומר בשעה שקידש לא היה בדעתו לאכול בבית זה שקידש וזהו בית אחר נקרא שאינו בבית שהוא אוכל אחר כך אלא שהיה מתחלה בדעתו על אותו בית עצמו שהוא אוכל אח"כ והלכך קאמר דיכול לכתחלה לקדש בתוך ביתו על מנת לאכול בסוכה שאין כאן שינוי דעת משעת הקידוש לשעת הסעודה:

ומה דאמר שמואל אם קידש בבית זה ונמלך וכו' בשהיה בדעתו לאכול בבית אחר. כלומר שבתחלה היה בדעתו לאכול באותו הבית שקידש והוא בית אחר מזה שאוכל בו עכשיו ואח"כ נמלך הוא לאכול בבית שאוכל עכשיו הלכך צריך לקדש פעם אחרת הואיל ובשעת הקידוש לא היה בדעתו על אותו הבית שאוכל בו:

א"ר מנא. דלא היא דהא על כרחך הני תרתי לישני דרב פליגי אהדדי הא דלעיל דר' חייה בר אשי בשם רב צריך אדם לפסול סוכתו מבעוד יום דאלמא שאין לו תקנה אחרת לאכול בה בלילי י"ט האחרון אלא שיפסול אותה ואז יקדש ויאכל בתוכה ואלו להאי לישנא דר' הושעיה בשם רב מי שסוכתו עריבה עליו כו' א"כ ע"כ דס"ל שאין צריך לפסול הסוכה דהא איכא תקנתא לקדש בתוך ביתו ולאכול בתוך הסוכה שהרי עכשיו אינו מזכיר של שמיני עצרת בסוכה והגע עצמך שאם פוסל הוא סוכתו אמאי לא יאכל ויקדש במקום אחד אלא ודאי דפליגי מר אמר הכי אמר רב ומר אמר הכי אמר רב והשתא דאתינן להכי לא תימא דרב ושמואל לא פליגי בדינא דקידוש למאי דאמר ר' הושעי'

בשמיה דרב וכדבעי ר' אבין לפרושי למילתייהו אלא הכי היא דהואי דאתיא דשמואל דס"ל שצריך שיקדש בבית שהוא אוכל כדר' חייה דלעיל בשם רב שאין לו תקנה אחרת לאכול בלילי י"ט האחרון בסוכה אם לא שפוסלה מבעוד יום ואז יקדש ויאכל בתוכה. ודר' הושעיא משמיה דרב דקאמר מי שסוכתו עריבה עליו וכו' אלמא דאיכא תקנתא שאין צריך לפוסלה כר' יהושע בן לוי דאיהו קאמר צריך לקדש בתוך ביתו אם רוצה לאכול בסוכה וש"מ דמותר לעשות כן והשתא הא דרב בהך לישנא דר' הושעי' משמיה פליג אדשמואל בדינא דקידוש ודלא כר' אבון:

א"ר אימי זאת אומרת וכו'. התם בברכות קאי דלעיל קאמר התם דחלוקין הן בענין דקתני במתני' שם הסיבו אחד מברך לכולן אם דוקא בפת הוא או אפי' ביין ופירות נמי דינא הכי ומהאי דלעיל ש"מ דחלוקין הן גם בפירות וכדפרישית שם:

הלכה ו

מתני' **ניסוך המים שבעה כיצד**. כמה הוא הניסוך ומאין היו ממלאין:

צלוחית של זהב מחזקת שלשת לוגין. כפי הפחות שבנסכים שהוא רביעית ההין לכבש:

היה ממלא מן השילוח. הוא מעין הסמוך לירושלים דכתיב ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה:

הגיעו לשער המים. אחד משערי העזרה נקרא כן על שם שבו מכניסין צלוחית מים של ניסוך החג:

תקעו והריעו ותקעו. דכתיב ושאבתם מים בששון:

עלה בכבש שהוא לדרומו של מזבח ופנה לשמאלו. שהנסכים נעשים בקרן מערבי' דרומית וכשהוא פונה לשמאלו היא הראשונה:

ושני ספלים של כסף היה שם. ואין בזה משום מעלין בקדש ולא מורידין שהוא מערה מצלוחי' זהב המקודשת לתוך של כסף משום דאותן ספלים היו קבועין בסיד על המזבח ונחשבים כגופו של מזבח ולאו כלים נינהו והרי זה כלבונה שהיתה בבזיכים של זהב והיו מקטירן על מזבח החיצון של נחשת:

ר' יהודה אומר של סיד היו אלא שהיו מושחרין פניהם מחמת יין ודומין לכסף שהוא שחור מן הסיד דמכיון דתנינן לקמן עירה של יין לתוך של מים ושל מים לתוך של יין יצא מושחרין שניהן:

ומנוקבין הספלין כמין שני חוטמין דקין. חוטם אחד בספל א' ונקב אחד בחוטמו והכהן מערה בפי הספלים והנסכים יורדין ומקלחין דרך החוטמין על גב המזבח ובמזבח היה נקב שבו היין והמים יורדין לשיתין של מזבח בהן נקובין וחלולין ועמוקין מאד:

אחד מעובה וכו' אחד מהנקבים מעובה ביותר מחבירו והוא אותו של יין והא' שהוא דק הוא של מים כדי שיהיו שניהן כלין בבת אחת לפי שהמים ממהרין לצאת יותר מן היין מפני שהיין יותר עב ומתאחר לצאת לפיכך היה הנקב של יין מעובה והנקב של מים דק כדי שיהיו כלים בבת אחת:

מערבי של מים ומזרחי של יין. שהספלים היו נתונין אצל הקרן סמוכים זה אצל זה וזה לפני זה האחד לצד מערב המזבח והאחד לפנים הימנו דהיינו מזרח:

ר' יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה. בתרתי פליג את"ק דקאמר ג' לוגין וא הו קאמר בלוג ואשבעה דקאמר ת"ק ואיהו קסבר אף בשמיני מנסכים מים ואין הלכה כר"י:

הגבה את ידך. כדי שיהא נראה אם תתן מים בספל לפי שהצדוקים אינם מודים בניסוך המים ופעם אחת נסך צדוקי אחד על רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן וזה ללמד שאין ניסוך המים נוהג אלא בשחר בשעת נטילת לולב:

גמ' **כדי לעשות פומפי לדבר**. לפיכך היו תוקעין ומריעין כשהגיעו לשער המים לעשית פומבי ופרסום לדבר וזהו מפני הצדוקין שאינם מודים בניסוך המים ודוגמא שאמרי בפ"י דמנחות. גבי קצירת העומר במוצאי י"ט שהיה נקצר בעסק גדול מפני הבייתוסין שאומרין אין קצירת העומר במוצאי י"ט:

דר"ע היא. הא דקתני מחזקת שלשת לוגין כר' עקיבה הוא דאמר ניסוך המים בחג דבר תורה הוא דדריש ונסכיה בשני ניסוכין הכתוב מדבר א' ניסוך המים ואחד ניסוך היין ואיתקש ניסוך המים לניסוך היין שהפחות שבנסכי היין שלשת לוגין כדכתיב רביעית ההין לכבש:

תמן תנינן. בזבחים פי"ג השוחט ומעלה בחוץ וכו' ר' אלעזר אומר אף המנסך מי החג בחג בחוץ חייב ואמר ר' יוחנן כל שיטת ר' אלעזר בשיטת ר"ע רבו היא דהוא ר' אלעזר בן שמוע תלמידו של ר"ע:

דכמה דר"ע אמר וכו'. ולפיכך מחייב עליהן בחוץ:

מה נפיק מן ביניהון אית תניי תני וכו'. כלומר דקס"ד מדקאמר בשיטת ר"ע רבו משמע דמילתיה אזלא כר"ע רבו ואיכא איזה נ"מ ביניהן דלא לגמרי ס"ל כר"ע אלא יש חילוק ביניהן וכדאשכחן דפליגי תנאי בדברי ר"א דאית תנא דקאמר בשמיה שצריך שיהא מילואן בתחלה לשם חג וקידשו:

ואית תנא דתני בשם ר"א שא"צ שיהו מילואן בתחלה לשם חג והשתא קס"ד דלהאי מ"ד לא ס"ל לר"א כר"ע רבו אלא כרבנן והלכך א"צ שיהא מילואן לשם חג וקאמר עלה הש"ס דלית יכיל למימר הכי ולאו מילתא היא הא דאמרת דהא אמר ר' יוחנן וכו'. א"נ

האי מה נפק מן ביניהון אהני תנאי אליבא דר"א קאי דאית תניי תני וכו' וקס"ד דהאי תנא אליבא דר"א ס"ל דר"א כרבנן דאין ניסוך מים מד"ת והלכך א"צ למלאן לשם חג. ומדחה הש"ס דלאו מילתא היא דלית יכיל למימר הכי דהא אמר ר' יוחנן וכו' ומדמחייב עליהן בחוץ ע"כ כר"ע רבו ס"ל:

מה נפק מן ביניהון א"ר זעירא והוא וכו'. כלומר אלא במאי פליגי הני תנאי ואליבא דר"א וקאמר ר' זעירא הא הוא דאיכא בינייהו דאשכחן דפליגי תנאי אם יש שיעור למי החג או לא והשתא בהא פליגי שאם ניסך ג' לוגין בפנים ואח"כ ניסך ג' לוגין בחוץ דלמ"ד יש להן שיעור והיינו ג' לוגין ותו לא א"כ פטור הוא על אותן שבחוץ דהא שוב אינן ראוין לניסוך בפנים ומ"ד אין להן שיעור חייב והשתא תליא פלוגתא דתנאי דלעיל בפלוגתא דהני תנאי שאם צריך שיהא מילואן לשם חג א"כ אין להן שיעור וכל שמילאן לשם חג מיחייב עליהן בחוץ ומאן דאמר א"צ למלאן לשם חג אלא מה ששייך לחג הוא לחג והיינו ג' לוגין וא"כ לדידיה על ג' לוגין השניים פטור הוא בחוץ:

להיות פקוקין בשעת הניסוך מ"ט דכתיב בקדש הסך נסך שכר לה'. לשון שביעה ושכרות שיהא ניכרין וצפין מלמעלה דרך שביעה ומליאה:

תני בתוספתא פ"ג:

השית. שדרך שם היו יורדין הנסכים היה נקוב עד התהום מששת ימי בראשית:

ויעזקהו וגו'. כרם היה לידידי בקרן בן שמן ויעזקהו וגו' ודריש ליה על המקדש ועל המזבח כרם זה המקדש. בקרן בן שמן בא"י שהוא זוית השמינה מכל הארצות:

ויטעהו שורק בגפנים משובחות ובשרשים עצמן זה בהמ"ק בכללו שהוא שורשן ויבן מגדל בתוכו זה ההיכל שהוא באמצע. ויקב חצב בו זה המזבח שהוא כבור חפור בהשיתין כדדריש מדכתיב וגם יקב:

מעשה שמים היו. מבריאת בראשית:

יכול לא יהו נאים כמעשה ידי אומן. שמייפו ומתקנו:

ת"ל חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אומן. ויריכיך מלשון ירך המזבח כמו חלאים שמחוללין ויורדין עד התהום ונאים היו יותר ממעשה ידי אומן זה אומן הדיוט שאינו יכול להגיע עד התהום אלא שזה אומנתו של הקב"ה:

ומעלין אותו בקדושה. במקום קדוש בעזרה ומפני שהיה קרוש מפני הנסכים הרבה ושלא יסתמו היו מעלין אותו ושורפין אותו בקדושה בעזרה שכשם שהיה ניסוכו בקדושה דכתיב בקדש הסך כך היתה שריפתו בקדושה דכתיב גבי נותר ושרפת את הנותר באש וגו' כי קדש הוא ואתיא קדש קדש:

פסק יין קרוש. כלומר משחרב המקדש ובטלו הנסכים פסק יין החשוב שמחמת חשיבותו היה נראה כקרוש:
שהיתה מתקפלת. כלו' שכל כך היתה חשובה ורכה במלאכתה ונוחה להתקפל חלקיה זו מזו מלשון אקלופי מיקלף:
הוון. בני הישיבה:
בעיין מימר. לפרש להא דקתני במתני' אחד מעובה ואחד דק שהמעובה של מים והמידק ממנו הוא של יין וכדר' יונה וכו' דאמר נקב שאינו מוציא מים הוא מוציא יין שהיין נפלט ויוצא דרך נקב קטן ודק ושאינו מוציא יין וכו' שהשמן מתלכלך ממהר להיות נפלט יותר מהיין וכן הדבש אף על פי שהוא עב מהשמן נפלט ביותר דרך סדק דק:
ואפילו תימר חילופין וכו'. ודחי לה להא דהוון בעיא מימר דאפילו תימא בחילוף הוא שהמעובה הוא של יין והדק הוא של מים וכר' יהודה הוא דקאמר בלוג היה מנסך וכו' ונסכי המים ממועטין הן מניסוך היין שהוא שלשה לוגין לכל הפחות ולפיכך היה צריך להיות מעובה ביותר משל מים:
הקדימן. לניסוך המים לזבח התמיד של שחר מהו וכן אם ניסכן בלילה או אם לא ניסך היום מהו שינסך למחר:
ונסכיה אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין. ובין אם הקדימו לזבח כשר או אם לא ניסך אלא בלילה כשר הדא אמרה שגם בניסיך המים כשר לא ניסך היום לא ינסך למחר כמו בניסוך היין של קרבן ציבור על שם עבר יום עבר קרבנו של ציבור:
רבנן דמתני' מרבים במים. דס"ל שלשת לוגין וממעטים בימים דלדידהו ניסוך המים שבעה ולר' יהודה איפכא הוא. וכן הוא בתוספתא שם ולסימנא שלא תחליף דבריהם אית דבעי מימר הוא דפרה וכו' כתובה לעיל בפ"ק דיומא בהלכה ה' וע"ש:

הלכה ז

מתני' **כמעשהו בחול וכו' שאינה מקודשת**. שלא נתחנכה לעבודת המזבח שאם היה מביא במקודשת נפסלה המים בלינה שכלי שרת מקדשים כדכתיב כל הנוגע בהם יקדש וכל הקדוש קדושת הגוף נפסל בלינה:
היה ממלא מן הכיור שמימיו לא היו נפסלים בלינה כדאמרי' בפ"ג דיומא. שהמים והיין המגולים פסולין מעל גבי המזבח. ולפיכך לא היה מנסך מן המגולין ומשום הקריבהו נא לפחתך הירצך:
גמ' **למה לי שאינה מקודשת**. יתן לתוכה על דעת שלא יתקדשו ואפי' במקודשת נמי דהא לא כן אמר ר' אחא וכו' אף הכלים לא יקדשו אלא בדעת שנתן לתוכן על דעת שיתקדשו:

חזקיה אמר. משום גזרה שלא יהו אומרים ראינו מים וכו'. וכלומר שלא יאמרו נתמלאו הן לקידוש ידים ורגלים שצריך שיהו מקודשין דומיא דכיור וזה של זהב נתמלא לקדש הכ"ג ידיו ורגליו ולכבודו הוא של זהב והרי הן נפסלין בלינה:
דבי ר' ינאי אמרין שלא יהו אומרין ראינו מי החג נפסלין בלינה כלומר על המי החג בעצמן חוששין אנו שלא יאמרו נתקדשו הן לדעת. והרי הן נפסלין בלינה ומנסכין במים פסולין:
ר' יוחנן אמר מפני מראית העין. וסתמא קאמר לה ולא ידעין הי משום מראית העין הוא דקאמר אם כהדא דחזקיה שלא יאמרו מקדשין ידים ורגלים במים הנפסלים בלינה ואם כהדא דר' ינאי מפני מראית העין שלא יאמרו על ניסוך מי החג בעצמן:
דברי הכל. כלומר אי דנימא דר' יוחנן חייש לזה ולזה ד"ה אתיא:
ר' פדת בשם ר' הושעיה מי סוטה שנפסלין בלינה ור' אחא וכו' פליג וס"ל כל שאינו ממינו למזבח וכאן השקיית מי סוטה אין הלינה פוסלת בו:
הוון בני הישיבה בעיי מימר הא דקתני המים והיין המגולין פסולין מעל המזבח היינו לכתחלה הא אם עבר והביא כבר תנא ליה ר' יהושע דרומייא לפני ר' יונה ודייק ליה לישנא דקתני פסולין מע"ג המזבח ופסולין אפי' דיעבד משמע:
מדבר שהוא מותר לישראל. לאפוקי מגולין שאינו מותר להדיוט משום סכנתא והלכך פסולין נמי לגבוה:
עד כדון. לא שמענו אלא מים דממשקה ישראל כתיב דבר שהוא משקה לכל אדם מישראל:
יין מנין אמר ר' שובתיי. מהכא דכתיב גבי יין החדלתי את תירושי המשמח אלהים והאנשים המשמח אנשים הוא שכשר לגבוה לאפוקי המגולין:
הדרן עלך לולב וערבה

פרק ה

הלכה א

מתני' **החליל חמשה וששה**. פעמי' שהוא ששה ופעמים שאינו אלא חמשה ימים:
זה חליל של בית השואבה. שהיו מרבין בשמחת בית השואבה והיו שם הרבה מיני כלי זמר ועל שם שהחליל נשמע קולו ביותר מן האחרים נקרא הכל על שמו:
שאינה דוחה וכו'. הלכך חל יו"ט להיות בשבת פשו להו ששה חולו של מועד נמצא חליל ששה חל י"ט בחול הוו להו תרי יומי שבת ויו"ט דלא דחי להו פשו להו חמשה:

גמ' **הא של קרבן דוחה**. מדקתני זה חליל של בית שואבה שאינה דוחה וכו'. משמע הא חליל שהיו מחללין בשיר על הקרבן דוחה שבת א"כ מתני' דר' יוסי בר' יהודה היא דתני בתוס' פ"ד חליל וכו'. ובתוספתא שלפנינו לא גריס חליל של קרבן אלא סתם החליל בתחלתו דוחה שבת דברי ר' יוסי בר' יהודה וכו':

תמן תנינן. בפ"ב דערכין:

ויש שמונה בלא שבת. בתמיה והא לדברי חכמים אינו דוחה אפי' י"ט והכא קתני דאף שבת דוחה:

ר' יוסי אמר לה סתם. ולא בשם ר' יוחנן ור' יוסי בר' בון קאמר לה בשם ר"י דמוקי למתני' דערכין נמי כר' יוסי בר"י:

על דעתיהון דאילין רבנן דפליגי עלי' דר' יוסי בר"י למה אינו דוחה:

משום שאינו מחוור מן הכתוב ואין לנו רמז במקרא לחלל בחליל על הקרבן:

בשמחת שלמה הכתוב מדבר. שהיו עושין כן בשמחה לכבוד שלמה שנמשח למלך ואיך מכאן רמז לדבר אחר:

ושמחת לבב. כתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ושמחת לבב כהולך בחליל. מכאן כל זמן שהחליל נוהג ההלל נוהג דכתיב השיר יהיה לכם ולפיכך נוהג ההלל בחולו של מועד בחג לגומרו כמו בי"ט:

ר' יוסי בר' בון. קאמר בשם ר' בא בר ממל טעמא אחרינא למה קורין וכו' כנגד הלולב שהוא מתחדש במצותו כל שבעה:

ולמה מן כל אילין מיליא ולמה לנו להדר אחר אלו הדברים הלא חליל תנינן ובלאו הכי אתי שפיר שההלל יש לו לנהוג כל זמן שהחליל נוהג לפי שזה לקיצים שאינו נוהג אלא בימים אחדים וכן זה לקיצים זה חביב וזה חביב לפיכך תלוי חביב בחביב:

ובעצרת וכו'. כלומר וה"נ אשכחן כה"ג שמהדרין ומקדימין את החביב כהאי דתנינן לקמן בחילוק המנחות ובעצרת שיש ג"כ שתי הלחם שהן חמץ אומרים לו הילך מצה וכו' ומ"ד הילך מצה קודם לפי שהוא תדיר ומ"ד הילך חמץ קודם שהוא חביב:

שהוא חובת היום וכצ"ל. ובספרי הדפוס נתחלפו התיבות:

דלמא מעשה. ומלשון די לימא הוא וכלומר סיפור הדברים שאמרו כך הוא:

מיעול מצמתא קהלא. להכניס ולאסוף קהלות הרבים לפני ר' יוחנן והוא נתן רשות לאיזה שירצה לדרוש להם בשבת ואלו היו נוטלין שני סלעים בשכרן לאסוף האנשים:

מאשר היה דכתיב אשר לא הוריש וגו'. אלמא צידון בגבול אשר היא וכתיב גבי אליהו ויהי דבר ה' אליו קום לך צרפתה אשר לצידון וישבת שם הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך ואמרו במדרש כי בנה אשר החיה אליהו הוא יונה בן אמיתי ש"מ מאשר הי'

ואגב דאמר לקמן יונה בן אמיתי מעולי רגלי' היה וכו' מייתי להא דדרשי מאיזה שבט היה:

וכתיב בגבול זבולון ומשם עבר קדמה מזרחה גתה חפר וגו' וכתיב כדבר ה' וגו' אשר מגת החפר וא"כ מזבולן היה:

בשובתא חורייתא. בשבת אחרת אמר ר' לוי לחברו יהודה בר נחמן טול לך אותן ב' סלעים ותיעיל להכניס הקהל לפני ר' יוחנן ונכנס ר' לוי ואמר לפניהם יפה לימדנו ר' יוחנן שהראה לנו המקרא מגבול זבולן ומעתה למדנו אמו היתה מאשר כדמשמע מהמקרא קום לך צרפתה וגו' ואביו היה מזבולן ונמצא ב' הכתובים קיימים:

וירכתו על צידון. כתיב גבי זבולן ודריש לרמז על יונה שאביו מזבולן היה ירך שיצא ממנה מצידון היה ואע"ג דצידון בעצמה אינה מגבול זבולן דעד צידון כתיב אלא לרמז למה שאמרנו:

וכתיב ביונה וירד יפו לא צורכה די אלא וירד עכו זה ג"כ ראיה והא דקאמר מאלו ב' שבטים היה שהרי לא היה צריך לכתוב אלא וירד עכו כי נמל עכו היה יותר סמוך לו אם הוא משבט אשר בלבד ועכו היא מגבול אשר אלא לאו כדאמרן אמו מאשר ונולד הוא שם ובא אח"כ בגבול זבולן שבטו של אביו וירד יפו:

מה טעמא מנלן דכתיב גבי אלישע והיה כנגן המנגן וגו':

והיה כנגן במנגן וכו' לא שייך הכא אלא לעיל בברכות פ"ק בהל' א' היא דגריסי כן דדריש שם כנור היה תלוי כנגד חלונותיו של דוד והיה רוח צפונית מנשבת בלילה ומנפנפת בו והיה מנגן מאליו הדא הוא דכתיב והיה כנגן המנגן. כנגן במנגן אין כתיב כאן אלא כנגן המנגן משמע הידוע ואשר מנגן מאליו היה:

תני. בתוספתא פ"ד:

א"ר יודה וכו' דיופלי איסטבא. סטיו כפול היה שהיו יושבין שם. ובתוספתא גריס זו פלסטון מלשון כפל השררה וחשיבות:

בסילקי גדולה. פלטירין גבוהים נקראים בסילקאות:

מה דעבדית בארעייא. באלו המונחים על הארץ עביד בעילייא באותן שעדיין עומדין ובמדרש איכה גריס איפכא:

הלכה ב

מתני' **היו יורדין לעזרת נשים**. כהנים ולוים יורדין מעזרת ישראל שהיא גבוה לעזרת נשים שלמטה הימנה בשיפוע ההר:

ומתקנין שם תיקון גדול. שהיה זיזין בולטין מן הכתלים סביב סביב ובכל שנה מסדרין שם גזוזטראות והן לווחין שקורין בלנקי כדי שיהו נשים עומדות שם מלמעלה ורואות בשמחת בית השואבה ואנשים מלמטה וזהו תיקון גדול שמתקנין בכל שנה שלא יהיו מעורבבין ויבואו לידי קלות ראש:

בראשיהן. בראש כל מנורה:

גמ' **אמר ר' יהושע כן חנניה וכו'**. בתוספתא פ"ד ויש שם מסורס במקצת:

והא תני שבועה שלא אישן וכו'. היאך אפשר שלא היו טועמין טעם שינה:

מתנמנמין היו. אכתפי דהדדי:

כהיא דתנינן תמן. בפ"ב דמדות:

ממי למדו. לעשות כן ולהוסיף על הבנין:

מדבר תורה. מהכתוב במקרא וספדה הארץ וגו':

תרין אמוראין פליגי:

של משיח. בן יוסף שנהרג:

של יצר הרע. שהקב"ה שוחטו לעתיד:

מה אם בשטה וכו'. כלומר שהן עומדות בשטת ושעת אבלות:

גובהן. של המנורות מאה מאה:

והא תני כל דתלי מאה אמין. כל דבר שהוא גבוהה מאה אמה צריך שיהא הבסיס שלו תלתין ותלת מכל צדדין דאל"כ אינו יכול לעמוד והרי תנינן ארבעה סולמות היו על כל מנורה ומנורה ולפחות שני מנורות היו וא"כ סולמא מכאן היה רחוק תלתין ותלת כנגד מקום הבסיס מכאן וכן לצד השני שכנגדו וכן לכל רוח ורוח וכן למנורה השניה ונמצא לכל מנורה עם מקום הסולמות והבסיס מכאן ומכאן ששים ושש אמות באורך וברוחב ולשני המנורות קל"ו אמות והא תני במדות שם ובפ"ה כל העזרה וכו' והשתא היכי קאי ברוחב העזרה שלא היתה אלא קל"ה אמות:

אשכח תני. דבאמת מקומן של המנורות עם הבסיס שלהן מעשה נסים היו ואין הכל ממקום המדה:

מה. ובעי הש"ס להא דקתני ובידיהן כדי שמן של מאה ועשרים לוג מהו דקאמר אם ביד כולהם הוא החשבון בצירוף שביד כל אחד ואחד של שלשים או ביד כל אחד ואחד של מאה ועשרים לוג ולא איפשיטא הכא:

הלכה ג

מתני' **מבלאי מכנסי כהנים**. שהיו של שש ומהבלויות שלהן היו מפקיעין וקורעים לעשות מהן פתילות ובהן היו מדליקין:

ומהמייניהן. מאבנטין תרגום אבנט המיינא:
שלא היתה מאירה. מאור בית השואבה לפי שהמנורות גבוהות מאוד והר הבית הוא גבוה והאורה זורחת בכל העיר:
גמ' **שבפנים**. במנורה שבהיכל בכל יום:
שבחוץ. בעזרה בשמחת בית שואבה:
מה מפקיעין וכו' מפשילין. מוציאין מהבלאות החוטין ומלשון משילין הוא:
לאור המערכה. של המזבח:
ולא היו מועלות. בתמיה וכי לית בהו משום מעילה ומהדר לאו דאין כאן משום מעילה דאמר ריב"ל וכו':
ששה קולות היו נשמעין מיריחו וכו'. כמו דחשיב בפ"ג דתמיד ואיידי דקתני הכא שהאורה היתה זורחת למרחוק מייתי נמי להא:

הלכה ד

מתני' **החסידים ואנשי מעשה היו מרקדין לפניהם באבוקות**. של אור שבידיהן בכמה וכמה אבוקות זורק זו ומקבל זו:
ואומרים לפניהם דברי שירות ותשבחות כדקאמר בגמרא יש מהן שהיו אומרים וכו':
שעליהם עומדים הלוים בשיר. בשמחת בית השואבה אבל הדוכן לשיר של קרבן אצל המזבח היה:
עמדו שני כהנים בשער העליון. הוא שער נקנור ולמה נקרא שמו שער העליון לפי שהורי למעלה מעזרת נשים וזה שער הראשון דרך יציאתם לשער המזרח:
תקעו והריעו ותקעו. לסימן לילך למלאות מים מן השילוח לנסך:
הגיעו למעלה העשירית. מקום מסוים היה:
הגיעו לעזרה. לקרקע העזרה של נשים:
היו תוקעין והולכין. ומאריכין בהן עד שמגיעין וכו':
והפכו פניהם למערב. לצד העזרה וההיכל כדי לומר דבר זה:
אבותינו. בבית ראשון היו כופרין ולא היו פניהם לבית אלא אחוריהם אל היכל ה' וגו':
ואנו ליה וליה עינינו. ליה אנחנו משתחוים ומודי' על מה שעבר וליה עינינו מיחלות להבא:
שונין. כופלין אותו לומר שני פעמים:
גמ' **יש מהם שהיו אומרים**. תוספתא היא בפ"ד:

כד הוה חמי לון עבדין בפחז. במרוצה ולא בדרך כבוד ואימה הוה אמר לון דאנן הכא מאן הכא שלומר אם אנחנו כאן משבחין ומקלסין מה אנן הכא וכי חשובין אנו לפניו יתברך ולקלוסן של תחתונים הוא צריך והלא כתיב אלף אלפין וגו':

כד הוה חמי לון עבדין כושר. כראוי ועל דרך וגילו ברעדה היה אומר לשבח להם ואמר די לא אנן הכא מאן הכא אם אין אנחנו כאן מי היא כאן שאף על פי שיש לפניו כמה קילוסין ממלאכי השרת חביב הוא לפניו קילוסן של ישראל ביותר מן הכל וכדכתיב נעים זמירות ישראל וכו' שזה נעים לפניו יתברך ומתהלל הוא בתהלות של ישראל:

בן יהוצדק אחד מהחסידים ואנשי מעשה היה משתבח בעיני הרואים בקפיצותיו שעשה דרך פלא:

זה ארכיסטיס. ראש ומיוחד שבריקים:

משלש ציבחר. בגדיי מעט הוא משלשל ומעט מסלק שלא יראה פירועו:

הלכה ה

אית לך לממר בר תרנגולא. בתמיה:

עשירית. מעלה עשירית דקתני אם הוא מלמעל' או היא עשירית מלמטן וחמישית היא מלמעלן ולא איפשיטא:

והמה משתחויתם. כתיב וקרי משתחוים. ודרש הכתיב דמשמע כפל השתחויה אלא שהיו משתחוים בפניהם לחמה ובאחוריהם עשו השתחויה להיכל:

וכי שתים רעות. בלבד עשה עמי והלא היא יותר מאלף כדכתיב ביחזקאל אלא שתים רעות בבת אחת עשו שהיו משתחוים בפניהם לחמה ובאחוריהם אל ההיכל:

הלכה ו

מתני' **אין פוחתין מעשרי' ואחת תקיעות במקדש וכו' שלש לפתיחת שערים**. כשפותחין שערי העזרה היו תוקעין תר"ת והאי תנא חשיב להו לשלש תקיעות כדקאמר בגמרא:

ותשע לתמיד של שחר. כשהיו מנסכין נסכי התמיד הלוים אומרים בשיר והיו מפסיקין בו וחולקין לשלשה פרקים ועל כל פרק ופרק היו הכהנים תוקעין תר"ת ועל כל תקיעה השתחוו העם ותר"ת חשיב להו לשלש הרי תשע תקיעות וכן לתמיד של בין הערבים:

ולמואפין מוסיפין עוד תשע. לכל המוספין שיש בו ביום ואפי' כמה מוספין כגון ראש השנה שחל להיות בשבת דאיכא דשבת ודר"ת ודר"ה לכולם בכלל מוסיפין תשע תקיעו' ולא לכל מוסף ומוסף בפני עצמו הכי מסקינן בגמרא:

שלש להפטיר. לבטל את העם ממלאכה תקיעה ראשונה לבטל את העם שבשדות תקעו שנייה נסתלקו התריסין וננעלו החניות תקעו שלישית סילק המסלק קדרות העשויות להסתלק למאכל הלילה והטמין המטמין את החמין והדליקו את הנרות:

ושלש להבדיל בין קודש לחול. לאחר תקיעו' הראשונות שוהה כדי לצלות דג קטן ותוקע ומריע ותוקע ואלו שלש תקיעות האחרונות להודיע שקדש היום:

ערב שבת שבתוך החג וכו'. שלש לפתיחת שערים של עזרה כמו בכל יום ושלש לשער העליון כבמתני' דלעיל עמדו שני כהנים בשער העליון קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו:

שלש לשער התחתון. דתנן לעיל הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו ומאריכין בהן עד שהגיעו לשער התחתון כדתנן היו תוקעין והולכין עד שהגיעו לשער היוצא למזרח ולהכי קרא להו שלש של שער התחתון. ושלש של מעלה עשירית לא קא חשיב דהאי תנא ס"ל כר"א בן יעקב דאמר שלא היו תוקעין למעלה העשירית:

שלש למילוי המים. לאחר ששאבום ובאו להם לעזרה דרך שער המים תקעו והריעו ותקעו:

שלש על גבי המזבח. כדתנן בפרק דלעיל יזקפום על גבי המזבח:

תקעו והריעו ותקעו ותשע לתמיד של שחר וכו'. ואנא דידן לא מייתי הכא כשחל ערב פסח בשבת והפסח נשחט בג' כחות ותקיעות טובא הוו התם משום דלא שכיחא כולי האי שיבא ערב פסח בשבת ודתנן אין מוסיפין על מ"ח לאו דווקא שבערב פסח שחל להיות בשבת זמנין דמוסיפין עד שבע וחמשים תקיעות:

גמ' **תני אין פחות משבע וכו'**. כדמפרש ואזיל ההן תניא וכו' זה התנא דברייתא חשיב תר"ת לאחת וההן תניא דמתני' קחשיב כל חדא וחדא מנהון התר"ת לחדא הרי ג' ומ"ח:

שתמצא לומר וכו'. על תשע לתמיד קאי שתמצא ג' ג' על כל מטה ומטה. כלומר על כל השתחויה שמטים את ראשם היו תוקעין תר"ת ור' יהודה ס"ל ג' על כל דגל ודגל היינו הפסקה בין פרק לפרק בשיר וקרי דגל על שם דילוג והפסקה וכלומר למר אותו תר"ת היו אחר כל השתחויה שעשו בין פרק לפרק ולמר היו אחר כל פרק ופרק ואח"כ היו ההשתחואות:

ותני ותשע למעלה עשירית. וא"כ קשיא הא חורי האיכא עוד הני אחריני ואמאי לא קחשיב להו ומשני מאן דאית ליה ע"ג המזבח וכו':

זאת אומרת. מדקחשיב במתני' שלש למילוי המים ותו לא ש"מ שלא היו תוקעין בשעת מילואן של מים אלא לניסוך המים בלבד וכלומר לאחר שהגיעו לשער המים והביאו אותן לצורך ניסוך המים של בו ביום דאם תאמר שהתקיעות היו למילואן של המים

וא"כ בשעה שהיו ממלאין היו תוקעין קשיא נתני שלש למילוי המים של יום ושלש לשל מחר שהרי בע"ש היו ממלאין לצורך היום ולצורך מחר כדתנן בשלהי פרק דלעיל והשתא בע"ש היה צריך לחשוב עוד שלש אלא דע"כ לא היו בשעת מילואן של המים אלא כדאמרן בשעה שהגיעו לשער המים והיו מביאין גם אותן שלצורך מחר עמהם ועולין השלש תקיעות לשתיהן:

איליין אינון. אתשע למוספין קאי דלא קחשיב אלא שלמוסף אחד והא אית לך עוד אחרי' כמוספין שאם חל ר"ה להיות בשבת יש כאן תשע לכל מוסף ומוסף ולמה לא קחשיב להו:

אלא כמ"ד יתקעו לפנים מן המוספין יתקעו. בתמיה כלומר דהש"ס מהדר להא דפריך והא אית לך חורנין וכו' ועלה מתמה וקאמר ואלא דלפירכא דידך לא אתיא כהאי מ"ד דדריש ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות והאי יתקעו מיותר דהלא כבר נאמר ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם אלא ללמד הכל לפנים כלומר לפי המוספין תוקעין וסלקא אדעתך לומר שתוקעין על כל מוסף ומוסף כך הוא הס"ד דידך אבל לאו מילתא היא אלא כרבנן דקיסרין בשם ר' אחא דאפי' למ"ד דדריש האי קרא דיתקעו לפנים מן המוספים לאו למימרא דתקיעות היו מוסיפין על כל מוסף ומוסף הא ליתא דלא היו מוסיפין תקיעות וקרא דיתקעו לא אתא אלא ליום שיש בו מוסף שתוקעין נמי למוסף ולא שאם יש בו כמה מוספין יתקעו על כל מוסף ומוסף:

היא נבל היא כנור. מלאכה אחת לשתיהן אלא נימין יתרות יש בין זה לזה שבכנור יותר נימין מבנבל כמו שנאמר על השמינית עלי עשור ואלו היו בכנור. א"נ שבנבל היו נימין יתרות כדכתיב עלי עשור ועלי נבל וכ"נ מדלקמן שהוא מלבין. מבייש ומנבל כמה מיני כלי זמר לפי שקולו ערב ביותר:

על ידי עור שאינו עבוד. שעושין ממנו הנבל ועל ידי נימין יתרות וכו':

עוגב זהארדבליס. נקרא טבלא גורגדנא והוא הזוג והעינבל שמקשקש בו אשקליטא בלע"ז:

מפני שהוא טורח את הנעימה מושך. את הקול נעימה ומערבב אותו ומלשון וסרח העודף:

צלצל. שני כלים מכין זה על גבי זה וקולם דק וקורין אותן צינב"ש:

ולא היתה מפטמת את הבשמים מסממני הקטורת שהיו כותשין בה כמו שהיתה בתחלה לפי שהיה קולה צלול הרבה והקול יפה לבשמים וחזרו ונטלוה וכו':

עליהן הוא אומר. הכתוב נחושת ממורט נחושת ממורק ועליהן הוא אומר בעזרא וכלי נחשת מוצהב טובה וגו':
תרין אמוראין פליגין. ואחרינא אמר תרי מנהון כחד דדהב. ולגי' הספר כתריי דדהב שהיו שקולין כשל זהב:
שילוח. מעין השילוח היה פיו קצר ואינו מוציא מים אלא ברחב כאיסר ואמרו נרחיבנו וכו':
מגריפה. של שיר שהיתה במקדש:
מוספי שבת ומוספי ר"ח מי קודם וכו'. גרסינן להא לעיל בפרק בתרא דשקלים בהלכה ו' עד סוף הלכה וע"ש:

הלכה ז

מתני' **יו"ט הראשון של חג היה שם שלשה עשר פרים**. לפי שי"ד משמרות של כהונה היה במקדש וכולן היו עולות לרגל וזוכות בחובות הבאות מחמת הרגל וששה עשר משמרות מהם מקריב שש עשרה בהמות והן י"ג פרים ואלים שנים ושעיר אחד ונשתיירו שם י"ד כבשים וח' משמרות וששה משמרות מן השמונה היו מקריבין שני כבשים כל אחד מהן הרי י"ב כבשים והשאר שהם שתי משמרות הנותרות מקריבין אחד אחד:
בשני. שנתמעט אחד מן הפרים ונשתיירו ט' משמרות וי"ד כבשים חמשה מהם היו מקריבין שנים שנים הרי עשרה והשאר שהם ארבע משמרות הנותרות מקריבין כל אחת כבש אחד והשלישי שנתמעט עוד פר אחד מן הפרים ונשארו עשרה משמרות לי"ד כבשים היו ארבע משמרות מקריבין שנים שנים הרי שמונה והשאר אחד אחד ששה כבשים לששה משמרות וברביעי וכו':
בשביעי כולן שוים. וכל המשמרו' הנותרות שוין הם בהקרבת הכבשים שהרי בשביעי אינן אלא שבעה פרים ואילים שנים ושעיר אחד לעשרה משמרות ונשתיירו ארבעה עשר משמרות ומקריבין י"ד כבשים:
בשמיני חזרו לפייס כרגלים. פר אחד ואיל אחד ושבעה כבשים מקריבין בשמיני אינן קריבין כסדר הקרבנות בחג לפי סדר המשמרו' אלא כל המשמרות באות ועושין פייס עליהן כמו שמפייסות בשאר הרגלים וכמפורש סדר הפייס בפ"ב דיומא:
אמרו. משמר שהקריבו פרים היום לא יקריבו פרים למחר שהמשמרות שהקריבו אתמול כבשים לא היו מניחין אלא חוזרות הן חלילה ואיתן שהקריבו אתמול פרים מקריבין למחר כבשים וכך הם חוזרים חלילה:

גמ' **היו שונות ומשלשית בפרים חוץ מב' האחרונות וכו'**. כך הוא החשבון ומאי דקתני מי שהקריב פרים היום וכו' כיצד ביום הראשון היו י"ג פרים והקריבום י"ג משמרות כדרך שסדרום בד"ה כ"ד. יהויריב ראשון ואחריו ידעיה חרים וכו' כולן כמות שהן סדורין נשתיירו י"א אחרונות לאילים ולכבשים למחר היו י"ב פרים ומקריבין אותן הנך י"א משמרות וחוזר יהויריב ומקריב אחד נמצא ששנה יהויריב לבדו:

בשלישי היו י"א פרים והקריבום י"א משמרות שאחרי יהוריב נמצא ששני י"ב משמרות ברביעי היו עשרה פרים והקריבום עשרה משמרות שלאחריהם נמצא ששנו עשרים ושנים משמרות בחמישי היה ט' פרים ושנים מהם הקריבום שתי משמרות האחרונות וחזר יהוריב וש משמרות שלאחריו והקריבו שבעה הרי ששילשו ז' משמרות בו' היו ח' פרים והקריבום הח' משמרו' שלאחריהם הרי ששלשו ט"ו משמרות בשביעי ז' פרי' לשבע משמרות שלאחריה' נמצאו כולן משלשות חוץ מב' האחרונו':

מהו להתחיל מהן לרגל הבא. אם אותן הב' האחרונות שלא שילשו יתחילו מהן לרגל הבא להקריב:

מתני' אמרה כן. בתמיה הא קתני בח' חזרו לפייס כברגלים. וא"כ כולן באות לפייס ומאי תיבעי לך:

לא צורכה. דקא מיבעיא ליה דאלא כהדא דתני בשם ר' נתן דפליג אמתני' וקסבר לא היה פייס בשמיני ולדעתיה דר' נתן הוא דמיבעיא ליה מהו להתחיל מהן הב' משמרות לזה רגל הבא:

אמר ר' יוחנן ותני כן. דח' רגל בפני עצמו הוא וכו':

ברכה. אמר ר' אילא זמן שמברכין בו זמן קרבן שמקריבין בו פר אחד איל אחד ולא כשאר ימי החג:

הלכה ח

מתני' **בשלשה פרקים בשנה**. הן בג' רגלים היו כל המשמרות שוין באימורי הרגלים כלומר במה שאמור בקרבנות הרגלים כגון חזה ושוק של שלמי חגיגה מכל יחיד ויחיד ועורות של עולות ראיה ושל מוספי צבור וכן בשעירים של חטאות שהכהנים אוכלים היו כל המשמרות שוות בהן והוא הדין לעבודתן וכדדריש בספרי פ' שופטים וכי יבא הלוי וגו' ובא בכל אות נפשו ושרת בראוי לשירות והוא הכהן יצאו לוים שאינן ראוין לשרת ובכ"ד מקומות נקראו כהנים לוים ומכאן אתה אומר כל המשמרו' שוי' בקרבנות הרגל הבאים מחמת הרגל ויכול לעולם תלמוד לומר מאחד שעריך בשע' שישראל נכנסין בשער א' בשלש רגלים מנין אתה אומר כל המשמורות שוין באימורי הרגלים ובחילוק

לחם הפנים תלמוד לומר חלק כחלק יאכלו חלק לאכילה כחלק לעבודה כחלק לאכילה יכול יהו כל המשמרות שוין בקרבנות הרגל הבאים שלא מחמת הרגל ת"ל לבד ממכריו על האבות מה מכרו האבות זה לזה אני בשבתי ואתה בשבתך:

בעצרת. כשאירע בשבת ויש בו חלוק חמץ של שתי הלחם וחילוק לחם הפנים שהוא מצה אומרים לו לכל אחד כשנותנים לו חלקו בלחם הפנים הילך מצה וכשנותנין לו חלקו בשתי הלחם אומרים לו הילך חמץ לפי שאין חולקין קרבן כנגד קרבן אלא מכל קרבן כל אחד נוטל חלקו כדנפקא לן מלכל בני אהרן תהיה איש כאחיו לפיכך מודיעין אותו שנותנין לו חלקו בין בחמץ בין במצה:

משמר שזמנו קבוע. לשמש בשבת זו שחל הרגל בתוכה הוא מקריב תמידין שהרי אינן בשביל הרגל ונדרים ונדבות שנדרו ונדבו בכל השנה והביאים ברגל וכל קרבנות הצבור לאתויי פר העלם דבר של צבור ושעירי ע"ז ששגגו ב"ד וטעו בהוראה ועשו רוב הקהל על פיהם ואם אירע כן ברגל משמר שזמנו קבוע מקריב אותו וכן המוספין:

ומקריב את הכל. לאתויי קיץ המזבח שאם כלתה הקרבת תמידין ואין שם נדר או נדבה ושלא יהא המזבח בטל לוקחין ממעות שירי הלשכה וקונין מהם עולות ומקריבין אותן והן נקראו נדבת צבור ואף אלי אם קרבו ברגל משמר שזמנו קבוע מקריב אותן:

י"ט הסמוך לשבת בין מלפניה שחל יו"ט האחרון בערב שבת ואע"פ שאין זה שבת שבתוך החג הואיל ולא יכלו ללכת מיד וכן אם חל יום טוב מלאחריה ואין זה השבת שבתוך החג אפי' הכי הואיל וצריכין להקדים ביאתן מע"ש בשביל י"ט שהרי לא יוכלו לבא בשבת לפיכך היו כל המשמרות שוין בחילוק לחם הפנים:

חל יום אחד להפסיק בינתים. כגון שחל י"ט הראשון בשני בשבת או שחל יום טוב האחרון בחמישי בשבת:

משמר שזמנו קבוע וכו' המתעכב מלשון תרגום הוא ויתמהמה תרגומו ויתעכב וכלומר שכשחל יום אחד בינתים ונמצא שחל בו היום טוב מתעצלין הן לבא כולם הואיל ובשבוע שלהם חל היום טוב ויד כל המשמרות שוות בו ולפיכך הואיל ומועטים הם הבאים מאותו המשמר אינם נוטלין אלא שתים ואם חל יום טוב ביום ב' ניטלין המשמר של שבת שקודם הי"ט והוא משמר שנקרא זמנו קבוע והוא היוצא נוטל הוא עשר חלות והמתעכב והוא הנכנס נוטל ב' שהן המתעצלים ואינן באים כולם וכשחל י"ט האחרון בה' א"כ בשבת שאחר המועד משמר הנכנס נוטל עשר והיוצא שהן המתעצלים נוטלין שתים ובשאר כל ימות השנה הנכנס נוטל ו' והיוצא נוטל ו' שהמשמרו' מתחלפות בשבת זו עובדת שחרית וזו עובדת ערבית וחולקות בשוה:

ר' יהודה אומר הנכנס נוטל שבע. שתי חלות יתרות נוטלות בשכר הגפת דלתות שהם צריכים לנעול מה שפתחו משמר היוצא בשחר ואין להיוצא אלא ה' ואין הלכה כר' יהודה:

הנכנסין חולקין. ביניהם לחם המגיע לחלקם בצפון כדי שיראו הכל שהן הנכנסין לפי שהצפון הוא העיקר שקבוע לשחיטת קדשי קדשים והיוצאים חולקים בדרום להודיע שהן יוצאים והולכין להם לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר:

בלגה. שם משמרה אחת לעולם חולקת בדרום ואפי' כשהיא נכנסת וקנס היא שקנסוה משום מעשה שהיה כדקאמר בגמרא ולפיכך ג"כ טבעתה קבועה שהיה שם כ"ד טבעות לכ"ד משמרות וכל או"א משתמשת בשלה והטבעת היתה פתוחה מצד אחד והופכה למעלה ומכניס צואר הבהמה לתוכה וחוזר והופך פתחה למטה לתוך הרצפה בשעת שחיטה ושל בלגה היתה קבועה ואינה נהפכת וצריכ' להשתמש בשל אחרים וגנאי הוא לה וחלונה מהחלונות שהיו בלשכת החליפות ששם גונזין את סכיניהן ושלה היתה סתומה מקנס ממעשה שהיה:

גמ' **כתיב חלק כחלק יאכלו וכו'**. ברייתא בספרי פ' שופטים וכמו שהבאתי במתני':

ובעצרת. כו':

אית תניי תנו. איפכא דברישא אמרי ליה הילך חמץ והדר הילך מצה מ"ד הילך מצה שהיא תדיר מ"ד הילך חמץ שהיא חביב כצ"ל וכדפרישית בריש פרקין:

כל המשמרות היו נתונות בדרום. כלו' קודם החלוקה היו המשמרות שתיהן נתונות בדרום בין משמר הנכנס ובין משמר היוצא וכשהגיע שעת החלוקה ביניהן אז הולכין משמר הנכנס לצפון וחולקין שיהא היכר שהן הנכנסין שאם היו בתחלה בצפון אין כאן היכר שיאמרו מכיון שעומדין שם חולקין שם והלכך הא בתחלה כולן נתונות בדרום כדי שיראו הכל כשהן הולכין לצפון לחלוק א"כ הן הנכנסין:

מתניתא אמרה כן חל יום אחד וכו'. כלומר ממתני' שמעינן כן שבתחלה שתי המשמרות היו נתונות ברוח אחת עד שעת החלוקה שהרי שנינו אם חל יום אחד להפסיק בינתים משמר שזמנו קבוע נוטל עשר חלות וכו' וכדפרישית במתני' שלפעמים היוצא נוטל עשר והמתעכב והוא הנכנס נוטל שתים ולפעמים בהיפך וא"כ היו צריכין כולן לעמוד ברוח אחת כדי שיבחינו מי הוא היוצא באותו פעם ומי הוא הנכנס שבקל הוא לטעות מפני שהדבר תלוי אם אותו יום המפסיק הוא קודם י"ט הראשון או הוא אחר י"ט האחרון והלכך היו כולן נתונות ברוח אחת והיינו בדרום עד שיתבוננו למי קוראין עכשיו משמר

הנכנס וכמה מגיע לו ליטול ולחלוק בצפון והשני נוטל כפי המגיע לו עכשיו וחולקין במקום שהן עומדין:

קריא מסייע להן תניא. והוא ר' יהודה דקסבר הנכנס נוטל שבע והיוצא נוטל חמש ומצאנו מקרא דמסייעא ליה שאמר דוד לאחימלך ועתה מה יש תחת ידך חמשה לחם וגו' ומהיכן ידע דוד לפורטן חמשה לחם לא היה לו לומר אלא מה יש תחת ידך סתם אלא ש"מ דיש לך משמר שנוטל ה' והוא היוצא וידע דוד שאחימלך מן המשמר היוצא היה לפיכך פרטן ה' לחם שהגיע למשמר שלך ודקאמר ליה או הנמצא היינו אם כבר נאכל איזה מהם תנה בידי הנמצא:

הנכנסין וכו' כדי לחלוק כבוד לנכנסין. שהצפון הוא העיקר שנשחטין שם קדשי הקדשים:

לא מטעם זה אלא בגין דתנינן בפ"ב דמדות כל הנכנסין וכו' נכנסין דרך ימין וכו' א"כ הנכנס מהר הבית לעזרה שהוא מן המזרח למערב והולך דרך ימין פוגע בצפון ושם חולקין הן והיוצא יוצא דרך שמאל והוא מן הדרום שהוא מהשמאל להנכנסין:

בלגה וכו'. מפני מעשה שהיה במרים ממשפחת בלגה שנשתמדה וכו' בזמן שגברה מלכות יון:

לוקוס. הוא זאב בלשון יוני:

ויש אומרים ע"י שהגיע זמנה לעלות. לירושלים ונתעצלה ולא עלתה בזמנה ונראה שאין העבודה חביבה עליה ונכנס ישבב ושימש תחתי'. והכתיב כאן בכהונה גדולה ט"ס היא בהעתקה ע"י אשגרת לישנא במקום אחר ששייך זה סדר משמרות בלגה אחר ישבב וכשישבב יוצאת בלגה נכנסת וכששהא משמרת בלגה לבא עיכבו ישבב במשמרתו ולא יצאו וכנסוהו לבלגה ולפיכך לעולם בילגה חולקת במקום היוצא והוא בדרו' ואף בכניסתה וישבב לעולם חולקת במקום הנכנס והוא בצפון ואף ביציאתה שהרי אחר שקנסוה בלגה נכנסת אחר ישבב ושבח הוא להם לחולקין בצפון ובזה נשתכרה ישבב:

ויעקור אותה למשמרת בלגה ממקומה לגמרי:

לית יכיל דאמר ר' סימון וכו'. וגרסינן להא לקמן בפ"ד דתענית בהלכה ב':

ויעשו אותן עשרים ושלש. אם קשה הוא לעקור אותן לגמרי מ"מ יחלקו אותן בין שארי המשמרות ויעשו מכ"ד משמרות כ"ג כדי שלא יהא ניכר שם בלגה בפני עצמה ומשני דזה ג"כ לית יכיל דכתיב וכו' באמונתם מאי באמונתם אומנות מלאכה גדולה וחכמה היתה שם שיסדו כ"ד משמרות ולא פחות ולא יותר מזה לפי שע"י כך אין משמר נוטל ושונה בשדה אחוזה עד שיטול חבירו וכלומר אי אתה מוצא שמשמר אחד יהא נוטל

ושונה ואין חבירו של אחריו נוטל ושונה אלא כולן נוטלין ושונין כאחד כך חבירו וכן כל משמר ומשמר מן כ"ד משמרות הא כיצד לפי שדין מקדיש שדה אחוזה אם רוצה לגאלה גואלה הוא עצמו ונותן להקדש נ' שקלים וזהו החשבון של מ"ט שנים שאין שנת היובל מן המנין וזהו אם הקדישה בשנה ראשונה ובא לגאלה אם הקדישה אח"כ ורוצה לגאלה נותן לפי חשבון השנים והיא סלע ופונדיון לכל שנה ושנה כמו ששנינו בפ"ז דערכין. ולעולם אין חשבון הגירוע פחות מב' שנים כמפורש שם ונמצא אם הקדישה פחות מב' שנים לפני היובל אין כאן גירוע אלא צריך שיתן כל החמשים כדדרי' התם מקרא דכתיב על פי השנים הנותרות ונגרע למיעוט שנים שתים והלכך מסתמא אין המקדיש מקדיש בפחות מב' שנים לפני היובל שלא יפסיד חמשים סלעים ולפיכך מן הסתם לא מצינו שיקדיש אחד שדה אחוזה שלו אלא במ"ח שנים של יובל והיינו משנה ראשונה עד שנת מ"ח ומ"ח בכלל שבכל אלו השנים שכיחי המקדישים כמו בשנה ראשונה וכן בשנה שניה וכן בכל השנים ואם בא לגאול גואל הוא לפי חשבון השנים לפני היובל הבא ובגירוע לפי שנים הנותרות וכן אתה מוצא שמקדישין בשנת מ"ח עצמה דאכתי איכא ב' שנים נותרות לפני היובל ויכול הוא לחשב גאולתו לפי אותן ב' שנים ואף אם הקדיש בתוך שנת מ"ח הדין כן אלא שצריך ליתן כפי ב' שנים שלימות וכמו ששנינו שם בריש הפרק אין מחשבין חדשים להקדש ומלבד אם הקדיש בפלגא דמ"ח כדתנינן התם. ומ"מ אתה מוצא אם הקדיש בתחלת שנת מ"ח כדאמרן וממ"ח שנים ואילך תו לא שכיחי המקדישין מטעמא דלעיל שלא יפסידו זהו דין המקדיש שדה אחוזה ובא לגואלה או אם יגאלנה אחר ויש הפרש בינוהן בדין זכיית הכהנים בשדה אחוזה שאם הוא גאלה אינה יוצאה מידו ביובל ואם איש אחר יגאלנה יוצא מידו ביובל לכהנים ואותו משמר הפוגע ביובל הוא זוכה בו ונוטלה ומתחלק לכל בני משמר וזהו דקאמר הכא אומנות גדולה היתה שם וכו' שבתחלה כאשר תקנו המשמרות ראו לתקן כ"ד משמרות כדי שימצא לפעמים שכל המשמרות זוכות בשדה אחוזה שהקדיש אחד וגאלה אחר וזהו לפי הני דשכיחי להקדיש בשנים של כל היובל והיינו משנה ראשונה עד שנת מ"ח ולא יותר דלא שכיחי להקדיש כדפרי' והשתא תמצא שכל הכ"ד משמרות נוטלות שדה אחוזה ושונות לא פחות ולא יותר וכגון שהיו הרבה מקדישין בשנים הללו ונמצא שיש כאן מ"ח שדות אחוזה שכל אחת ואחת הוקדשה בשנה בפני עצמה משנה הראשונה עד שנת מ"ח ומ"ח בכלל וכל אחת ואחת נגאלה על ידי אחר ולפי ערך השנים בגירוע או הרבה שדות ג"כ כך הוא החשבון. וכשבא היובל המשמרה הראשונה הפוגע ביובל זוכה בשדה או בשדות שנגאלו בשנה הראשונה ותו לא עד שיחזרו חלילה ומפני שהשדה או

השדות של שנה שניה אין המשמרה שלאחריה מניחה לזכות בה דמה שנגאלה בשנה הראשונה זכתה משמרה הראשונה ומה שנגאלו בשנה שלאחריה זכתה המשמרת של אחריה וכן השלישית במה שנגאלה בשלישית וכן כולן עד סוף כ"ד המשמרו' שזכו בהשדות של המקדישין בכ"ד שנים של שני היובל ואחר כך חוזרות חלילה המשמרה הראשונה בשדות של שנת הכ"ה וכן כולן ונמצא שכולן נוטלות ושונות ואין משמרה אחת נוטלת יותר ולא פחות מחברתה וכן כולן ושפיר נדע עכשיו הטעם שלא תיקנו לא פחות מכ"ד משמרות ולא יותר שאם היו כ"ג משמרות כשנוטלות ושונות לפי סדרן ולפי דשכיחי המקדישין וא"כ היה ארבעים וששה הנוטלות ושונות והיה צריך לחזור חלילה ושתי משמרות הראשונות היו נוטלות ומשלשות והשאר אינן אלא שונות ואינן שוות והיה כאן איזה תחרות וקנאה ביניהן ואם היו יותר מכ"ד לא היו נוטלות ושונות אלא כ"ד והנותרות לא היו שונות וזהו אומנות וחכמה גדולה שיסדו כ"ד לא פחות ולא יותר כדי שיהא כולן שוין ונוטלות ושונות בשדה אחוזה אם יארע כך כמו שביארנו והיינו נמי דמשבח ר' אבהו וקאמר חישבתים שאין משמר נוטל ושונה וכו' שלאחר העיון והחשבון מצא שהוא מכוון כך שאין אחד נוטל ושונה יותר מחבירו אלא עד שיטול חבירו ג"כ כמוהו וכמבואר:

טבעות עשו להן וכו'. כל המשמרות היו להן לכל אחת ואחת טבעת כזה כנגד צואר הבהמה ושל בלגה טבעתה קבועה מיום שאירע לה כך:

וחלונה סתומה שלא העמידו אותה על סכיניהן. בשביל סכיניהן לגנוז שם כהאי דתנינן תמן וכו'. בסוף פ"ד דמדות ושלה היתה סתומה והיו צרוכין להשתמש בחלון של משמרה אחרת ולכל המשתמשין בשלהן שבח הוא להן:

סליק מסכת סוכה בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען